

SEÇİMLERE DIŞ MÜDAHALE

Türkiye Araştırmaları Vakfı Yayınları : 14

© Türkiye Araştırmaları Vakfı İktisadi İşletmesi

Birinci Baskı, Mart 2024, İstanbul

Yayıncı Sertifika No: 72319

ISBN 978-625-98522-3-2

Seçimlere Dış Müdahale

Editör

Doç. Dr. Enes Bayraklı

İçdüzen & Kapak Tasarımı

Mürettibhane

Baskı & Cilt

Sena Ofset Ambalaj Matbaacılık San. ve Tic. Ltd. Şti.

Yakuplu Mh. 194. Sk. Blok No: 1 İç Kapı No: 465 Beylikdüzü / İstanbul

Matbaa Sertifika No: 45030

Türkiye Araştırmaları Vakfı iktisadi işletmesi,

Türkiye Araştırmaları Vakfı'nın bir markasıdır.

Bu yayının tüm hakları Türkiye Araştırmaları Vakfı'na aittir. TAV'ın izni olmaksızın yayının tümünün veya bir kısmının elektronik veya mekanik (fotokopi, kayıt ve bilgi depolama, vd.) yollarla basımı, yayımı, çoğaltılması veya dağıtımı yapılamaz. Kaynak göstermek suretiyle alıntı yapılabilir.

Türkiye Araştırmaları Vakfı Yayınları

Hırka-i Şerif Mah. Eski Ali Paşa Cad. No: 33 Fatih / İstanbul

<https://turkiyearastirmalari.org> • info@turkiyearastirmalari.org

SEÇİMLERE DIŞ MÜDAHALE

Editör

Enes BAYRAKLI

Yazarlar Hakkında

Doç. Dr. ENES BAYRAKLI

Türk-Alman Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü öğretim üyesidir. Lisans eğitimini Viyana Üniversitesi'nde tamamladı. Yine aynı üniversiteden 2006'da yüksek lisans ve 2012'de doktora derecelerini aldı. Çalışma alanları arasında İslamofobi, Türkiye-AB ilişkileri, Almanya dış politikası, Avrupa'da aşırı sağ hareketler, terör örgütleri ve dış politika analizi bulunmaktadır. 2015 yılından beri yıllık olarak yayımlanan Avrupa İslamofobi Raporu'nun editörlüğünü yapmaktadır. Doç. Dr. Enes Bayraklı Türkiye Araştırmaları Vakfı başkan yardımcısıdır.

Dr. AYHAN SARI

Türk-Alman Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü öğretim üyesidir. Lisans eğitimini 2015'te Yıldız Teknik Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde tamamladı. Yüksek lisans derecesini Sabancı Üniversitesi Siyaset Bilimi Bölümü'nden 2017'de aldı. Sarı, doktora derecesini Freie Üniversitesi Berlin Siyaset Bilimi Bölümü'nde "How Ethnic Conflict Changes Ethnic Identity: The Case of Syrian Civil War" başlıklı tez çalışmasıyla 2022'de almaya hak kazandı. Çalışma alanları arasında çatışma çözümleri, konstrüktivizm, etnik savaşlar, Suriye ve nitel araştırma yöntemleri bulunmaktadır. Türkiye Araştırmaları Vakfı'nda araştırmacı olarak çalışmaktadır.

BARAN YAĞARCIK

Lisans eğitimini İstanbul Üniversitesi İlahiyat (İngilizce) Bölümü'nde tamamladı. Mardin Artuklu Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde "Bağımsızlık Referandumu Sonrası Irak'ın Kuzeyinde Türkiye-İran Arasında Güç Mücadelesi" başlıklı yüksek lisans tez çalışmasına devam etmektedir. Çalışma alanları arasında uluslararası ilişkiler teorileri, Türkiye-İran ilişkileri, dış politika analizi, Türkiye-Irak ilişkileri ve Orta Doğu siyaseti yer almaktadır. Türkiye Araştırmaları Vakfı'nda araştırmacı olarak çalışmaktadır.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ / Doç. Dr. Enes Bayraklı	9
1. SEÇİMLERE DIŞ MÜDAHALELER: KAVRAMSAL ÇERÇEVE / Doç. Dr. Enes Bayraklı	11
1.1. Seçim Müdahalesi: Tanım ve Sınırlar	12
1.1.1. Seçim Hedefleme	13
1.2. Haksız Avantaj Kazandırma	15
1.3. Geniş Strateji Çerçevesi	19
1.3.1. Sözlü Destek	19
1.3.2. Açık Tehdit	20
1.3.3. Finansal Destek	20
1.3.4. Siyasal Destek	21
1.3.5. Askeri Destek	22
1.4. Seçim Müdahalelerinin Stratejik Nitelikleri ve Tespiti	23
1.5. Çalışmanın Genel Çerçevesi	24
KAYNAKÇA	25
2. TARİHSEL ÖRNEKLERLE SEÇİMLERE MÜDAHALE / Dr. Ayhan Sarı	27
2.1. Soğuk Savaş Dönemi ve Sonrası Seçimlere Müdahale Girişimleri	29
2.2. 1948 İtalya Seçimleri	32
2.3. 1970 Şili Seçimleri	33
2.4. 2002 Bolivya Seçimleri	37
2.5. Sovyetler Birliği'nin ABD Seçimlerine Müdahale Girişimleri	39
2.6. 1992 Arnavutluk Seçimleri	43

2.7. Tarihsel Örneklerden Günümüze Çıkarımlar	44
2.7.1. Şeytanlaştırma	45
2.7.2. Maddi Finansman ve Siyasal İletişim Yardımı	47
2.7.3. Ekonomik Tehdit ve Şantaj	47
2.7.4. Seçim Müdahalesinde Uluslararası Sistemde Baskı	49
KAYNAKÇA	50
3. DİJİTAL PLATFORMLAR / Baran Yağarcık	53
3.1. Troll Çiftlikleri/Fabrikaları ve Bot Hesaplar	55
3.2. Taklit Hesaplar	57
3.3. Hackle ve Sızdır	58
3.4. Elektronik Seçim Aletlerine Müdahale	60
3.5. Data Brokerlığı ve Mikro Hedef Alma	62
3.6. Dijital Diktatörlük Kavramı	64
3.7. AB'nin Dijital Platformlarda Seçim Müdahalesine Karşı Aldığı Önlemler	65
3.8. ABD'nin Dijital Platformlarda Seçim Müdahalesine Karşı Aldığı Önlemler	67
KAYNAKÇA	68
4. BATILI DEVLETLERİN SEÇİM MÜDAHALELERİ / Doç. Dr. Enes Bayraklı	71
4.1. Partizan Seçimlere Müdahale: ABD-NATO Örneği	71
4.2. Partizan Seçim Müdahaleleri	75
4.3. Büyük Güçlerin Başvurduğu Seçimlere Müdahale Yöntemleri	77
4.4. ABD'nin Gerçekleştirdiği Partizan Seçim Müdahaleleri	79
4.4.1. 1953 Batı Almanya Seçimleri	81
4.4.2. 1958 Guatemala Seçimleri	84
4.4.3. 1946 Arjantin Seçimleri	86
4.5. Partizan Seçimlere Müdahale: AB Örneği	89
4.6. Sonuç	92
KAYNAKÇA	94
5. TÜRKİYE'DEKİ SEÇİMLERE DIŞ MÜDAHALELER / Dr. Ayhan Sarı	95
5.1. Osmanlı Devleti'nde Yabancı Güçlerin Çıkarları ve Dış Müdahaleler	97
5.2. Türkiye Cumhuriyeti'nde Yabancı Güçlerin Çıkarları ve Dış Müdahaleler	100
5.2.1. 1923 – 1945 Arası Dönem	100
5.2.2. 1945 – 2002 Arası Dönem	101
5.2.3. 2002 – 2023 Arası Dönem	108
5.2.3.1 AK Parti Döneminde Seçimlere Yabancı Müdahale Örnekleri	114
5.3. Sonuç	116
KAYNAKÇA	118

6. SONUÇ / Doç. Dr. Enes Bayraklı & Dr. Ayhan Sarı	123
6.1. Politika Önerileri	127
6.1.1. Seçim güvenliği alanında öneriler	127
6.1.2. Siyasal iletişim alanında öneriler	127
6.1.3. Sosyal medya alanında öneriler	128
6.1.4. Dijital alanda öneriler	129
6.1.5. Diplomatik alanda öneriler	130

ÖNSÖZ

Doç. Dr. Enes Bayraklı

Bu kitabın yazılmasındaki temel amaç, seçim müdahalelerinin derinlemesine incelenmesi ve bu alandaki politika önerilerinin sunulmasıdır. Çalışmamız, seçim müdahalelerini bir kavramsal çerçeve içinde ele alarak tarihi ve güncel örneklerle aydınlatmaktadır. Bu çerçevede, seçim sonuçlarını, müdahale eden ülkenin çıkarları lehine etkilemeyi ve seçmen tercihlerinin sağlıklı bir şekilde yansımaları engellemeyi amaçlayan eylemler detaylı bir şekilde incelenmektedir. Seçim müdahalelerinin gerçekleşebilmesi için iki temel koşulun varlığına dikkat çekilmekte; bu koşullar, müdahil devlet veya güçlerin ilgili ülkede çıkarlarının olması ve yerel iş birlikçilerin bulunması olarak belirlenmiştir.

Çalışmamız, seçim müdahalelerini literatürdeki çeşitli sınıflandırmalara dayanarak tartışmaktadır. Bu sınıflandırmalar arasında sözlü destek, finansal yardım, siyasi destek ve askeri destek gibi kategoriler yer almaktadır. Ayrıca, müdahalelerin açıktan mı yoksa gizli yollarla mı yapıldığına dair bir ayırım yaparak seçim müdahalelerinin farklı yönlerini aydınlatmaktayız. Bu bağlamda, Soğuk Savaş öncesi ve sonrası dönemlerde, hükümet lehine veya aleyhine yapılan müdahaleler gibi çeşitli ayrımlar da yapılmıştır.

Bu çalışmanın bir diğer önemli odak noktası, tarihsel olarak en çok seçim müdahalesi gerçekleştiren ülke olan ABD üzerinedir. ABD'nin 1946-2000 yılları arasında dünya genelinde çok sayıda seçim müdahalesi denemesi gerçekleştirdiği ve en yoğun müdahale faaliyetlerinin 1951 ile 1970 yılları arasında yaşandığı detaylı bir şekilde incelenmektedir. Çalışma, ABD'nin seçim müdahalelerinin coğrafi dağılımını ve müdahale yöntemlerini de kapsamlı bir şekilde ele almaktadır.

Ayrıca, bu çalışma Sovyetler Birliği'nin seçim müdahaleleri ve dijital platformlar aracılığıyla gerçekleştirilen yeni müdahale yöntemlerini de derinlemesine incelemektedir. Özellikle, dijitalleşmenin ve sosyal medyanın yükselişinin seçim güvenliği üzerindeki etkileri, kötü niyetli aktörlere yeni fırsatlar doğurduğu ve riskli altyapı sabotaj faaliyetlerinin internet üzerinden gerçekleştirilen hackleme aktivitelerine dönüşebildiği detaylı bir şekilde tartışılmaktadır.

Bu kitap aynı zamanda Türkiye'ye yönelik seçim müdahalelerine özel bir bölüm ayırmakta ve ülkenin çeşitli tarihsel dönemlerde karşılaştığı müdahaleleri analiz etmektedir. 1923'ten günümüze kadar olan dönemde Türkiye'nin farklı uluslararası aktörler tarafından nasıl etkilendiği ve bu müdahalelerin sonuçları üzerine detaylı bir inceleme sunulmaktadır.

Kitabımızın son bölümünde, seçim güvenliği, siyasal iletişim, sosyal medya ve dijital alanlar başta olmak üzere çeşitli öneriler sunulmaktadır. Bu öneriler, seçim süreçlerinin güvenliğini artırmayı, demokratik süreçleri korumayı ve seçimlere yönelik dış müdahalelere karşı etkili stratejiler geliştirmeyi amaçlamaktadır. Bu kapsamda, siyasi partiler ve adayların korunması, toplumsal farkındalığın artırılması, sosyal medya üzerinden müdahalelerin önlenmesi ve dijital alandaki güvenlik önlemlerinin güçlendirilmesine yönelik detaylı öneriler yer almaktadır. Bu önerilerin uygulanmasıyla birlikte, seçim süreçlerinin daha şeffaf, adil ve güvenilir hâle gelmesi hedeflenmektedir.

Bu kitap, seçim müdahaleleri konusunda derinlemesine bir bilgi sunmakta ve bu alanda politika yapıcılar, akademisyenler, seçim gözlemcileri ve ilgili tüm paydaşlar için değerli bir kaynak oluşturmaktadır. Seçim müdahalelerine karşı koymak ve demokratik süreçleri korumak amacıyla geliştirilen strateji ve politikaların tartışılması bu kitabın temel amacını oluşturmaktadır.

SEÇİMLERE DIŞ MÜDAHALELER: KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Doç. Dr. Enes Bayraklı

Seçim müdahaleleri birçok devlet tarafından diğer devletlerin siyasi projeksiyonlarını etkilemek için gerçekleştirilen etkili ve giderek yaygınlaşan bir dış politika stratejisidir. Seçim müdahaleleri hedefledikleri ülkedeki seçim sonuçlarını sponsor ülkenin lehine olacak şekilde değiştirmeyi ve halkın tercihlerinin seçim sandığına doğru bir şekilde yansımaya engel olmayı hedeflemektedir. Devletler ulusal çıkarlarının başka bir ülkedeki aday ya da partilerden bir ya da birkaçıyla belirgin bir şekilde daha uyumlu olduğunu ve seçim sonuçlarını değiştirebilecek bir etki gücüne sahip olduklarını değerlendirdiklerinde hedef ülkenin seçim sandığını stratejik bir amaç olarak belirleyebilir. Son iki yüzyıldır giderek yaygınlaşan demokratik rejimler dünyanın farklı köşelerinde sandık sayısını artırdığı gibi seçimlere dışarıdan müdahale edilme ihtimalini de yükseltmiştir. Dahası, tasarımları gereği demokrasinin doğru işlemesine mâni olan bu müdahaleler açıktan yapılarak hedef ülkede yaygın bir kabul gördüğünde, hedefledikleri adayın seçilme şansını artırıyor. (Levin 2016) Bunun da ötesinde hedef ülkenin dış politika oryantasyonunda müdahale eden devletin ulusal çıkarları doğrultusunda değişimleri de beraberinde getiriyor (Levin 2021).

Seçim müdahalelerinin bu stratejik potansiyel etkisi, bu yöntemi birçok devlet için cazip hâle getirirse de Soğuk Savaş'ın son yıllarına kadar, seçim müdahalesini gerçekleştirebilecek operasyonel kapasiteye sahip olan ülkeler büyük güçlerle sınırlıydı. Dijital dönüşümle beraber ortaya çıkan yeni, sofistike ve fakat görece düşük masraflı tekniklerle beraber, seçim müdahale tekniklerinin birçok farklı ölçekteki devlet tarafından gerçekleştirildiği gözlemleniyor (Hollis ve ark 2021). Hasılı, seçimlere dış müdahalelerin günümüz dünya siyasetindeki durumu üç sıfatla özetlenebilir: anti-demokratik, etkili ve yaygın.

Bu çalışmanın ilk kısmı, dünyanın hemen her yerinde demokratik süreçleri tehdit eden ve giderek yaygınlaşan seçimlere yönelik dış müdahale stratejilerini kapsamlı ve sistemli bir kavramsal çerçeve bağlamında incelemeyi ve dış müdahalenin türlerini özetlemeyi hedeflemekte. Bu çerçevede bu bölüm şu sorulara cevap verecek: Seçim müdahalesi nedir ve ne değildir, seçim müdahalesinin türleri nelerdir, seçim müdahale olasılığını artıran şartlar nelerdir ve seçim müdahaleleri nasıl tespit edilir?

1.1. SEÇİM MÜDAHALESİ: TANIM VE SINIRLAR

Seçim müdahaleleri ülkelerin birbirinin iç işlerine karışmasının tek örneği değildir. Aksine, iç işlerine karışmanın en geç örneklerinden olduğu dahi söylenebilir. Bununla beraber gerek medya organlarında gerek halk arasında seçim müdahalesi kavramının gelişigüzel kullanımı ile ortaya çıkan kavram karmaşası seçim müdahalesinin hem ne olduğunu hem de ne olmadığını tanımını gerektiriyor. Hatta, yeni yeni yeşermekte olan seçim müdahalesine dair akademik literatürde dahi kavramsal açıdan kafa karışıklıklarına rastlanabiliyor. Önceleri, büyük oranda ABD ve SSCB'nin askeri ve kaba operasyonel müdahalelerine yönelik vaka analizlerinin ağır bastığı literatürde, 2010 sonrasında hem akademik çalışmalarda hem de seçim müdahalelerinin kendilerinin sofistike bir hâl alması ile yeni bir sayfa açıldığı söylenebilir. Ayrıca Rusya ve Çin'in Amerika başta olmak üzere Batı'yı hedef alan seçim müdahaleleri bu seçim müdahalelerini akademik gündeme alınmasını da berabe-

rinde getirdi. Buna mukabil, bu ilginin tutarlı bir kavramsal çerçeve üzerinde uzlaştığını söylemek oldukça zor. Bu nedenle, bu bölüme seçim müdahalesini tanımlamakla başlamak yerinde olacaktır.

Seçimlere dış müdahaleler yabancı ülkelerin başka bir ülkede belirledikleri siyasal partilere veya adaylara seçimlerde haksız avantaj kazandırmak üzere retorik veya maddi kaynaklarını kullanarak desteklemesine işaret ediyor (Tomz ve Weeks 2020). Bu tanımda üç hususun altının çizilmesi gerekiyor: (i) doğrudan seçimleri hedefleme, (ii) seçimde haksız avantaj kazandırmayı amaçlama ve (iii) retorik ve maddi kaynakları kapsayan geniş bir strateji çerçevesi. Bu üç kriter seçimlere müdahalelerin ne olduğunu tanımladığı gibi ne olmadığını da açığa çıkarıyor. Bu üç noktayı açmakta fayda var.

1.1.1. Seçim Hedefleme

Seçim müdahalelerini diğer dış müdahalelerden ayıran temel kriterlerden biri özellikle seçim sonuçlarını değiştirmeyi hedeflemeleri. Dış müdahale şemsiyesi oldukça geniş bir stratejiler kümesine işaret ediyor. Uluslararası siyasetin ilk zamanlarından bu yana, devletler ve diğer siyasi gruplar birbirilerinin iç işlerine karıştılar. Bu açıdan bakıldığında, devletler birbirlerinin siyasi sınırında yaşayan yerel gruplara baskılar yaptılar, hedefledikleri devletlerin iç huzurunu bozmaya çalıştılar, rakiplerinin devlet kapasitesini zayıflatmışlar ve nihayet cebir ile rejimi değiştirmeye dahi kalktılar. Ne var ki bu dış müdahale yöntemlerinin önemli bir kısmı seçim müdahalesi çerçevesinin dışında kalıyor. Bir müdahaleyi seçim müdahalesi yapan temel kriter, müdahalenin amacının seçim sonuçlarını doğal akışından çevirmeyi amaçlaması. Diğer ülkenin iç işlerine karışılması yeterli bir kriter değil.

Bir ülke diğer ülkenin iç işlerine çok farklı sebeplerle karışıyor olabilir. Söz gelimi, ülkeler doğrudan birbirini zayıflatmayı ve karşılıklı pazarlıklarda avantajlı konumda olmayı hedefleyebilir. Bu bağlamda, devletlerin diğer ülkelerde terör örgütlerine açık veya kapalı destek verdiği dünyanın birçok yerinde gözlemleniyor. Nitekim, Batı'nın PKK'ya zaman zaman açık zaman zaman kapalı desteği ya da Suriye'nin özellikle 90'larda PKK'yı koru-

ması bu çerçevede ele alınabilir (Lee 2012). Benzer şekilde, İran'ın Irak'ın iç işlerinde söz sahibi olmak ve bu ülkeyi zayıf bırakmak adına Şii milisleri desteklediği biliniyor. Libya'da Hafter yönetimi, bu ülkenin geleceğinde söz sahibi olmak isteyen birçok ülke tarafından BM'nin tanıdığı hükümette karşı destekleniyor. Örnekler çoğaltılabilir. Her birinde görülecektir ki, bu tür müdahalelerde bir devlet her ne kadar diğer devletin egemenliğine zarar verse de ya da iç işlerine karışsa da bu tür müdahaleler seçim müdahalesi çerçevesinin dışında kalıyor. Öte yandan, devletler diğer ülkelerdeki siyasi nüfuzlarını veya itibarlarını yüksek tutmak amacıyla çeşitli etki operasyonları veya medya kampanyaları düzenleyebilirler. Bu kampanyalar sosyal medya etki operasyonları olabileceği gibi, devlet yayın organlarıyla kendi çıkarlarını veya gündemlerini uluslararası arenada savunma şeklini de alabilir. Nitekim, özellikle son 20 yılda giderek yaygınlaşan Deutsche Welle, France24, Al Jazeera gibi uluslararası televizyon kuruluşlarının sayısının artması ya da sosyal medya devlet destekli resmi ve de gayri-resmi hatta bot hesapların yaygınlaşması tam da bu trendin bir sonucu. Yakın zamanda, Kaşıkçı cinayeti sonrası Suudi Arabistan'ın sosyal medya kampanyalarıyla veliaht prensi temize çıkarma çabası ya da Çin'in Uygur Türklerine yönelik asimilasyon politikalarını meşru göstermeye yönelik medya kampanyası bu çerçevede değerlendirilebilir. Bu örneklerde, bir devletin kendi itibarının diğer ülke kamuoylarındaki görünümünü iyileştirmeye çalıştığını görüyoruz. Öte yandan, bizatihi bir ülkenin iç siyasetini hedef alan medya kampanyaları da olabilir. Örneğin, birçok ülke rakip ülkelerin internet altyapısını hedef alabiliyor ya da vatandaşlara yönelik verileri çalmaya yeltenebiliyor. Yapılan bir araştırmaya göre 2008-2020 arasında, bu tür internet odaklı siber saldırıların ancak %9'u seçim altyapısını hedeflemiştir (Maness ve Ark 2022). Tüm bu medya kampanyalarının amacı seçim sonuçlarını değiştirmek ve hedefe alınan demokratik sistemin doğal akışının bozulması olmadığı müddetçe, bu tür medya kampanyaları ya da siber saldırılar da seçim müdahalesi çerçevesine girmez.

Öte yandan, tüm bu politika araçları seçim sonuçlarını manipüle etmeyi amaçlayacak şekilde uygulanırsa seçim müdahalesinden bahsedebiliriz. Örneğin, Hillary Clinton'ın e-postalarının Amerikan seçimlerinden hemen ön-

ce, Rusya desteğiyle kamuoyu ile paylaşılması bir seçim müdahalesi örneği olabilir. Benzer şekilde, Nazi Almanyası'nın Roosevelt'in seçilmesini engellemek için Amerikan gazetelerine para karşılığında Amerika-Polonya devlet yazışmalarını yayınlatması ve Roosevelt'i bir savaş çıkırtkanı, saldırgan bir lider olarak gösterme çabaları da bir başka örnektir. Nazi Almanyası için, pasif bir Amerikan başkanı, Avrupa'da yürütmeyi planladığı savaş politikaları için daha uygun olacaktı. Bunun için, Almanya Amerikan seçmenini manipüle etmeyi ve seçim sonuçlarını değiştirmeyi hedefledi. Burada medya kampanyasının ana amacının seçim sonuçlarını manipüle etmek olması temel ayırım noktasını oluşturuyor. Zira Nazi Almanyası'nın itibarını artırmak veya kendi tezlerini savunmak üzere gerçekleştirdiği uluslararası medya propagandaları seçim müdahalesi kapsamına girmiyor. Bu tür medya kampanyalarında başka ülkeler ve hatta siyasi gruplar da suçlu ilan edilebilir. Seçim takvimi denkleme dahil olmadığı müddetçe, yabancı destekli propagandalara dahi seçim müdahalesi diyemeyiz. Benzer şekilde, destek sağlanan terör örgütünün özellikle seçim döneminde saldırılarını artırması, bu devletlerin hedef demokrasinin işleyişine zarar verme, belirli seçmen gruplarını baskılama amacına hizmet ediyorsa seçim müdahalesi olarak sınıflandırılabilir. Yani, rakip devleti zayıflatmak için bir terör örgütünün desteklenmesi seçim müdahalesi olmasa da bu örgütün seçim sonuçlarını etkileyecek şekilde manipüle edilmesi seçim müdahalesi çerçevesine girmektedir. Nitekim, PKK'nın kimi seçim zamanlarında faaliyetlerini yoğunlaştırdığı ya da Şii milislerin Irak'taki seçimlerde sık sık sabotaj eylemleri gerçekleştirdiği biliniyor. Eğer bu eylemler yabancı güçlerin operasyonel desteği ile gerçekleştiriliyorsa, bu tür terör saldırıları ancak o zaman yabancı seçim müdahalesi olarak görülebilir. Sonuç olarak, müdahalenin şeklinden ziyade, müdahale amacı seçim müdahalelerini tanımlıyor.

1.2. HAKSIZ AVANTAJ KAZANDIRMA

Seçim müdahalelerini müdahale kategorisine sokan temel kriterlerden biri demokrasinin doğal akışını bozma amacıdır. Bir başka deyişle, seçim müdahalelerinin temel amacı kritik oranda seçmenin tercihlerini veya davranış-

larını değiştirerek farklı bir seçim sonucuna ulaşmaktır. Bu kriterin varlığının temel amacı, demokratik prensiplerin çiğnendiği otoriter rejimlerde, demokrasinin işleyişine yönelik desteklerin iç siyasete müdahale denilerek şeytanlaştırılmasının önüne geçmek. Bu noktada hatırlanmalıdır ki, halk zaten bir adayı seçmeye yakınsa ve diğer ülkeler bu seçimin gerçekleşmesine yönelik destek sunuyorsa, bu destek seçim sonuçlarını değiştirmek yerine halkın taleplerinin sandığa yansımısını temin ediyor demektir. Bu tür girişimlere, demokratik kurumların güçlendirilmesine yönelik özellikle uluslararası toplumdan ve uluslararası kurumlardan gelen desteklere müdahale diyemeyiz. Bu tür demokratik girişimlerin önlenmesi hâlinde, demokratikleşme sürecindeki ülkelerde özellikle zayıf konumda olan demokratik kurumların güçlenmesi çok daha zor olacaktır. Dolayısıyla, seçime yönelik dışarıdan gelen her türlü etkiye müdahale demek de isabetli olmayacaktır. Seçim müdahaleleri seçim sonuçlarını haksız biçimde değiştirmeyi amaçlar. Seçimin demokratik bir biçimde işlenmesini hedefleyen dış destekler müdahale kapsamının dışında kalmalı.

Bu kriterin anlaşılması için bir örnek yerinde olacaktır. Yakın zamanda geniş çaplı bir savaşa dönen Rusya-Ukrayna Savaşı'na giden süreç temelde Batı'nın ya da ABD'nin Ukrayna'nın başında Rusya yanlısı bir cumhurbaşkanı istememesi üzerinden başladı ve kriz tırmandı. Ukrayna'da halkın çoğunluğu AB'ye katılmak, Batı yanlısı bir politika gütmek isterken, Rusça konuşan azınlık Rusya'ya oldukça yakın figürlerin cumhurbaşkanı olmasını istiyordu. Seçimleri doğal akışında kaybedeceğini bilen Rusya taraftarı medya organları bu dönemde AGİT, AB gibi kurumların ve hatta Batı merkezli STK'ların seçim güvenliğine yönelik faaliyetlerini bir seçim müdahalesi olarak gösterdi. Bu tür bir çerçeve, seçimi farklı ülkelerin desteklediği adayların mücadele ettiği, halkın tercihlerinin arka planda kaldığı, sinik bir güç mücadelesi olarak resmetmeyi amaçlıyordu. Nitekim, bu çerçeve başarılı da olmuş görünüyor. Schulman ve Bloom'a (2012) göre 2004 seçimlerinde Ukrayna seçmeninin önemli bir kısmı tam da böyle düşünüyordu. İronik olan şu ki, bu tür propaganda'nın bir amacı da halkın sandığa gitmesini caydırmak ve demokratik meşruiyeti zayıflatmak. Zira, halkın önemli bir kısmı seçimlerin gayrimeşru bir zeminde olduğunu düşünürse, oy vermeye de gitmeyecektir.

Öte yandan, bu tür müdahaleler ciddi bir operasyonel incelikle yapıp çoğunluk caydırılırken, kritik bir azınlık teşvik edilecek şekilde dizayn edilirse demokratik sürecin doğal akışına aykırı sonuçların ortaya çıkması gayet olası hâle gelir. Nitekim, Cambridge Analytica'nın Trump kampanyasına sunduğu sosyal medya kampanya desteği tam da böyle bir inceliği hedefliyordu. İronik bir şekilde, uluslararası toplumun seçimlere yönelik demokratik desteklerinin şeytanlaştırılmasının bizatihi kendisi böyle bir operasyonel inceliği hedefleyen bir seçim müdahalesi stratejisi. AGİT gibi uluslararası kurumların ya da yerel ve uluslararası sivil toplum kuruluşlarının seçim güvenliğine yönelik çalışmalarını müdahale olarak resmetmek, özellikle zayıf demokratik kurumları olan birçok ülkenin demokratikleşmesine ket vuran bir çerçeve olacaktır. Özellikle az gelişmiş ve ekonomik açıdan zayıf ülkelerin demokratik süreçlerinin güçlenmesine yönelik uluslararası destek hem meşru hem de gereklidir. Çünkü bu tür ülkelerde güçlü olan, hükümeti elinde tutan siyasi güçlerin, muhalefetin kazanmasını engellemek için anti-demokratik yollara başvurması gayet olası olduğu gibi, bu tür otoriter grupların şeffaf bir seçimde oy kaybetmemek için, seçim sürecini şeffaflaştırmayı hedefleyen uluslararası desteği hedef alması da beklenebilir. Dolayısıyla, demokratik kurumların işleyişine yönelik destekler seçim müdahalesi çerçevesinde değerlendirilmemeli. Aksi yönde bir seçim hem sonuçları açısından hem de ilkesel olarak anti-demokratik olacaktır.

Bu noktada, bir diğer olasılık olan uluslararası toplumun bazı seçimlerin şeffaflığını isterken diğer ülkelerdeki anti-demokratik yönetimlere göz yumması tartışılmaya muhtaç görünüyor. İlk örnekte, uluslararası destek olmasa kazanamayacak bir muhalefet senaryosu ihtimali de gayet mümkün. Nitekim, Ukrayna-Rusya geriliminde, Batılı kurumların desteği olmasa, Rusya-yanlısı lider ve grupların pekâlâ hâlâ yönetimde kalacaklarını, muhalefetin ise tüm protestolarına rağmen seçimi yolsuzluklardan ötürü kazanamayacağını tahmin edebiliriz. Seçim sürecinin şeffaf ve adil yürütmesine yönelik uluslararası destek bir ölçüde siyasi saiklerden besleniyor da olabilir. Nitekim, Batı'nın seçimlerin adil yürütmesine yönelik desteği, Batı destekçisi bir aday seçilmesi hâlinde Rusya'ya karşı jeostratejik bir avantaj sağlama kaygısından ötürü de gerçekleşmiş olabilir. Bununla beraber, dış müdahaleler ve iç baskılar ol-

madığı hâlde, halkın tercihleri zaten Batı-yanlısı adaydan yana ise ve Batı'nın seçimlere yönelik desteği sadece seçim sürecinin şeffaf yürütmesine yönelik ise, bu tür aktivitelere seçim müdahalesi demek, demokratik sürecin inşasına engel olacaktır. Seçim müdahalelerinden ancak halkın tercihlerinin yönetime yansımalarının çarpıtılması hâlinde bahsedebiliriz. Aksi takdirde, sandıkların korunması gereken bir demokratik değer değil, ülkeler arası stratejik mücadele aracı olarak görüldüğü tehlikeli ve anti-demokratik bir zeminde kendimizi bulabiliriz.

Öte yandan, demokrasiye yönelik desteklerin seçici bir karakterde olması, farklı siyasi figürlere haksız avantaj sağlamayı amaçlaması, bu tür faaliyetleri seçim müdahalesi kümesine sokar. Örneğin, Brown'ın (2001) gösterdiği üzere, Amerika'nın Kenya'nın 1992 ve 1997 seçimleri öncesinde bu ülkeye yönelik dış yardım şartlarında seçim güvenliği şartı olmasına rağmen, seçimlerdeki yolsuzlukları görmezden gelmesi ve hatta muhalefetin seçimi boykot veya protesto etmesine engel olmaya çalışması Kenya'daki otoriter sistemin devamını temin etmiş görünüyor. Bu örnekte, doğal akışında seçimle koltuğunu kaybetmesi muhtemel liderin başkan kalmasının bir sebebi Amerika'nın göz yumması ve zımni desteğidir. Üstelik bu destek, demokrasi promosyonu ve demokratik kurumların desteklenmesi gibi hedefleri olan dış yardım mekanizmaları kullanılarak yapılmış görünüyor. Bu örnekte, demokrasi promosyonu etiketinin kullanımı, pratikte demokratik süreçlerin önüne geçildiği gerçeğini gizleyemiyor. Bir daha görüyoruz ki, seçim müdahalesinin tespiti süreçler, kullanılan taktikler ve etiketlerden çok eylemlerin hedefi ve halkın taleplerinin sandığa yansımalarının engellenmesinde yatıyor.

Bir daha altını çizmek gerekirse, politika araçlarının kendisinden çok, nasıl kullanıldığı seçim müdahalelerini tanımlıyor. Demokratik kurumların işleyişini sağlamayı, seçmen tercihlerinin şeffaf biçimde sonuçlara etkisini temin etmeyi amaçlayan teknik destekler bir seçim müdahalesi örneği olamaz, zira herhangi bir parti ya da kişiye avantaj sağlama amacı gütmüyorlar. Öte yandan, demokrasiye yönelik destekler belirli gruplara avantaj sağlamak adına seçici uygulanıyorsa, bu tür destekler müdahale olarak adlandırılabilir. Özetle, demokratik kurumların doğal akışına mâni olan eylemler seçim müdahale-

lesi kümesindeyken, seçimlerin şeffaf ve adil yürütmesini sağlayan uluslararası teknik destek bu grupta yer almıyor.

1.3. GENİŞ STRATEJİ ÇERÇEVESİ

Seçim müdahaleleri retorikte kalabileceği gibi, finansal ve insan kaynakları başta olmak üzere maddi kaynakların seferberliğini de içerebilir. Bu açıdan bakıldığında seçim müdahaleleri görece yumuşak müdahaleden sert müdahalelere beş ana grupta sınıflandırılabilir:

- Sözlü destek
- Açık tehdit
- Finansal destek
- Siyasal destek
- Askeri destek

Bu grupların da kendi içinde farklı derecelerden bahsedebiliriz. Her birini seçim müdahalesi şemsiyesinde buluşturan temel faktör ise her birinin seçim sonuçlarını manipüle etmeyi amaçlamasıdır. Bu müdahalelerin temel mekanizmasını seçmen ve adayların fayda-zarar hesaplarının değiştirilmesi oluşturuyor.

1.3.1. Sözlü Destek

Seçim müdahalelerinin en zayıf fakat en yaygın örneğini bu yöntem oluşturuyor. Devleti temsil eden bir kişinin ya da devlet yöneticilerinin talimatıyla açıklama yapan kişilerin diğer devletin başında kimi görmek istediklerini açıkça ifade ettikleri beyanlar bu müdahale grubuna giriyor. 2009 Lübnan seçimlerinde gerek Amerikalı gerek İranlı yetkililerin açıkça kazanmasını umdukları tarafı duyurdukları biliniyor. Bu tür müdahalelerin sadece sözde kalıp kalmadığı açıkça bilinirse de bu seviyede dahi halkın dikkatini ve tepkisini çektiğini gözlemleyebiliyoruz (Corstange ve Marinov 2012). Nitekim, Arap Baharı ile başlayan süreçte birçok Batılı aktör ve bölge ülkesi tüm bu süreçlerden geçen ülkelerde açıkça taraf tuttu ve bu taraflarını kamuoyu önünde duyurdu.

1.3.2. Açık Tehdit

Sözlü desteğe nazaran daha az gözlemlense de seçim müdahaleleri arasında ki en yaygın örneklerden birini bu gruptakiler oluşturuyor. Bu tür müdahalelerde devlet temsilcileri destekledikleri adayın kazanmaması hâlinde hedefteki ülkeyi farklı yaptırımlarla tehdit ediyor. 2013 yılında, Amerika'nın Afrika'dan sorumlu dışişleri bakan yardımcısının Kenya'da mevcut başkanın seçimi kazanması hâlinde bunun önemli sonuçlar doğuracağı tehdidi bu müdahale yöntemine bir örnek. Benzer biçimde, birçok Rus hükümet yetkilisinin Ukrayna'da 2004 ve sonrasındaki seçimlerde yanlış seçimlerin önemli sonuçları olabileceği uyarısı da bu grupta değerlendirilebilir. Bu tehditlerin seçim sonrasında gerçekleşip gerçekleşmediği, analiz düzeyinde doğrudan önemli değil. Eğer adaylar ve halk bu tehditleri ciddiye alıyor ve buna göre oy tercihlerini değiştiriyorsa, bu tehditler seçim müdahalesi olarak değerlendirilmelidir. Öte yandan bu tür tehditlerle karşılaşmak oldukça nadirdir. Çünkü, dışarıdan gelen tehditler, tehdit edilen adayın tabanının konsolide olmasına ve amaçlanan değişimden uzak bir sonuca varılmasına yol açabilmektedir.

1.3.3. Finansal Destek

Tespiti en zor müdahale biçimlerinden biri desteklenen parti ya da adaylara verilen finansal destek olabilir. Zira, birçok seçim müdahalesi farklı kurumlar ve kişiler üzerinden, bağış adı altında gerçekleşiyor ve devletler bu tür müdahalelerde bulduklarını neredeyse her zaman reddediyor. Yakın zamanda kripto paraların yaygınlaşması ile beraber, devletlerin finansal müdahaleleri gizlice gerçekleştirme imkânları daha da genişlemiş durumda. Bununla beraber, zaman zaman ortaya çıkan skandallar ya da basına sızdırılan istihbarat raporları üzerinden bu tür finansal desteklerden kamuoyu haberdar olabiliyor. Yakın zamanda, Rusya'nın Avrupa'da aşırı sağ başta olmak üzere çeşitli radikal partilere finansal destek verdiği gündeme geldi. Avusturya gibi ülkelerde ise, ses kayıtları ve çeşitli belgelerin basında yer bulmasıyla Rusya ve aşırı sağ arasındaki finansal ilişki belgelendi. Bu tür finansal destekler, seçim rekabetinde görece dezavantajlı olan grupların normal kapasitelerinden daha yüksek bir seviye-

de yer almalarını sağlıyor. Her ne kadar Avrupa'da aşırı sağın yükselişini dışarıdan aldıkları finansal desteğe bağlamak gerçekçi olmasa da Rusya'nın desteği olmadan, kendi doğal akışlarında görece daha zayıf konumda olacakları öngörülebilir. Rusya örneğinde, bu tür para akışları büyük oranda Rus iş adamları ve sivil toplum kuruluşları üzerinden gerçekleştiriliyor. Bu örnekte olduğu gibi, finansal destek formundaki seçim müdahalelerinin akademik, açık kaynaklarla tespiti pek mümkün değil. İstihbarat ve diğer güvenlik kurumlarının dahil olmadan bu tür karmaşık ilişkilerin gün yüzüne çıkması pek olası değil.

1.3.4. Siyasal Destek

Seçim müdahalesi denince akla gelen örneklerin çoğunluğu bu grupta yer alıyor. Operasyonel destek de denilebilecek bu müdahale kümesine siyasal organizasyon desteği, diplomatik destek, medya desteği ve diğer politik yardımlar giriyor. Kimi zaman istenmeyen adayın karalanması için kimi zaman ise desteklenen adayın popüleritesinin artırılması için devletler finansal desteğin yanı sıra seçim kampanyalarına yardımcı olmak üzere çeşitli operasyonel destekler sunabiliyor. Cambridge Analytica üzerinden Amerikan seçimlerine yapılan müdahale bu grupta değerlendirilebilir. Dahası, seçimlere yönelik düzenlenen herhangi bir medya ve sosyal medya kampanyası bu grupta yer alıyor. Öte yandan, seçim öncesinde ve sonrasında muhalefete lojistik destek sağlamak, diplomatik koruma temin etmek gibi daha üst düzey destekler de bu gruptalar. Nihayet, dijital seçim müdahalelerin örneklerinden biri olan seçimlerde kullanılan bilişim altyapısına yönelik siber saldırılar da siyasal, operasyonel destek çerçevesine giriyor. Tüm bu örneklerde, hedeflenen seçimlerin doğal seyrindeki fayda-zarar denklemi değiştirilmeye veya hatta seçim sonuçlarının kendisi manipüle edilmeye çalışılıyor. Tüm bu müdahalelerin göreceli olarak tespit edilmesi daha kolay ve daha etkili olmasından dolayı bilinen seçim müdahalelerinin ekseriyeti bu grupta yer alıyor.

Siyasal destek formundaki seçim müdahalelerinin siyaset odaklı ticari yaptırımları kapsamadığını not düşmekte fayda var. Seçim müdahalelerinde amaç seçim öncesinde bir adayın daha avantajlı olmasını sağlamak. Siyaset

odaklı ticari yaptırımlar ise rakip ülkedeki karar alıcıların üzerinde baskı kurmak üzere, siyasi hesaplarla yapılan yaptırımları ifade ediyor. Her ne kadar iki grup da diğer ülkedeki fayda-zarar hesaplarını etkilese de yaptırımların seçimleri etkilemek gibi bir amacı olmayabiliyor (Brutger ve ark. 2023). Yakın zamanda Çin ve AB'nin Trump yönetimini sıkıştırmak için Trump'ın destek aldığı ekonomik sektörleri ve bölgeleri hedefleyen ekonomik yaptırımlar uygulamaları bahsedilen yaptırımlara örnek olabilir. Bu yaptırımlar seçimden çok önce, küresel ticaret rekabeti çerçevesinde yapıldığından, seçim müdahalesi olarak görmek yanlış olacaktır. Bu tür müdahaleler, bir ölçüde siyasi baskı ya da iç politikaya müdahale olarak okunabilir. Zira, bahsedilen yaptırımların amacı Trump'ın seçmenlerini ve yaslandığı sektörleri cezalandırarak, Trump'ın ekonomik dış politika tercihlerini değiştirmektir. Hedeflenen kitle başka bir ülkenin sınırları içinde olsa da yaptırımlar herhangi bir şekilde seçim sonuçlarına etki etme amacı gütmendiğinden, seçim müdahalesi grubunda değerlendirilmeli. Bu tür yaptırımlara siyasi-motifli ticari yaptırımlar deniyor.

1.3.5. Askeri Destek

En radikal seçim müdahalesi şüphesiz ki askeri araçların kullanıldığı, silahlı desteğin ve hatta işgalin yaşandığı müdahalelerdir. Özellikle hâlihazırda terör problemi olan ya da silahlı ayaklanma, iç savaş gibi tecrübelerden geçen ülkelerin zaten meşruiyeti zayıf olan seçimleri başka ülkelerin müdahil olmasıyla daha da karmaşık hâle gelebilir. Askeri destek formundaki bu müdahaleler seçim öncesinde veya sonrasında olabilir. Seçim öncesi müdahaleler seçmenlerin sindirilmesi, sandık güvenliğinin tehdit edilmesi gibi süreçleri kapsarken, seçim sonrası müdahaleler seçim sonucunda istenen adayın seçilmemesi hâlinde rakip adayın askeri darbe ya da işgal yoluyla devrilmesine işaret ediyor. Soğuk Savaş süresince, Amerika'nın Latin Amerika ülkelerinin birçoğuna yaptığı müdahaleler ve benzer şekilde Sovyetler Birliği'nin Çekoslovakya işgali askeri müdahalelerin Soğuk Savaş örnekleri olarak öne çıkıyor. Soğuk Savaş sonrasında bu tür askeri müdahalelerin sayısı düşüş gösterse de yakın zamanda Rusya'nın Ukrayna'ya mevcut hükümeti devirmek için askeri müdahalede bulunması bu türün hâlâ devletlerin gündeminde olduğunu bize hatırlatıyor.

Askeri müdahalelerin önemli bir kısmı hükümet değiştirme hedefini taşıdığından seçim müdahalesi alt kümesine girebilir. Bununla beraber, her askeri müdahale seçim müdahalesi değildir. 1992 Somali müdahalesi gibi insani müdahaleler ya da Bosna ve Kosova'ya gerçekleştirilen NATO müdahaleleri hükümet sisteminden çok Balkanların güvenliğinin sağlanması için yapıldı. Her ne kadar bu müdahaleler sonrasında, başka bir ülkede yabancı askerlerin varlığı gözlemlense ve dış müdahale olarak sınıflansa da, asıl hedefin seçim olmaması bu eylemleri yabancı seçim müdahalesi olarak nitelenmekten alıkoyuyor. Benzer şekilde, zaten seçim olmayan ülkelere yönelik askeri müdahalelere de seçim müdahalesi demek doğru olmayacaktır. Nitekim, Amerika'nın İran'da 1953 darbesini ve seçilmiş Musaddık hükümetinin devrilmesini desteklemesi pekâlâ seçim müdahalesidir. Bununla beraber, Amerika'nın 2001 Afganistan işgaline seçim müdahalesi demek doğru olmaz, zira hedeflenen Taliban seçimle gelmiş bir siyasi parti değil. Her iki örnek de askeri müdahale olarak sınıflandırılabilir. Bununla beraber, ilki seçim müdahalesi iken, ikincisi değildir.

1.4. SEÇİM MÜDAHALELERİNİN STRATEJİK NİTELİKLERİ VE TESPİTİ

Seçim müdahaleleri giderek yaygınlaşsa da seçim müdahalelerine dair açık kaynaklardaki bilgiler büyük oranda sınırlıdır. Bunun ise çok temel bir sebebi var: Seçim müdahaleleri anti-demokratik olduğu kadar uluslararası hukuka, egemenlik ilkesine de aykırıdır. Devletler hedefledikleri ülkenin yönetimini değiştirmek istese de başarısız olmaları hâlinde olası riskleri üstlenmek istemiyorlar. Zira başarısız bir seçim müdahalesi istenilen sonucun elde edilmemesi anlamına geldiği gibi, mevcut hükümetle de ilişkilerin ciddi anlamda kötüleşmesine ve uluslararası itibar kaybına yol açar. Dolayısıyla, seçim müdahalelerinin önemli bir kısmı yüksek dereceli bir gizlilikle ve ancak belirli yerel şartlar sağlandığında gerçekleşiyor. Söz gelimi, demokratik siyasete yönelik müdahaleler adaylar arasında dış müdahale ile kapanabilecek bir ara olduğuna inanılırsa ya da dış müdahale ile anlamlı bir siyasi etki oluşturulabileceği düşünülürse gerçekleştiriliyor. Askeri destekler, ancak stratejik çıkarların hayati bir tehlikeye girmesi hâlinde devletlerin gündemine geliyor.

Seçim müdahalelerinin bu niteliklerinden ötürü, birçok müdahaleye dair bilimiz oldukça kısıtlı. Çoğu kez, bir seçim müdahalesinin analitik bir çerçeveye içerisinde, spekülasyona mahal vermeden tespiti için gerekli ampirik kanıtlar ya müdahaleden çok sonra ulaşılan arşiv kayıtları ile ya da başarılı olan müdahale sonrasında ortaya çıkan ilişkiler ile tespit edilebiliyor. Bu çalışmada ele alınan vakalar yabancı devletlerin hedefledikleri seçimlere dair faaliyetleri akademik çalışmalarca detaylıca tespit edilmiş olduğundan çalışmanın kapsamına dahil edildi. Bununla beraber, seçim müdahalelerinin ekseriyetinin, bu tür faaliyetlerin açık kaynaklarca tespitinin zorluğundan ötürü araştırma dışında kaldığını söyleyebiliriz. Her ne kadar bu tür faaliyetlere yönelik şüpheler olsa da bir devletin, sistematik bir biçimde başka bir ülkenin seçimlerine müdahale ettiğini göstermek ciddi bir araştırma ve şüpheye mahal bırakmayacak şekilde devletin bu müdahaleleri yönettiğini göstermeyi gerektiriyor. Bu açıdan baktığımızda, kamuoyunda seçim müdahalesi olarak anılan birçok vaka spekülasyon boyutunda kaldığından mevcut çalışmaya dahil edilmemiştir.

1.5. ÇALIŞMANIN GENEL ÇERÇEVESİ

Seçimlere yönelik dış müdahalelerin kavramsal çerçevesi bu bölümde çizildi fakat bu çerçevenin ve seçim müdahale stratejilerinin tarihsel dönüşümü detaylıca ele alınmadı. Bu soru, gelecek bölümün konusu olacak. Çalışmanın ikinci bölümü, özellikle 20. yüzyılda Amerika ve Sovyetler Birliği'nin gerçekleştirdikleri seçim müdahaleleri stratejilerini çeşitli vaka analizleri ve genel trendler üzerinden inceliyor. 21. yüzyılın müdahale biçimleri ise üçüncü bölümün konusudur. Dijital teknolojilerin gelişmesi ile giderek yaygınlaşan, özellikle operasyonel destek, sosyal medya kampanyası formundaki seçim müdahalelerinin nasıl gerçekleştirildiği bu bölümün konusu olacaktır. Dördüncü bölümde, vaka analizleri genişletilmiş hâlde daha detaylıca ele alınmış ve seçim müdahale sürecinin nasıl gerçekleştiği daha ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir. Beşinci bölümde ise Türkiye özelinde siyasi, ekonomik ve askeri müdahaleler ve partizan seçim müdahaleleri mercek altına alınacaktır. Tüm bu incelemelerin Türkiye'de seçim güvenliği ve dış müdahalelere yönelik önlemler için ne anlama geldiği ve temel politika önerileri sonuç kısmındaki tartışmalarda ele alınacaktır.

KAYNAKÇA

- Corstange, Daniel, and Nikolay Marinov. 2012. "Taking Sides in Other People's Elections: The Polarizing Effect of Foreign Intervention." *American Journal of Political Science* 56(3): 655–70.
- Brown, Stephen. 2001. "Authoritarian Leaders and Multiparty Elections in Africa: How Foreign Donors Help to Keep Kenya's Daniel Arap Moi in Power." *Third World Quarterly* 22(5): 725-39.
- Brutger, Ryan, Stephen Chaudoin, and Max Kagan. 2023. "Trade Wars and Election Interference." *The Review of International Organizations* 18(1): 1-25.
- Hollis, Duncan B, ve Jens David Ohlin. 2021. *Defending Democracies: Combating Foreign Election Interference in a Digital Age*. New York: Oxford University Press.
- Lee, Melissa M. 2012. *Crippling Leviathan: How Foreign Subversion Weakens the State*. Ithaca, NY: Cornell University Press.
- Levin, Dov H. 2016. "When the Great Power Gets a Vote: The Effects of Great Power Electoral Interventions on Election Results." *International Studies Quarterly* 60(2): 189–202.
- Levin, Dov H. 2021. "Will You Still Love Me Tomorrow? Partisan Electoral Interventions, Foreign Policy Compliance, and Voting in the UN." *International Interactions* 47(3): 449-76.
- Maness, Ryan C., Brandon Valeriano, Kathryn Hedgecock, Benjamin M. Jensen, and Jose M. Macias. 2022. *The Dyadic Cyber Incident and Campaign Dataset*.
- Shulman, Stephen, ve Stephen Bloom. 2012. "The Legitimacy of Foreign Intervention in Elections: The Ukrainian Response." *Review of International Studies* 38(2): 445–71.
- Tomz, Michael, and Jessica L. P. Weeks. 2020. "Public Opinion and Foreign Electoral Intervention." *American Political Science Review* 114(3): 856-73.

TARİHSEL ÖRNEKLERLE SEÇİMLERE MÜDAHALE

Dr. Ayhan Sarı

Her ne kadar ortaya çıkışı antik çağlara dayandırılrsa da demokrasinin modern formu ile iktidar belirleme yöntemi olarak benimsenmesi ve yaygınlaşması küresel düzlemde yirminci yüzyıl ve hatta yirminci yüzyılın ikinci yarısına rastlamaktadır. Bununla birlikte, kavramın modern tanımları çeşitli sivil ve siyasi özgürlüklerin garanti altına alınması, vesayet kurumlarından azade olma ve yatay hesap verilebilirlik gibi şartları demokrasi ve demokrasinin tekamülü için vazgeçilmez kabul etse de kavramın kalbinde her zaman seçimler yani çoğunluğun ya da çoğulluğun iradesinin tecellisi yer almıştır.

Bunun ötesinde, demokrasi özellikle 11 Eylül olaylarından sonra ABD'nin "demokrasi barışı" tezini işgallere meşru sebep olarak kullanmaya başlamasıyla birlikte, hegemonik bir norm hâlini de almıştır. Öyle ki demokratik standartları sağlayıp sağlamadığından bağımsız olarak, dünyada sadece birkaç ülke kendini demokrasi dışı rejimlerle tanımlamakta; özgür ve adil olsun ya da olmasın hemen her ülkede seçimler yapılmaktadır.

Siyasi rejimler, süreçler ve normlar ne ölçüde değişirse değişsin, ülkelerin birbirlerinin izleyecekleri politikalar üzerinde etki oluşturma isteği hiçbir zaman değişmemiştir. Bu dürtünün en önemli siyasi sonucu da şüphesiz müdahil devletlerin, politikalarını etkilemek istedikleri hedef ülkelerin siya-

sal gücünü elinde bulunduran kurum ve aktörlerin müdahil devletin çıkarlarını savunacak kişi ve/veya gruplardan müteşekkil olmasını istemeleridir. Bu kurumlar bazen silahlı kuvvetler, bazen yargı erki, bazen bir etnik grup olabilir. Ancak şüphesiz, yürütme erki, özellikle demokratik rejimlerde en önemli siyasal güç odağıdır. Bu nispette, her müdahil devlet, kendi ulusal çıkarları açısından konumunu önemli gördükleri ülke hükümetlerinin müdahil devlet çıkarlarına uygun aktörler tarafından yönetilmesini ister.

Gücü nispetinde, başka ülkelerin hükümetlerini belirlemek isteyen ve bu konuda aktif olarak müdahale amacı güden aktörlerin yönelebileceği bazı yöntemler bilinmektedir. Örneğin, hedef ülkenin silahlı kuvvetlerinin vesayet veya darbe yoluyla muktedir olması sağlanabilir, belirli bir etnik grubun iktidarı ele geçirmesine yardımcı olunabilir ya da direkt olarak işgal yolu seçilebilir. Yöntem, hedef ülkenin koşullarıyla ve müdahil ülkenin karşılaştırmalı avantajlarıyla bağlantılıdır. Bu yöntemlere ek olarak farklı yöntemler kullanarak seçimlere müdahale, müdahil ülkeler için birçok açıdan yukarıda bahsedilen yöntemlerden daha kullanışlı bir yöntemdir. İşgal ya da iç savaşta müdahil olmaktan çok daha az maliyetli, darbe ya da vesayetten de koşullar sağlandığında daha meşru bir yöntem olarak görülebilir.

Akademik çalışmalar, seçimlere müdahalenin çok yaygın olarak kullanılan bir yöntem olduğu ile ilgili veri ve kanıtlar sunmaktadır. İlerleyen paragraflarda, seçimlere müdahalenin, özellikle yirminci yüzyıldaki örnekleri üzerine genel bir tartışma yürütülecektir. Bu tartışma Soğuk Savaş ve Soğuk Savaş döneminin hemen sonrasını kapsayacaktır. Hangi koşullarda seçime müdahalenin başarıya ulaştığı anlaşılmaya çalışılıp, mücadele yöntemleri ile ilgili çıkarımlar yapılacaktır. Her ne kadar günümüz şartları verilen örneklerden farklı olsa da yapılacak soyut kavramsallaştırmalar sayesinde bu örnekler bugün de seçime müdahale ile mücadelede yol haritası hazırlamaya katkı sunabilir niteliktedir.

Akademik çalışmalar, tespit edilebildiği kadarıyla Soğuk Savaş döneminde her dokuz seçimden birine müdahale olduğunu iddia etmektedir (Levin 2020). Beklendiği üzere, bu dönemde müdahil rolündeki ülkeler daha çok, dönemin uluslararası sisteminin iki kutbunu temsil eden ABD ve Sovyetler

Birliği'dir. Bu ülkeler, açıktan ya da gizli birçok seçim müdahalesinde bulunmuş ve ülkelerin iktidarlarını belirlemeye teşebbüs etmişlerdir.

Dolayısıyla çalışmanın bu bölümünde baskın olarak ABD ve Sovyetler Birliği'nin seçim müdahalesi denemeleri tartışılacaktır. ABD'nin 1948 İtalya, 1970 Şili ve 2002 Bolivya müdahaleleri ve yöntemleri anlatılacaktır. Sovyetler Birliği'nin ise farklı yıllardaki ABD seçimlerine müdahale girişimleri tartışılacaktır. Son olarak ise ABD ve Sovyetler Birliği dışından bir örnek olarak 1992 Arnavutluk seçimlerine İtalya'nın müdahale girişimi yine aynı seçime ABD'nin yaptığı müdahale girişimiyle kıyaslanarak anlatılacaktır.

Bölümün sonunda, bu örnekler ışığında seçim müdahalesi ile mücadele kapsamında tespitler yapılacaktır. Bu amaçla örneklerden yola çıkılarak dört soyut kavramsallaştırma yapılacaktır. Bu kavramsallaştırmalar sayesinde tarihsel vakalardan yapılacak çıkarımlar, günümüz seçim müdahalelerini önlemek ve/veya etkilerini azaltmak bağlamında tartışılacaktır. Kullanılacak kavramsallaştırmalar aşağıda listelenmiştir:

1. Şeytanlaştırma
2. Maddi finansman ve siyasal iletişim konusunda destek
3. Ekonomik tehdit ve şantaj
4. Uluslararası sistem kullanılarak baskı

2.1. SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİ VE SONRASI SEÇİMLERE MÜDAHALE GİRİŞİMLERİ

Örneklere geçmeden önce not edilmesi gereken birkaç genel bilgi örnekleri incelerken işe yarar nitelikte olabilir. Bunlardan ilki ABD'nin 1947 yılında, Harry Truman tarafından onaylanan Ulusal Güvenlik Yasası'dır. Bu yasa bazı gizli seçim müdahalelerini ABD mevzuatınca mümkün kılmıştır. Bu açıdan, ABD'nin başka ülkelere yapılacak olan seçim müdahaleleri, ABD yasalarının belli ölçülerde kabul edilebilir hâle gelmiştir.

Sovyetler Birliği'nin ise siyasal rejim gereği böyle bir legalleştirme mekanizmasına ihtiyacı yoktu. Kremlin tarafından seçimlere müdahale için KGB içinde ve dışında birçok mekanizma kurulmuştur. Kimi önemli görülen seçim-

ler için özel komiteler oluşturulmuştur. Bu kurumlardan Sovyetler Birliği'nin müdahaleleri ile ilgili kısımlarda daha detaylı bahsedilecektir.

Ayrıca, çalışmanın daha önceki bölümlerinde de bahsedildiği gibi seçim müdahaleleri açık veya gizli olabilmektedir. Bununla birlikte yapılan müdahaleler iktidar ya da muhalefet lehine de olabilir. Bu bağlamda, Soğuk Savaş ve sonrası dönem ile ilgili genel bir resim vermek örneklere geçmeden önce faydalı olacaktır.

Bu amaçla, ABD ve Sovyetler Birliği'nin yaptığı açık ve gizli seçim müdahalelerinin iktidar ve muhalefet lehine dağılımı aşağıdaki grafiklerde sunulmuştur. Bu grafikler, hâlihazırda bu konudaki en geniş kapsamlı veri seti olan Levin (2016) veri setinden üretilmiştir.

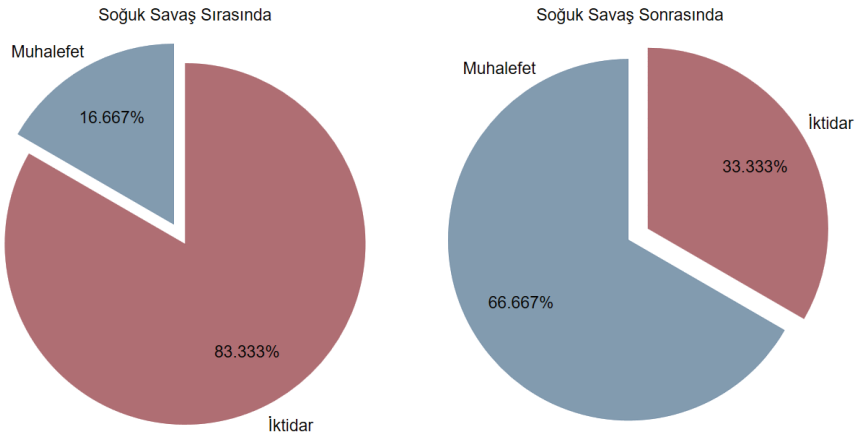
İlk iki grafik ABD'nin açık ve gizli seçim müdahalelerinin iktidar ve muhalefet lehine dağılımını Soğuk Savaş öncesi ve sonrası olarak ayırarak göstermektedir. Son grafik ise, aynı olguları Sovyetler Birliği'nin Soğuk Savaş dönemindeki müdahaleler için resmetmektedir. Grafiklerdeki en bariz örüntü ABD'nin Soğuk Savaş sırasında daha çok ülkelerdeki iktidarlara desteklerken, Soğuk Savaş sonrasında ise ağırlıklı muhalefet partilerini ya da adaylarını desteklemesidir. İktidarlara destekleme oranı Soğuk Savaş sırasında % 83 iken, Soğuk Savaş sonrası bu oran % 33'e düşmüştür. Bu örüntü, ABD'nin müdahil olmaındaki sebepleri ile ilişkilidir denebilir. Soğuk Savaş sürecinde ABD genellikle sol parti ya da adayların, komünizm/sosyalizmin yayılmasını önlemek amacıyla iktidara gelmemesi için çabalamışken, Soğuk Savaş sonrasında ise ağırlıklı demokrasi savunusu altında muhalif parti ya da adaylara yardım etmiştir.

Burada düşünmesi gereken not, grafikte görüldüğü kadarıyla ABD'nin gizli seçim müdahalelerinin hepsinin Soğuk Savaş sonrası muhalefet lehine yapılmış olmasıdır. Grafikten çıkarılabilecek bu sonuç, veri seti 2000 yılına kadar gözlem içerdiği, gözlem sayısı az olduğu ve özellikle gizli seçim müdahaleleri çok sonraki yıllarda ortaya çıkarılabildiği için kesin olarak yorumlanması ve sonuç çıkarılması zor bir örüntüdür.

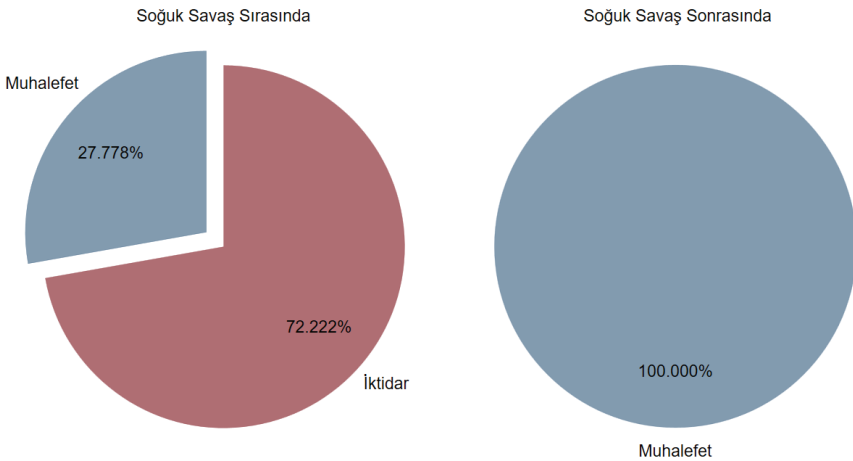
Sovyetler Birliği'nin seçim müdahalelerini resmeden grafik ise hem gizli hem de açık seçim müdahalelerinin muhalefet lehine yapıldığını göstermektedir. Burada da Sovyetler Birliği'nin genellikle muhalefet olan sol par-

ti ve adayları destekleme çabaları net bir şekilde görülmektedir. Soğuk Savaş boyunca Sovyetler Birliği'nin temel dış politika amillerinden biri özellikle ABD'nin etkin olduğu ve sol görüşlerin toplum nazarında kabul gördüğü ülkelerde ABD'ye yakın duran hükümetleri değiştirmek olmuştur. Bilindiği üzere bu sayede hem ideolojik pozisyonunun diğer ülkelerde yayılmasını sağlamak hem de bu ülkelerdeki etki alanını artırmak Sovyetler Birliği'nin Soğuk Savaş boyunca ana amaçlarından biri olmuştur.

ABD'nin Açık Seçim Müdahaleleri: İktidar ve Muhalefet Lehine Dağılım

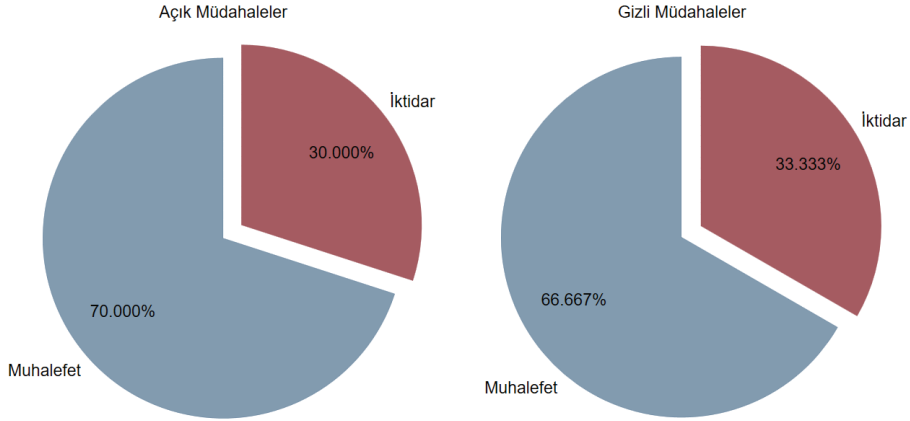

ABD'nin Gizli Seçim Müdahaleleri: İktidar ve Muhalefet Lehine Dağılım

Soğuk Savaş Sırasında Sovyetler Birliği Müdahaleleri: İktidar ve Muhalefet Lehine Dağılım

Soğuk Savaş öncesi ve sonrası seçim müdahaleleri ile ilgili anlatılan bu genel bilgilerden sonra ilerleyen bölümlerde farklı zaman, ülke ve düzeydeki tarihsel seçim müdahalesi örnekleri stratejik ve taktiksel boyutlarıyla detaylıca incelenecek ve müdahalelerin seçimlere olan muhtemel etkileri yorumlanacaktır.

2.2. 1948 İTALYA SEÇİMLERİ

Soğuk Savaş döneminin başında gerçekleşen en meşhur seçim müdahalesi örneklerinden biri ABD'nin İtalya'daki 1948 seçimlerine müdahalesidir. Çekoslovakya'da 1948 yılında gerçekleşen Sovyet destekli darbe, ABD'nin alarm durumuna geçmesine sebep olmuş, Avrupa üstündeki hakimiyetini kaybetmemek adına yakın zamanda gerçekleşecek İtalyan seçimlerine dikkatini çevirmesini beraberinde getirmiştir. Ayrıca sol partilerin seçim öncesi ittifakı, Truman yönetiminin İtalyan seçimlerinin akıbeti ile ilgili endişelerini artırmıştır. Bu sebeple seçimlerde ABD, açık ve gizli birçok seçim müdahalesi taktiği benimsemiştir. İtalya'daki komünist eğilimli partinin seçimi kazanamaması için aktif olarak çalışmıştır (Godinez 2018).

İlk olarak dönemin ABD Başkanı Truman, seçimi sol ittifakın kazanması hâlinde Truman Doktrini kapsamında ilk kısmı verilen maddi yardımın de-

vam etmeyeceğini açıkça belirtmiştir. Ayrıca ABD, İtalya'ya, 2. Dünya Savaşı sonunda imzalanan barış antlaşmasıyla İtalya'nın kaybettiği Trieste'yi geri almasına yardımcı olacağı ve savaş tazminatının azaltılacağı vaadinde de bulunmuştur. Bununla birlikte Amerika'da, İtalya'da ailesi bulunan İtalyan-Amerikalıların, İtalya'daki yakınlarından komünizme karşı savaşmalarını isteyen mektuplar yazmalarını sağlamak amacıyla bir kampanya yürütmüştür (Luconi 2000).

Tüm bunların yanında Sovyetlerce desteklendiği iddia edilen Komünist Parti'ye karşı Hıristiyan Demokratlara ve diğer partilere seçim kampanyalarında kullanmaları için önemli miktarlarda para yardımında bulunulmuştur. Ayrıca, seçim sürecinde ABD, direkt olarak Komünizm karşıtı propaganda da yürütmüştür. ABD hükümeti menşei radyo "Voice of America", komünizm karşıtı yayınlar yapmış ve insanları komünizmin bir felaket olacağı savına inandırmaya çalışmıştır.

Seçim sürecinde açık bir seçim müdahalesi örneği olarak, CIA, Komünist Parti siyasetçileri hakkında uydurulmuş mektuplar yayınlamakla da suçlanmıştır (Del Pero 2011). ABD'nin de aktif olarak yaptığı müdahaleler ile Hıristiyan Demokratlar, Gasperini önderliğinde önemli bir farkla seçimi kazanmış ve iktidara gelmiştir.

2.3. 1970 ŞİLİ SEÇİMLERİ

Başka bir meşhur seçim müdahalesi örneği 1970 yılında ABD tarafından Şili'de yapılan seçimlere olan müdahaledir. Belirtmek gerekir ki aynı seçimde ABD kadar olmasa da Sovyetler Birliği de seçime müdahil olmuş, sol tandanslı aday Salvador Allende'ye maddi destek sağlamıştır.

ABD'nin Şili'de 1958-1970 yılları arasında gerçekleştirilen seçimlere yaptığı müdahaleler, ABD devletinin yayımladığı raporlarla sabittir (U.S Government Report 1975; 40 Committee Report 1975). Bütün bu seçimlerin arasında 1970 yılında Sosyalist ve Marksist hareketlerin desteğini alan Salvador Allende'nin kazandığı seçimin özel bir yeri vardır. 1964 seçimlerine ABD müdahalesi çok daha geniş kapsamlı olsa da 1970 seçimlerinden Sal-

vador Allende'nin önderlik ettiği sol tandanslı "Unidad Popular"ın %1'lik farkla seçimden % 36 oy oranıyla birinci parti olarak çıkması ve yapılan müdahalelerin çeşitliliği, 1970 seçimlerini bu çalışma için daha iyi bir örnek hâline getirmektedir.

Müdahalenin detaylarını tartışmadan önce, o dönem Şili'de uygulanan seçim sistemini anlatmak müdahalenin detaylarını açıklamak ve anlamak açısından elzemdir. Dönemin Şili Anayasası'nda, eğer başkan adaylarından herhangi biri seçimlerde çoğunluğu, yani %50'yi, elde edemezse, başkanın en çok oy alan iki aday arasından, 200 üyeden oluşan Şili Kongresi'nce seçileceği belirtilmişti. Bu sebeple, seçimlerde % 50 oy oranını yakalayamasa da Kongre'de yapılan seçimlerde yeter çoğunluğu elde eden Salvador Allende, ABD'nin tüm müdahalelerine karşın seçimi kazanmıştır.

Görüldüğu üzere seçimlere ABD müdahalesi birçok kez olduğu gibi yine geri tepmiştir (Dominquez 2007). Ancak Salvador Allende'nin ABD çıkarlarına ters politikaları, 1973 yılında ABD destekli darbe ile General Augusto Pinochet tarafından devrilmesiyle sonuçlanmıştır. Pinochet rejimi 1988 yılında yapılan referanduma kadar devam etmiş, referandum sonucu ülke çok partili demokrasiye geçmiştir.

ABD'nin Şili seçimlerine müdahalesinde kullanılan çeşitli yöntemler hem ABD'nin açtığı arşiv belgelerinde hem de akademik çalışmalarda geniş bir şekilde anlatılmıştır. Bu müdahaleleri incelerken süreci üç faza ayırmak faydalı olacaktır. İlk faz seçim öncesinde yapılan müdahaleler olarak sınıflandırılabilir. Seçimlerden önce, ABD'nin temel stratejisi Allende'yi şeytanlaştırmak ve Unidad Popular'ın kazanacağı bir seçim sonucunda Şili'nin bir felakete sürükleneceğine halkı ikna etmektir (Hellinger 1978). Bu amaçla, ABD seçimlerde diğer iki adaydan birini direkt olarak desteklememiş, bunun yerine Allende karşıtı propagandaya odaklanmıştır (U.S Government Report 1975).

Bu amaçla özellikle CIA, gazete, televizyon ve radyolarda etkin Şilili gazetecilerle ortaklık yapmış, maddi destek sağlamış ve siyasal iletişim konusunda danışmanlık yapmıştır (U.S Government Report, 1975) Özellikle, popüler gazetelerden olan "El Mercurio" bu konuda amiral gemisi görevi-

ni üstlenmiştir. Bunun yanında broşür, sivil toplum örgütleriyle iş birliği ve ABD’li iş insanlarının da yardımıyla ekonomik baskı yapılmıştır. Ayrıca, Unidad Popular çatısı altında toplanmış komünist ve sosyalistlerin arasını açabilmek için yalan haberler ve açıklamalar servis edilmiştir (Hurtado-Torres 2019).

Şunu da belirtmek gerekir ki ABD’nin bu propaganda faaliyetlerini yürütmesi için gerekli altyapı o dönem için Şili’de mevcuttu. Ana akım birçok radyo ve televizyon yayınlarını Amerikan kablo ağı üstünden vermekteydi. Bu bağlamda, Sosyalist ve Komünist siyasetçiler 1964-1970 yılları arasında bu yayın organlarında kendilerine yer bulamamış, bu konuda da şikayetlerini sıkça dile getirmişlerdir (Wolpin 1969).

ABD’nin seçim müdahalesi faaliyetleri sadece propaganda ile sınırlı değildir. ABD, Unidad Popular’ın parçalarından olan Radikal grubun içinde ayrılık yaratarak yeni bir parti kurdukmaya teşebbüs etmiştir. Bu sayede bu ittifakin oylarını bölmeye ve dolayısıyla azaltmaya çalışmıştır (Legrand, 2011). Ayrıca, 1964-1973 yılları arasında Şili eğitim kurumları ve özellikle Katolik kilisesiyle ortaklaşa olarak komünizm karşıtı çalışmalar ve faaliyetler yürütülmüştür. Bütün bu çalışmalar hem ABD Şili Büyükelçisi hem de ABD ve Şili’de kurulan çeşitli komiteler tarafından planlanmış ve tatbik edilmiştir (Wolpin 1969).

1970 Şili seçimlerine ABD müdahalesinin ikinci fazı ise seçimlerin sonuçlanması ile Allende’nin Kongre tarafından başkan seçilmesi arasındaki süreçte gerçekleşmiştir. Bu süreci detaylandırmadan önce seçim sistemini kısaca hatırlatmak yerinde olacaktır. Dönemin Şili Anayasası’na göre, 1970 Şili başkanlık seçimlerinde yarışan adaylardan hiçbirinin %50’ye ulaşamaması hâlinde Şili Kongresi en yüksek oyu alan iki aday arasından bir seçim yapmaktaydı. Seçim sonuçlarına göre rakiplerini geride bırakan bu iki aday %36 oy alan Allende ve %35 oy alan Allesandri olmuştur. Dolayısıyla başkanlık seçiminin nihai kazananını Kongre’de yapılacak olan oylama belirleyecekti (Goldberg 1975).

Kongrede yapılacak olan seçimi Salvador Allende’nin kazanması ve yeni Şili başkanı olması, özellikle Latin Amerika’daki diğer ülkelerdeki Sosyalist

ve Komünistleri yüreklendirip moral kaynağı olacaktı. Bu sebeple özellikle Allende'nin en yüksek oyu alan aday olduğu sabit olduktan sonra ABD için tehlike çanları çalmaya başlamıştır (Hurtado-Torres, 2019). Bunun doğal bir sonucu olarak, Allende karşıtı propagandaya devam ederken ABD, Kongre'deki başkanlık seçimi öncesi müdahalenin dozunu artırmıştır. Şili ordusu ve iş dünyasını ekonomik yaptırımlar ile tehdit etmiş, gerekirse darbe yapabilecek olan general ve gruplarla iletişim hâlinde kalmıştır.

Bu süreçte en çok öne çıkan müdahale girişimi ise "Frei kumarı" olarak literatüre geçmiştir. ABD'nin Allende'yi Kongre'de başkan seçtirmemek için yaptığı plan şu idi. Kongre üyelerinden diğer başkan adayları Allesandri'ye karşı olanlardan bazıları rüşvet ve tehdit ile ikna edilecekti. Amaç, bu üyelerin Allende'nin rakibi Allesandri'yi, Allesandri'nin daha sonra istifa edeceği garantisini verilerek, seçmelerini sağlamaktı. Böylece yenilenecek olan seçimlerde seçmen gözünde daha muteber olan bir önceki Başkan Frei tekrar aday olup tekrar başkan seçilebilecekti. Dönemin Şili Anayasası gereği, bir kişi sadece bir kereliğine ve 6 yıl süreyle başkanlık yapabilmekteydi, bu sebepten Frei bir önceki seçimde aday olamamıştı. Ancak Frei'nin kendisi bu plana ikna edilememiş ve plan rafa kaldırılmıştır (U.S Government Report 1975).

Müdahalenin üçüncü fazı ise Allende Kongre'den gerekli oyu alıp başkan seçilmeden iki gün önce, FUBERT projesi olarak adlandırılan müdahale ile başlamıştır denebilir. Ordu içinde ordunun siyasete müdahalesine ve darbeye karşı olan Genelkurmay Başkanı General Schneider kaçırılmış, kaçırılırken yaralanmış ve üç gün içinde de ölmüştür. Bu olayın ardından halk bu girişimi bir suikast olarak algılamış ve kamuoyundan tepkiler yükselmiştir. Darbeyi yapması planlanan General Vaux'un yeterli kamuoyu desteğini alamadığını düşünen ABD, darbe planını iptal etmiştir (U.S Government Report, 1975). Ayrıca bu süreçte, başkanlık seçimlerinde yarışan iki aday Tomassi ve Allesandri de Allende'nin başkanlığını kabul etmişlerdir ve Allende Şili başkanı olarak görevine başlamıştır (Hurtado-Torres 2019). Günün sonunda ABD bu yenilgiyi kabul etmemiş ve Allende 1973 yılında ABD destekli General Augusto Pinochet tarafından darbe ile devrilmiştir.

2.4. 2002 BOLİVYA SEÇİMLERİ

Soğuk Savaş sonrasına tekabül eden daha yakın bir zamanda gerçekleşmiş ve çokça konuşulmuş bir seçim müdahalesi ise ABD'nin 2002 yılında Bolivya başkanlık ve parlamento seçimlerine yaptığı müdahaledir. Bu müdahaleyi daha net anlatabilmek için Bolivya'nın 80'ler ve 90'larda yaşadığı dönüşümü, toplumsal yapısını ve seçim sistemini kısaca açıklamak elzemdir.

Bolivya'yı birbirinden etnik köken ve ekonomik çıkar olarak farklılaşan iki bölgeye ayırmak mümkündür. Ülkenin kuzeyinde isimleri Aymara ve Quechua olan iki etnik grup yaşamaktadır. Bu gruplar ülkenin %60'ını ihtiva eder ve geçimlerini tarım ve madencilik ile idame ettirirler (Political Handbook of the World, 2009). Ülkenin doğusu ve güneyinde ise Mestizos olarak adlandırılan, geçimini petrol ve gaz üretiminden sağlayan bir grup bulunmaktadır. Bu grubun çıkarları gaz ve petrol yataklarının özelleştirilmesiyle uyumaktadır (Mainwairing 2006).

ABD ile yapılan ortaklık ve özelleştirmeler ekseninde Bolivya'da seneler boyunca kuzeyli yerel halk siyasetten dışlanmış. Özellikle 80'lerden başlayarak yapılan özelleştirmeler sonucu Aymara ve Quechua'lar arasında işsizlik artmış ve siyasal huzursuzluk baş göstermiştir. Ayrıca bölgeler arası eşitsizlik önemli ölçüde artmıştır (Kohl, 2006). Bu özelleştirmeler sonunda işsiz kalan madencilerin büyük çoğunluğu koka işçisi olarak istihdam edilmiştir. Bu işçiler zamanla sendikalaşmış ve 2000 yılında "Su Savaşları" olarak bilinen, su rezervlerinin özelleştirilmesine karşı duran protestolarda aktif rol almışlardır (Breuer 2008).

Bu sendikaların en büyüklerinden birinin kurucu lideri olan Evo Morales, meşruiyet ve gücünü Bolivya'daki bu siyasal çatlaktan almaktaydı. Kurduğu parti MAS (Sosyalizm İçin Hareket), siyasal spektrumda ülkenin özelleştirme ve emperyalizme karşı olan kuzeyli yerel halkına ve sol eğilimli seçmenine hitap etmekteydi.

Seçim müdahalesini anlatmadan önce değinilmesi gereken başka önemli nokta dönemin başkanlık seçim sistemidir. 2002 yılı Bolivya seçimlerinde kullanılan seçim sistemi hükümet sistemi olarak parlamentere edilmiş baş-

kanlık sistemine (Shugart ve Carey 2005) tekabül eder. Daha önce Şili örneğinde de anlatıldığı gibi, başkanlık seçiminde eğer hiçbir aday %50'yi geçmezse, başkanlık seçimleri ile aynı gün yapılan parlamento seçimleri ile oluşturulan meclis, en çok oy olan iki aday arasından birini seçmektedir.

Bu sistem 2009 yılında yapılan, pek çoklarınınca adil şartlarda yapılmadığı iddia edilen (EUEOM 2009), bir referandum ile değiştirilmiştir. Yeni sistem şu şekilde dizayn edilmiştir: İlk turda başkan seçilme sınırı, eğer ilk iki aday arasında %10'dan yüksek bir fark varsa, %40'a indirilmiştir. Eğer ilk turda bu şartları sağlayacak bir aday çıkmazsa, başkan ikinci turda, ilk turdan en çok oyu almış iki aday arasında halk tarafından belirlenecektir.

Kısa bir not da parlamento seçim sistemi ile ilgili düşülebilir. 1995 yılında yapılan parlamento seçim sistemi değişikliği yerel adayların öneminin artmasını ve yerel rahatsızlıkların daha fazla temsil edilebilir hâle gelmesini sağlamıştır. Yapılan değişiklik ile seçmen artık sadece parti listelerine değil adaylara da oy verecektir. Bu da özellikle kuzeyli yerel halktan destek alan Morales ve MAS'ın seçimlerdeki başarısına yardımcı olmuştur (Centallas 2009).

2002 seçimlerinde ilk turda toplam 6 adayın içinden solun adayı Evo Morales ve sağın adaylarından muvazzaf Başkan Gonzalo Sanchez de Lazoda ilk iki sırayı almıştır. Özelleştirmelerden elde ettiği menfaat açık olan ABD, ülkede yapılan özelleştirmelerin ana mahfili olan ve ABD'de büyüyüp yüksek öğrenimini tamamlamış Lazoda'nın seçilmesi için seçimlere açıktan müdahale etmiştir.

Genel seçimlerden ve daha sonra mecliste yapılacak başkanlık seçiminden önce ABD, açıktan Bolivya halkını, elitlerini ve iş insanlarını eğer Morales seçilirse, ABD'nin Bolivya'ya yaptığı yardımı kesmekle tehdit etmiştir. Bu tehditler dışişleri bakan yardımcısı gibi üst düzey bir mevkiden dahi yapılmıştır. Ancak en çarpıcı açıklama seçimin ilk turundan önce ABD Bolivya Büyükelçisi Manuel Rocha tarafından yapılmış olandır:

“Bolivya seçmeni öyle ya da böyle uyuşturucu ve terörizm ile iltisaklı olan bir lideri başa getirme konusunu iyi düşünmelidir. Eğer Bolivya halkı ülke-

lerini kokain ihracatı yapanların eline teslim ederler ise bu ABD'nin Bolivya'ya gelecekte yapacağı yardımı şüphesiz tehlikeye atacaktır.” (Guardian 2002)

Evo Morales hakkındaki bu iddiaların doğruluğu veya yanlışlığına karar vermek ne mümkündür ne de bu çalışmanın konusudur. Ancak Morales, ABD'nin bu tutumunu seçim kampanyası boyunca lehine kullanmış ve hatta ABD Bolivya büyükelçisine “Bugüne kadarki en iyi kampanya yöneticim” (Guardian 2002) demiştir. Ayrıca akademik çalışmalar da Morales'in Amerikan karşıtı iletişim stratejisinin seçimlerde işe yaradığını belirtmektedir (Van Cott 2003).

Kongrede yapılan oylamada Lazoda parlamentodaki diğer 2 parti ile anlaşılıp başkan seçilmiştir. Ancak bu süreç daha sonra Evo Morales destekçileri ve sol eğilimli seçmen arasında büyük infiale sebep olmuştur. Ülke çapında yapılan protestolarla hükümet bir cendereye alınmıştır, bu olayların akabinde 2003 yılında Başkan Lazoda istifa etmek zorunda kalmıştır. Yerine gelen Başkan Yardımcısı Carlos Mesa ülkeyi ancak 2005 yılına kadar idare edebilmiştir. 2005 yılında yapılan seçimlerde Evo Morales, ilk turda aldığı %54 oyla başkan seçilmiştir. Başka bir deyişle, ABD müdahalesi kısa vadede işe yararmış gibi görünse de aslında orta vadede Morales'in elini güçlendirmiş ve başkan olması için gerekli ortamı hazırlamıştır.

2.5. SOVYETLER BİRLİĞİ'NİN ABD SEÇİMLERİNE MÜDAHALE GİRİŞİMLERİ

Sovyetler Birliği de Soğuk Savaş sürecinde birçok ülkede seçimlere müdahale etmeye tevessül etmiş, birçoğunda da Amerika ile çatışmıştır. Bu konuda oluşturulmuş yegâne veri seti 1945-1990 yılları arasında Sovyetler Birliği'nin 103 farklı seçime müdahale etmeye çalıştığını göstermektedir (Levin 2020). Bu seçimler arasında farklı yıllarda ve farklı düzeyde gerçekleştirilen ABD seçimleri de mevcuttur. İlerleyen paragraflarda Sovyetlerin ABD seçimlerine yaptığı müdahalelerden çeşitli örnekler verilecek, Sovyetler Birliği'nin müdahale stratejisi ve taktikleri incelenecektir.

Sovyetler Birliği'nin ABD seçimlerine müdahale girişimlerinin en bilinenlerinden biri 1964 yılında Cumhuriyetçi başkan adayı Barry Goldwater aleyhine gerçekleştirdiği seçim müdahalesidir. 1964 ABD seçimlerinde, görevdeki başkan Demokrat Lyndon Johnson ile Cumhuriyetçi aday Barry Goldwater yarışmıştır. Goldwater, siyasal kampanyasının önemli bir kısmını Komünizm karşıtı bir söylem üstüne kurmuş, Sovyetler ile topyekûn savaş vaadinde bulunmuştu. Sovyet arşiv belgelerinde Goldwater'ın seçilip, söz verdiği gibi aktif dış politika izlemesinin, Soğuk Savaş dengesini alt üst edeceğinden bahsedilmiştir (Levchenko 1975). Goldwater'ın Sosyalist devletlere muhtemel müdahalelerinin nükleer savaşa giden kapıyı açabileceğinden endişe edilmiştir (Wojnowski 2021).

Sovyetler Birliği, bu şahin tutumu dolayısıyla Goldwater'ın seçilmemesi için "aktif tedbirler" adı altında ABD'de seçim öncesi çalışmalar yürütmüştür. "Aktif tedbirler" aslında Sovyetlerin 1950'lerde kurumsallaşmış, diğer ülkelerin Sovyet çıkarlarını tehdit etmemesi için Sovyetlerin yapabileceği açık ve gizli müdahaleleri anlatmak için kullanılmış bir tabirdir. Bu amaçla KGB içinde özel bir birim oluşturulmuştur. 1964 yılı ABD seçimleri için bu birimin de içinde bulunduğu bir ekip tarafından hazırlanan ve Politbüro tarafından onaylanan bir plan yapılmış ve uygulamaya konulmuştur (Golitsyn 1994).

1964 seçimlerinde Sovyetler Birliği'nin seçime müdahale çalışmaları Goldwater'ı toplum gözünde itibarsızlaştırıp seçimi kaybetmesini sağlamak üzerinedir. Bu amaçla, çeşitli medya organları ile arka kapı ilişkileri kurup ya da bu kurumlardaki ajanlarını kullanıp, kamuoyuna Goldwater'ı ırkçı, bağımlı ve akıl hastası olarak lanse etmeye çalışmıştır. Bunun ötesinde, Goldwater'ı Kennedy suikastı ile bağlantılı olarak gösterebilmek için sahte belgeler düzenlenmesi planlanmıştır. Ayrıca bu belgelerin hemen seçimlerden önce sızdırılmasının önemi vurgulanmış, Goldwater'ın iddialara cevap verecek süresi olmaması amaçlanmıştır. Bunlarla birlikte Goldwater'ın aşırı sağcı John Brich topluluğu ile bir darbe yapacağı ve radikallerin ABD yönetimini gasp edeceği dedikodularını yayan uydurma haberler yapılmıştır. Bu ve daha önceki süreçlerde ABD Komünist Partisi'nin yardımı da alınmıştır. Bu sürecin sonun-

da Demokrat aday Johnson oyların % 61'ini alarak tekrar başkanlığa seçilmiştir. (Wojnowski 2021).

Sovyetler Birliği, 1968 yılında yapılan bir sonraki ABD başkanlık seçimlerine de müdahale etmeye eğilimliydi. Dönemin ABD Sovyetler Birliği Büyükelçisi Anatoly Dobrynin'in hatıralarında bu konu ile ilgili bölümler yer alır. Seçimlerdeki iki aday Cumhuriyetçi Robert Nixon ile Demokrat Hubert Humphrey idi. Nixon'ın Sovyet karşıtlığı da herkesçe bilinen bir gerçektir. Dobrynin'in anlattığına göre seçim sürecine girilmeden önce verilen bir diplomatik resepsiyon sırasında Humphrey büyükelçiye başkan adaylığı niyetinden bahsetmiş ve ABD-Sovyetler ilişkilerinin gelişmesi gerektiği düşüncesini dile getirmişti. Bunun üzerine başkan adayı olduktan sonra Sovyetler yine büyükelçisi aracılığı ile Humphrey'e maddi destek teklifinde bulunmuş ancak Humphrey Sovyetlerin şans dileklerinin yeterli olacağını belirtip teklifi reddetmiş ve konuyu kapatmıştı (Dobrynin 1995).

ABD başkanlık seçimlerine yapılan bir başka Sovyet müdahalesi örneği 1984 yılında Sovyetlerin Ronald Reagan aleyhine yaptığı karalama kampanyasıdır. 1980 yılından itibaren Moskova, Reagan'ın tekrar başkanlığa seçilmemesi için birçok plan yapmış ve uygulamaya koymuştur. Bu amaçla Sovyetler tarafından "transmisyon kayışı" (transmission belt) olarak isimlendirilen, direkt olarak Kremlin'den maddi destek alan kurum ve kuruluşlardan Reagan karşıtı bir propaganda yürütmeleri istenmiştir. Bu kurumlar arasında 100'ün üstünde kuruluşu bir araya getiren Dünya Barış Konseyi (World Peace Council), Dünya Demokrat Gençler Federasyonu (World Federation of Democratic Youth), Uluslararası Öğrenciler Birliği (International Union of Students), Hıristiyan Barış Federasyonu (Christian Peace Federation), Dünya Bilim İnsanları Federasyonu (World Federation of Scientists) gibi kurumlar vardır (Wajnowski 2021).

Yapılan propagandanın temel amacı Reagan'ın başkanlık onayını düşürmek, kamuoyuna kötü göstermek ve tekrar başkan olmamasına sebep olmaktır. Bu amaçla yapılan propaganda ile Reagan azınlık düşmanı olarak resmedilmeye çalışılmıştır. Bununla beraber Reagan'ın silah sanayi ile yakın ilişkileri ön plana çıkarılmış, silah yarışının kızışmasına sebep olduğu ve olmaya de-

vam edeceği belirtilmiştir. Ayrıca, Reagan'ın tekrar başkan seçilmesinin nükleer kıyametin önünü açacağı da iddia edilmiştir. Sovyetlerin bu müdahale çalışmalarının bazıları FBI tarafından tespit edilmiştir. Örneğin, FBI, Reagan'ı o dönem Amerikan kamuoyunda çokça eleştirilen McCartycilik ile yaftalayan sahte bir FBI belgesini tespit ve afişe etmiştir. Bu belgede Reagan'ın dışarıdan gelebilecek tehditler karşısında çok sert tedbirler alınması gerektiğini düşündüğü belirtilmişti (Wojnowski 2021).

ABD seçim sürecine Sovyet müdahalesi sadece ulusal başkanlık seçimleri ile kısıtlı değildir. 1976 yılında ABD başkanlık seçimlerinden önce yapılan Demokrat Parti ön seçimlerine de Sovyet müdahalesi bir vakıttır. Sovyetler Birliği kendi çıkarlarına ters bulduğu Demokratların başkan aday adaylarından Henry Martin Jackson'a karşı bir kampanya yürütmüştür. KGB'nin New York temsilcilerinden Boris Solomatin'in aktardığına göre, KGB öncelikle Jackson'ın profesyonel ve kişisel hayatında bir açık aramış ancak net bir skandal veya kullanılabilir malzeme bulamamıştır. Ancak Johnson'un kişisel hayatı hakkında çok bilgi olmaması, 48 yaşında evlenmesi, evliliğinin yakın çevresini çok şaşırtması ve uzun süre bir erkek ile ev arkadaşlığı yapması, KGB'nin Jackson'ı kamuoyuna eşcinsel olarak afişe etmesi için yeterli motivasyonu oluşturmuştur (Wajnowski 2021).

Bu amaçla, KGB'nin bir alt birimi olan ve siyasal istihbarat organizasyonunda önemli rol oynayan "A Servisi" uydurma bir FBI belgesi düzenlemiştir. 1940 yılına ait bu uydurulmuş belgede üst düzey bir devlet yetkilisinin Jackson'ı eşcinsel olarak tanımladığı belirtilmiştir. Daha sonra bu belgenin kopyaları Chicago Tribunes, Los Angeles Times gibi yüksek tirajlı gazetelere gönderilmiş ve geniş kitlelere ulaşması amaçlanmıştır (Wajnowski 2021).

Ayrıca KGB ön seçimler sırasında yaşanan bir olayı da Jackson aleyhine kullanmaya çalışmıştır. Ön seçim kampanyası sırasında düzenlenen bir basın toplantısında Jackson, bir eşcinsel hakları savunucusu ile tartışmış, eşcinselliği toplumun altına döşenmiş bir dinamit olarak tanımlamıştır. Bunun üzerine KGB, yine düzmece belgeler ile Jackson ve asistanının bir eşcinsel kulübüne üye olduğunu ve sırf oy kazanabilmek adına ikiyüzlülük sergileyip eşcinselleire saldırdığını söyleyen haberler yaptırmıştır (Wajnowski 2021).

2.6. 1992 ARNAVUTLUK SEÇİMLERİ

Amerika ve Sovyetler Birliği/Rusya seçim müdahalelerinde genelde ana aktörler olsa da, bazı diğer ülkeler de seçim müdahalesi yarışına kendi menfaatleri gerektirdiğinde girmekten çekinmemişlerdir. Buna bir örnek olarak, 1992 yılında yapılan Arnavutluk seçimlerinde ABD'nin yanı sıra İtalyanların seçim müdahalesi denemeleri verilebilir. Sovyetlerin dağılması sonucu demokrasiye geçiş süreci yaşayan Arnavutluk'ta 1991'de yapılan Anayasa Konseyi seçimlerinden sonra geçici bir koalisyon hükümeti kurulmuş ve 1992 yılında parlamento seçimlerinin yapılması kararlaştırılmıştır. Bu seçimlerde iki başat ittifak Demokratik Parti ve Sosyalist Parti'dir. ABD bu seçim sürecinde Demokratik Parti'yi desteklemiştir. İtalya ise ABD etkisine karşı Sosyalist Parti'ye seçim süreci boyunca yardım etmiştir.

1992 yılı Arnavutluk seçimlerinden önceki süreçte, ABD açıktan Demokratik Parti'ye destek vermiştir. Demokratik Parti lideri Sali Berisha bu süreçte iki kez ABD'ye gidip üst düzey temaslarda bulunmuştur. Aynı temasları gerçekleştirmek isteyen Sosyalist Parti lideri Fatos Nano ise hem devlet yetkilileri hem de Arnavut diasporası tarafından reddedilmiştir. Ayrıca dönemin ABD Dışişleri Bakanı Baker, Arnavutluk'u ziyaret etmiş ve Demokratik Parti yetkilileri ile yakın temaslarda bulunmuştur. Bu ziyaret Demokratik Parti lideri Berisha'nın kişisel daveti üzerine gerçekleşmiştir. Bunun yanında dönemin ABD Arnavutluk Büyükelçisi William Ryerson da Demokratik Parti'yi açıktan desteklemiş, hatta seçim kampanyası çalışmalarına bizzat katılmıştır.

Seçim kampanyası sürecinde ABD'nin Demokratik Parti'ye yaptığı yardımlar bununla sınırlı değildir. Ulusal Demokrasi Enstitüsü (National Democracy Institute) "NDI" ve Uluslararası Cumhuriyetçi Enstitüsü (International Republican Institute) "IRI" adlı iki ABD kuruluşu Demokratik Parti'ye hem kampanya yönetimi hem de kampanya finansmanı hakkında yardımda bulunmuştur. Bütün bu süreç boyunca Demokratik Parti ve lideri Berisha, seçim kampanyasının temel bir ayağı olarak ABD finansal desteğinin Arnavutluk'un kalkınma ve ilerleme süreci için elzem olduğunu vurgulamış ve ABD'nin verdiği açıktan desteğin etkisini artırmaya çalışmıştır.

Daha önce de belirtildiği gibi 1992 yılı Arnavutluk seçimlerine müdahil olan bir başka ülke İtalya'dır. İtalya kendi etki alanında bulunan Arnavutluk'ta ABD etkisini istememiş ve ABD'nin destek verdiği Demokratik Parti'ye karşı Sosyalist Parti'ye açıktan destek vermiştir. Hatta Demokratik Parti lideri Berisha, İtalyan Büyükelçiliği'ni Sosyalist Parti'nin yönetim merkezi hâline gelmek ile suçlamıştır.

Belirtmek gerekir ki o dönemde İtalya Arnavutluk için önemli bir donör olarak ön plandadır. 1992 seçimleri öncesi İtalya, Arnavutluk'a Sovyetler Birliği'nin dağılması sonrası girdiği süreçte en çok maddi yardımı yapan ülke konumundadır. 1992 seçimleri sürecinde İtalya'nın Sosyalist Parti'ye verdiği desteklere birçok örnek verilebilir. İlk olarak önemin İtalya Başbakanı Bettino Craxi Arnavutluk Sosyalist Partisi'nin onursal üyeliğini kabul etmiş ve bu şekilde İtalyan hükümetinin tutumunu açıkça göstermiştir. Ayrıca, İtalya, Sosyalist Parti'ye seçim kampanyası boyunca finansal ve taktiksel yardımlarda bulunmuştur. Ancak, Demokratik Parti'nin %62 oy oranıyla seçimleri kazanmasının ardından dönemin İtalya Dışişleri Bakanı Giovanni de Michelis, Berisha'yı ziyaret etmiş ve bir nevi hasar kontrolü yapmıştır. Seçim sürecinde İtalya'nın tutumunun yanlış anlaşıldığını belirtmiş, İtalya'nın başka bir ülkeyi "kıskanmadığını" söylemiş ve İtalya'nın finansal yardımlarının Arnavutluk için öneminin altını çizmiştir (Biberaj 1999).

2.7. TARİHSEL ÖRNEKLERDEN GÜNÜMÜZE ÇIKARIMLAR

Yukarıda anlatılan tarihsel örnekler her ne kadar günümüzle birebir ilişkili görülme de çeşitli kavramsallaştırmalar ile günümüz şart ve teknolojileriyle entegre taktik ve stratejik hamlelere ışık tutabilme gücünü haizdir. Bu amaçla aşağıda bu örneklerde gözlemlenen yöntemlerle ilgili genelleştirmeler yapılacaktır. Bunlar şeytanlaştırma, maddi finansman ve siyasal iletişim konusunda destek, ekonomik tehdit ve şantajın yanı sıra son olarak uluslararası sistem kullanılarak baskı şeklinde sınıflandırılabilir.

2.7.1. Şeytanlaştırma

İncelenen vakaların hemen hepsinde, müdahil ülke ya kendi kitle iletişim kurumlarını kullanarak ve/veya hedef ülkeden kurum ve kişilerle çalışarak bir fikri, kişiyi ya da durumu şeytanlaştırma yoluna gitmiştir. Soğuk Savaş şartlarında ABD için bu şeytan komünizmdir. Sosyalist fikirler, kimi zaman ahlaka mugayir olarak çerçevelenmiş kimi zaman ise fakirlik ve sefaletle eş tutulmuştur. Sovyetler Birliği ise özellikle ABD seçimlerinde kendi menfaatine uygun görmediği başkan adaylarını “uyuşturucu bağımlısı”, “azınlık karşıtı”, “eşcinsel” gibi kamuoyunca kabul görmeyecek şekillerde resmetmek için çeşitli faaliyetlerde bulunmuştur.

Bu yöntem bugün için herhangi bir fikir ya da sonuç için kullanılabilir bir yöntemdir. Özellikle sosyal medyanın algı şekillendirmekte ve belirli hedef kitlelere ulaşmaktaki yüksek potansiyeli göz önüne alındığında tarihsel örneklerden çok daha etkin kullanılabilir olduğu dahi söylenebilir.

Şeytanlaştırmada kötülen fikir, kişi ya da durumun gerçekte ne kadar “kötü” olduğu ikincil bir meseledir. Daha önemlisi, kamuoyunun bu fikre ikna edilebilmesi için olabildiğince geniş kitlelere ulaştırılması, itimat edilebilecek kaynaklarca savunulması ve eğer bir uydurma ya da çarpıtma varsa bunun ortaya çıkmamasının sağlanması şarttır.

Bütün bunların yanında teknik olarak ön plana çıkan mesele ise şeytanlaştırmayı çerçevelemedeki ustalıktır. Çerçevelemenin özünde uygulanan toplumun ahlaki kodlarına, sosyal-ekonomik durumuna ve çağın ruhundan devşirilmiş normlara dayanarak, şeytanlaştırılan fikir, kişi ya da durumun felaket getireceği iddia edilir. Bu şekilde insanlarda kaygı ve/veya korku uyandırılmaya çalışılır. Bu yöntem özellikle statüko korunmak istendiğinde oldukça etkilidir. Örneklerde görüldüğü gibi ABD ve Sovyetler Birliği tarafından etkin bir şekilde kullanılmıştır.

Ancak şeytanlaştırmının gerçek etkisini anlayabilmek için analitik olarak bir ayrıma gitmek elzemdir. Eğer bahsi geçen fikir, kişi ya da durum mağlup edilebilecek kadar zayıfsa, şeytanlaştırılan süjeye karşı hissedilen öfke korkuyu bastırır ve hiçbir topluma hayır getirmeyecek, şiddet içeren toplumsal

olayların meydana gelme ihtimali artar. Bu açıdan, korku ile öfkeyi ayıran şey şeytanlaştırılan süje ile baş edilebilme olasılığıdır. İnsanlar karşılaştıkları tehdit ile baş edebileceklerini düşündükleri zaman öfke daha baskın olarak ortaya çıkar. Ancak eğer baş edemeyeceklerini düşünüyorlar ise korkunun baskın olması kaçınılmazdır.

Bu durumlardan kaçınmak için seçim müdahalesiyle mücadelede üç farklı yöntemden bahsedilebilir. Her üç yöntemde de strateji, müdahil ülkelerce oluşturulan “şeytan” çerçevesinin yıkılmasıdır. Bu üç yöntem taktiksel boyutu işaret etmektedir.

İlk olarak şeytanlaştırmayı meşru gösterecek her türlü davranış, yapılan çerçevelemenin kuvvetini artıracak ve meşrulaştıracaktır. Örneğin, anti-demokratik olarak şeytanlaştırılan bir siyasi hareket, demokrasinin olağan işleyişine yapacağı her müdahalede bu çerçeveyi daha meşru hâle getirecek ve müdahalenin etkisini artıracaktır. Şüphesiz yapılan meşru hamleler gayri meşru gibi gösterilmek istenebilir. Bu durumda da yapılan hamlenin meşru sebepleri, kamuoyuyla net ve basit bir şekilde paylaşılmalıdır.

İkinci olarak müdahil tarafından kullanılan materyallere erişim engeli taktiksel boyutta günümüz şartlarında işe yararlığını kaybetmektedir. Şeytanlaştırmada kullanılan materyali, gizlemek ya da yayılmasını engellemeye çalışmak yerine, neden yanlış oldukları kamuoyu ile paylaşılmalıdır. Bununla birlikte birçok örnekte görüldüğü gibi siyasal iletişim kaynaklı seçim müdahaleleri aleyhinde yapılan aktörlerce doğru kullanıldığında bir handikaptan çok avantaj hâline gelebilmektedir. Gerek Bolivya’da Morales, gerek Şili’de Allende, ABD müdahalesi sayesinde seçmenlerini konsolide etmekle kalmamış, ayrıca kararsız seçmenlere de daha fazla hitap edebilmeyi başarmışlardır.

Bu mevzuda son olarak şu söylenebilir. Akademik çalışmalar, erişimi engellenen materyalin daha çok ilgi çektiğini ve özellikle ani yapılan sansürün insanların bu bilgiye ulaşma isteklerini daha da artırdığını göstermektedir. Çin gibi bir otoriter rejim dahi hükümete gelen eleştirileri sansürlemekten geri durmakta, sadece kolektif aksiyon ihtimalini artırdığı şartlarda sansüre başvurmaktadır (King et al. 2014). Özellikle günümüzde Türkiye gibi ülkelerde artan genç seçmen sayısı, seçim sonucuna yapacakları etkinin önemi ve sanal

dünyaya olan hakimiyetleri göz önüne alındığında erişim engellemesi şeytanlaştırmaya karşı etkin bir mücadele yöntemi olmadığı söylenebilir.

Son olarak, şeytanlaştırma sürecinde rol alan iç aktörlerin dış bağlantıları, varsa finansman kaynakları ve ilişkileri net ve şeffaf bir şekilde ortaya konmalı ve kamuoyuyla paylaşılmalıdır. Haklarında gerekli hukuki işlemler yapılmalıdır.

2.7.2. Maddi Finansman ve Siyasal İletişim Yardımı

Verilen örneklerde görülen en belirgin örüntü, müdahil ülkelerin destekledikleri siyasi figür ya da partilere yaptıkları maddi yardımlardır. Bu tip bir yardımın açıkça tespiti durumunda derhal hukuki süreç işletilmeli ve sonuçları kamuoyu ile şeffaf bir şekilde paylaşılmalıdır. Siyasi iletişim sürecine destek ile ilgili mücadele alanı daha kısıtlıdır. Ancak, özellikle ABD menşei siyasi iletişim danışmanlığı, danışmanlığı alana yarardan çok zarar getirebilir. Özellikle ABD gibi siyasi çatlakları çok dar zeminde oluşmuş ülkelerde uzmanlaşmış kişilerin başka ülkelerin özelinde siyasi dinamikleri anlama konusunda zorluk çektikleri ve çekecekleri muhakkaktır. Verilen tarihsel örneklerde de açıkça görüldüğü gibi aslında birçok ABD müdahalesi, yardım alan tarafta faydadan çok zarar getirmiş ve aleyhinde müdahil olunan taraflarca kendi lehlerine olacak şekilde kullanılmıştır.

2.7.3. Ekonomik Tehdit ve Şantaj

Örneklerde sıkça görülen bir başka örüntü müdahil ülkenin hedef ülkeye olan ekonomik tehditleridir. Bu meselede en önemli nokta, hedef ülkenin, müdahil ülkeye olan ekonomik bağımlılığı ve ekonomik müdahale ve şantaja karşı olan kırılganlığıdır. Örneklerde de görülebileceği gibi özellikle ABD, dış yardımı kesme ve ekonomik ambargo gibi araçlar ile hem ülkelerdeki siyasi elitleri hem de o ülkenin vatandaşlarını açıkça tehdit etmiş ve sonuç almaya çalışmıştır.

Ekonomik tehdit ve şantaj üç muhtemel şekilde seçimleri etkileyebilir. İlk olarak ülkenin ekonomik durumunu etkileyerek hükümette olan partinin

seçmen bazında itibar ve teveccühünü düşürebilir. İkinci olarak seçime etki edebilecek siyasi ve ekonomik elitlerin fikirlerini değiştirebilir. Son olarak ise seçimde bir korku yaratıp oy verme davranışını etkileyebilir.

İşte bu noktada müdahil ülkeye olan bağımlılık ve ülkenin ekonomik kırılabilirliği seçim müdahalesinin etkinliğini ölçerken ön plana çıkmaktadır. Bu her üç muhtemel sonuçta da eğer müdahil ülkeye olan bağımlılık ve ekonomik kırılabilirlik yüksek ise müdahalenin başarıya ulaşma ihtimali artacaktır. Bu açıdan her üç muhtemel etkiyi de ayrı ayrı incelemekte fayda vardır.

İlk olarak, seçim sürecinde müdahil ülkenin müdahale edilen ülkenin ekonomik durumuna olan etkisini engellemek diğerlerine nazaran çok daha zordur. Ekonomik koşullar orta ve uzun vadede değişime daha açık oldukları için yapılabilecek olan ancak kısa vadeli ekonomik tedbirler olabilir. Bunun dışında müdahil ülkeye karşı kullanılacak alternatif tehditler göz önünde bulundurulmalı, alternatifli senaryolar oluşturulmalıdır. Analiz sonucu müdahil ülke üstünde kullanabilecek tehditler, ekonomik tehdit ve şantajı önlemek için gerekli ve makul ölçülerde uygulanmalıdır.

Müdahil ülkenin ekonomik tehdit ve şantaj yoluyla etki etmeye çalışabileceği aktörler öncelikle tespit edilmelidir. Seçim sürecinde etkili olabilecek bu aktörler ile ilgili en önemli nokta, menfaatlerinin doğru şekilde tespit edilebilmesidir. Eğer bu aktörlerin bu tehditlerden etkilenme sebepleri kendi menfaatlerinin peşinde koşmaksa ve kendi menfaatleri milli menfaatlere açık bir menfi etki oluşturmuyor ise doğru sinyal ve öneriler ile bu aktörler ikna edilebilir. Ancak, eğer bu aktörler açık şekilde milli menfaatler ile bir çatışma içinde iseler, bu konudaki bilgiler açık ve şeffaf biçimde kamuoyu ile paylaşılmalıdır.

Son olarak seçmenin yapılan tehdit ve şantajdan etkilenmesi ve oy verme davranışını değiştirmesi de mümkündür. Özellikle Arnavutluk örneğinde görüldüğü gibi eğer ülkenin ekonomik şartları çok kötü ve müdahil ülkeye bağımlılığı yüksek ise bu daha da mümkündür. Ancak bu tip müdahaleler çoğu durumda ters teper. Bu konudaki en belirgin örnek daha önce detaylıca bahsedilen 2002 Bolivya seçimleridir.

Daha önce de belirtildiği gibi tehdit sadece korku ortaya çıkarmaz. Tehdit ile baş edebilme gücünü haiz bir aktör, insanların hissedeceği korkuyu kolay-

ca öfkeye dönüştürüp seçmenini kendi etrafında toplayabilir, hatta daha önce ulaşamadığı seçmenlere de ulaşabilir. Bu mevzuda iki kritik nokta vardır. İlk olarak seçmene yapılan tehditle baş edebilme gücünü ikna edici bir şekilde göstermektir. Bununla eş zamanlı olarak seçmene haksızlığa uğradığı net şekilde hissettirilmelidir. Bunun sebebi, öfkenin uyanmasının bir başka amilini, seçmenin açık bir şekilde hem aleyhinde müdahale edilen aktörün hem de kendisinin haksızlığa uğradığını algılamasıdır. Bu şekilde çerçeveleme yapılırsa insanların müdahil aktöre öfkelenme ihtimali artacak ve müdahalenin ters tepmesi muhtemel hâle gelecektir.

2.7.4. Seçim Müdahalesinde Uluslararası Sistemde Baskı

Tartışılan örneklerden yapılabilecek bir başka kavramsallaştırma, uluslararası sistemi özellikle iktidardaki aktörlerin aleyhine seçim müdahalesi olarak kullanma eğilimidir. Soğuk Savaş şartlarında özellikle ABD, bu tip yöntemleri Batı ittifakında yer bulunabilmesi adına bir sopa olarak sıkça kullanmıştır. Bugün ise iki kutupluluğun basitliğini yitirmiş olan uluslararası sistem, çok daha karmaşık müdahale çeşitlerini ortaya çıkarmıştır.

Bu müdahalelerden kaçınma süreci seçim döneminden çok önce alınacak önlemlerle başlamalıdır. Tek bir aktöre dayanmış dış politika her zaman bu aktörün o ülkeye karşı olacak müdahale kapasitesini artırır. Bu sebeple dış politikada her zaman ülke ve aktörlerle olan ilişkiler çeşitlendirilmelidir. Özellikle uluslararası sistemde alınacak her aktif rol, her veto oyunculuğu yapılmak istenecek seçim müdahalesinin ihtimalini azaltacak ve hedef ülkenin eline önemli bir koz verecektir. Bu sayede hedef ülke ikna edici bir caydırıcılığa kavuşacaktır.

Ancak bu kozlar kullanılırken dikkatli olunmalıdır. Agresif şekilde kullanılacak olan her koz aslında o kozun gücünü ve kapasitesini düşürür. Ayrıca bu koza sahip olunmasını sağlayan konum, agresif bir şekilde kullanılması durumunda hedef ülke tarafından kaybedilebilir. Bu da şüphesiz hem milli menfaatlere zarar verecek hem de seçim müdahalesinin önündeki bir engeli daha kaldıracaktır.

KAYNAKÇA

- Biberaj, E. 1999. *Albania In Transition: The Rocky Road To Democracy*. Routledge.
- Breuer, Anita. 2008 “The Problematic Relation between Direct Democracy and Accountability in Latin America: Evidence from the Bolivian Case”, *Bulletin of Latin American Research*, 27(1). 1-23.
- Centellas, Miguel. 2009. “Electoral Reform, Regional Cleavages, and Party System Stability in Bolivia.” *Journal of Politics in Latin America*. 1(2): 115-31.
- Central Intelligence Agency, 40 Committee Meeting--Chile--October 6, 1970.
- Cold War Experience. Cold War Espionage. Inside the KGB. An Interview with Retired KGB Maj. General Oleg Kalugin.
- Del Pero, Mario. 2001. “The United States and ‘psychological warfare’ in Italy, 1948–1955”. *Journal of American History* 87(4): 1304–1334.
- Dobrynin, A. 1995. *In Confidence: Moscow’s Ambassador to Six Cold War Presidents (1962 – 1986)*. New York.
- Domínguez Jorge.I. 2007. “Electoral Intervention in the Americas: Uneven and Unanticipated Results”, *NACLA Report on the Americas*, 40(1): 26-29.
- European Union Election Observation Mission: Bolivia. 2009.
- Gary King, Jennifer Pan, and Margaret E. Roberts. 2014. “Reverse-engineering censorship in China: Randomized experimentation and participant observation.” *Science*, 345(6199): 1-10.
- Godinez, Jonathan J. 2018. “The Vested Interest Theory: Novel Methodology Examining US-Foreign Electoral Intervention.” *Journal of Strategic Security* 11(2): 1-31.
- Goldberg, Peter A. 1975. “The Politics of the Allende Overthrow in Chile.” *Political Science Quarterly*. 90(1): 93–116.
- Golitsyn, A, 1984. *New Lies for Old: The Communist Strategy of Deception and Disinformation*, New York.
- Guardian. 2002. “Bolivia’s leftwing upstart alarms US”.
- Hellinger, D. 1978. “Electoral Change in the Chilean Countryside: the Presidential Elections of 1958 and 1970”. *Western Political Quarterly*, 31(2): 253–27.

- Hurtado-Torres, Sebastián. 2019. “The Chilean Moment in the Global Cold War: International Reactions to Salvador Allende’s Victory in the Presidential Election of 1970.” *Journal of Cold War Studies*, 21(3): 26-55.
- Kohl, B. 2006. “Challenges to neoliberal hegemony in Bolivia” *Antipode*. 38 (2): 304–26.
- Legrand, Ethan. 2011. “Chile: Democracy, Destabilization, Dictatorship”. *Crimson Historical Review*. 45(3).
- Levchenko.S. 1988, *On the Wrong Side. My Life in the KGB*, Washington: The United States. Department of State.
- Levin, Dov H. 2020. *Meddling in the Ballot Box: The Causes and Effects of Partisan Electoral Interventions*. New York: Oxford University Press.
- Levin, Dov H. 2016. “When the Great Power Gets a Vote: The Effects of Great Power Electoral Interventions on Election Results.” *International Studies Quarterly* 60(2): 189–202.
- Luconi, Stefano. 1999. “Anticommunism, Americanization, and ethnic identity: Italian Americans and the 1948 parliamentary elections in Italy.” *Historian* 62(2): 285–302.
- Mainwaring, Scott. 2006. “The Crisis of Representation in the Andes”, *Journal of Democracy* 17 (3).
- Political Handbook of the World. 2009.
- Shugart, Matthew Soberg and John M. Carey. 1995, *Presidents and Assemblies. Constitutional Design and Electoral Dynamics* Cambridge: Cambridge University Press,
- U.S. Congress, Senate, United States Senate Select Committee to Study Governmental Operations with Respect to Intelligence Activities, 1975.
- Van Cott, D. 2003. “From Exclusion to Inclusion: Bolivia’s 2002 Elections”. *Journal of Latin American Studies*, 35(4): 751-775.
- Wolpin, Miles D. 1969. “Chile’s Left: Structural Factors Inhibiting an Electoral Victory in 1970.” *The Journal of Developing Areas*, 3,(2): 1969: 207–30.
- Wojnovski. M. 2021. “U.S. Democracy: The Target of Russian Special Forces”, *Warsaw Institute Special Report*.

DİJİTAL PLATFORMLAR

Baran Yağarcık¹

Siber saldırıların kritik altyapıları hedef almasıyla internet devletler için yeni bir savaş sahası olmuştur. Daha önceleri teknik açılardan ele alınan bu konular, sosyal medya ve diğer dijital platformların genişlemesiyle aynı zamanda siyasi sorunlar hâline gelmişlerdir. Bu bölüm seçimlere dijital yolla yapılan müdahaleleri konu alacaktır. Belirtmek gerekir ki, bu bölümde kullanılan örnekler Batı ve Batı müttefiği ülkeleri (Ukrayna gibi) hedef alan dijital müdahale örnekleridir. Bunun iki sebebi vardır. Dijital müdahalelerin bilinen en büyük örneği Rusya'nın 2016 ABD seçimlerine olan müdahalesidir. Konuyla ilgili literatür bu tarz otokratik ülkelerden demokrasilere olan müdahaleleri fazlasıyla konu etmiştir (Posard et al. 2020). İkincil olarak dijital seçim müdahalesi ucuz bir yöntem olduğundan daha çok Batı'nın karşısında yer alan ve görece zayıf aktörler tarafından kullanılmaktadır. Ama bu demek değildir ki, Batı ve müttefikleri seçim müdahalesinde bulunmuyorlar. Başka tür seçim müdahalelerini daha sık kullanıyor olabilecekleri gibi dijital seçim müdahalelerinde bulduklarında yakalanmıyor olabilirler. Ünlü astrofizikçi Carl Sagan'ın dediği gibi kanıtın yokluğu yokluğun kanıtı değildir.

---

1. Baran Yağarcık, Mardin Artuklu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü'nde Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü yüksek lisans öğrencisidir.

Sosyal medya platformlarının yaygınlaşması pek çokları tarafından demokrasiye olumlu bir katkı sağlayacak bir gelişme olarak değerlendirilmiştir. Sosyal medya cidden de otokratik ve demokratik rejimlerdeki protestoları mümkün kılmıştır. Lakin bu olumlu tablo hükümetlerin de bu alana girmesiyle hızlıca değişmiştir. Çin gibi devletler sosyal medyayı kontrol ederek toplumu daha efektif şekilde kontrol edebiliyorlar. Benzer şekilde Rusya gibi devletler bu mecraları rakip devletlerin iç işlerine karışmak için kullanabiliyorlar. Bunun en bilinen örneği Rus hükümetiyle bağları olduğu bilinen Internet Research Agency (IRA) adlı organizasyonun 2016 ABD başkanlık seçimlerine olan müdahalesidir. IRA sosyal medya hesapları kullanarak dezenformasyon yaymış, belirli seçmenleri hedef alarak seçim sonucuna etki etmeye çalışmış ve genel olarak ABD toplumunu kutuplaştırmıştır.

Dijitalleşme ve özellikle de sosyal medyanın yükselişi, seçim güvenliği konusunda yeni problemleri beraberinde getirmiş, kötü niyetli aktörlere yeni fırsatlar doğurmuştur. Riskli ve masraflı altyapı sabotaj faaliyetleri artık uzaktan yapılabilen hackleme aktivitelerine dönüşmüştür. Bazı geleneksel seçim müdahalesi taktikleri tespit etmesi daha zor hâle gelmişken bambaşka taktikler mümkün hâle gelmiştir. Örneğin, seçime giren taraflardan birine nakdi yardım yapılması eskiden beri var olan bir müdahale taktiğidir. Ama kripto paraların yaygınlaşması bu müdahalenin saptanmasını ve bertaraf edilmesini daha zor hâle getirmiştir. Benzer olarak, kazanılması istenmeyen aday hakkında bilgiler ifşa etmek eskiden beri kullanılan bir taktiktir. Teknolojik gelişmeler hacklenme yoluyla bu bilgilerin kötü niyetli aktörlerin eline geçmesini ve bu bilgilerin yayılmasını kolaylaştırmıştır.

Çevrimiçi seçim müdahaleleri pek çok değişik formda olabilmektedir ve internet seçim müdahalesinin birçok türü için elverişli bir alandır. Çevrimiçi seçim müdahalesinin çok değişik uzmanlıklar gerektiren farklı boyutlarının olması bu alanda çözümleri zorlaştırmaktadır. Dezenformasyon kampanyalarından seçim altyapısı ve siber saldırılara kadar geniş bir yelpazede, birbirine değişen derecelerde benzeyen pek çok müdahale türü mevcuttur. Mesela, medya kişilikleri yabancı hükümetlerle iş birliği içerisinde belirli fikir ve komplo teorilerine görünürlük kazandırıp yanlış bilgilerin yayılmasında

önemli bir rol oynayabilmektedir. Kullanılan her taktiğin detaylı analizi bu çalışmanın amaçları arasında değildir. Aşağıda listelenen müdahale türleri en sık kullanılan ve diğer müdahale türlerini de kapsayanlardır.

3.1. TROLL ÇİFTLİKLERİ/FABRİKALARI VE BOT HESAPLAR

Seçimlere müdahale genellikle seçim gününden evvel propaganda sürecinde başlar. Kötü niyetli dış aktörler sosyal mecralarda seçim yapılacak ülkenin vatan-dışı gibi davranıp adaylar hakkında dezenformasyon ve komplo teorileri yaymaktadırlar. Bu hesaplardan bir kısmı troll adı verilen gerçek insanlar tarafından yönetilirken daha büyük bir kısmı ise bot (robot kelimesinin kısaltılmışı) adı verilen ve gerçek insan olmayan yazılımlardır. Kötü niyetli aktörler hem troll hem de botları efektif bir şekilde birbirlerini destekleyici şekilde kullanmaktadır. Troll hesapların ufak bir kartopu olarak başlattığı dezenformasyon süreci botlar vasıtasıyla büyütülmekte ve bu mesajın doğruluğuna inanması muhtemel olan kişilerin önüne düşürülmektedir. Bu süreçte gönüllüler adı verilen ve kendi iradesiyle bu içeriklerin paylaşılmasına yardımcı olan gerçek insanlar da büyük rol oynamaktadır.

Dış aktörler dijital mecraları bir ülkedeki demokrasinin işleyişini bozmak, devlet kurumlarına ve siyasetçilere olan güveni sarsmak gibi amaçlarla da kullanabilmektedir. Zaten var olan çetrefilli konuları vurgulayıp kutuplaşmayı körüklemek ve seçmenlerin ülkenin yönetiminden duyduğu memnuniyeti düşürmek diğer tüm müdahale türlerinin etki derecesini artırmaktadır. Bu tarz aktiviteler de son derece hedefli bir şekilde yürütülmekte olup özellikle azınlıklar hedef alındığında etkili olmaktadır. Örneğin, Amerika'daki siyahi topluluklar 2020 seçim kampanyası sırasında sandığa gitmemeleri yönünde tehdit içeren elektronik postalar almıştır (*Deutsche Welle* 2018). Trump taraftarına aşırı sağ gruplardan gelmiş gibi görünen bu elektronik postaların İran destekli olduğu ortaya çıkmıştır.

Botlar insan davranışını taklit eden algoritmalarıdır. Belirli görüşlerin görünürlüğünü artırıp gerçekten daha popüler olduğu algısına yol açmaktadırlar. Aynı zamanda tekrar tekrar dezenformasyon içeren içerikleri paylaşarak

internetteki tartışmalarda suyu da bulandırmaktadırlar. Komple otomatikleştirilmiş botların tespit edilmesi görece kolaydır. Bu hesaplar hem sıkça paylaşımında bulunmakta (mesela günde 200 tweet) hem de diğer botlarla benzer içerikler paylaşmaktadır. Yeni trend siyaset dışı konularda da tweet atan ve kişiselleştirilmiş cevaplar veren yarı otomatik bot hesaplarıdır.

Troll adı verilen kişiler genellikle nefret dolu söylemlerle çetrefilli konularda tartışmayı ve ayrılığı körükleyen kişilerdir. Troll çiftlikleri ise bu tarz kişilerin merkezi olarak istihdam edildiği ve yönetildiği yerlerdir. İlk kez St. Petersburg şehrinde Vladimir Putin'e yakınlığıyla bilinen bir oligark olan Yevgeny Prigozhin'e ait bir organizasyonu tanımlamak için kullanılmıştır (MacFarquhar 2018). Resmi olarak Internet Research Agency adıyla faaliyet gösteren bu organizasyon, önceleri Putin'in iç politika kararlarını destekleyen faaliyetlerde bulunmuştur. Daha sonraları Rusya'nın Kırım'ı işgaliyle yabancı sosyal mecralara yönelmiştir. Bilinen en büyük faaliyeti ise 2016 ABD başkanlık seçimlerine olan müdahalesidir.

Hillary Clinton, Rus güvenlik bürokrasisi içerisinde tehdit olarak algılanan bir figürdü. Gerek BM'nin Libya'ya müdahalesi sırasında gösterdiği şahin tavırlar gerek Rusya'daki 2012 seçimlerinden sonraki protestolara vermiş olduğu destek, onun Rus çıkarlarına bir tehdit olarak algılanmasına yol açmıştı. Bu sebeple Internet Research Agency seçimi Clinton'ın kaybetmesi için faaliyete başlamış, özellikle mor eyaletlere yoğunlaşmıştır (ABD'de Cumhuriyetçiler kırmızı Demokratlar ise mavi renkle temsil edilmektedirler. Mor eyaletler ise iki rengin karışımı olarak Cumhuriyetçilerle Demokratlar arasında gidip gelen eyaletlere referans vermektedir). Seçimler yaklaştıkça Hillary Clinton'ın rakibi olan Donald Trump'ın danışmanlarının Ruslarla görüşüp iş birliğine girdiğine dair deliller mevcuttur (Levin 2020).

Rus troll ordularının amacı bir nefret ve öfke atmosferi oluşturup kamuoyunu manipüle etmektir. VPN adı verilen teknolojiyle Amerika'dan paylaşılmış gibi görünen içerikler aşağıda daha detaylı olarak anlatılacağı üzere ihtilaf üreten ve belirli toplulukları hedef alan cinstendi. Uzmanlar genelde en fazla paylaşılan sahte haberlerin bile tüm seçmenlerin ufak bir kısmı tarafından görüldüğünü savunup tehlikenin zannedildiği kadar büyük olmadığını söyle-

mektedirler. Bu doğrudur, yine mikro hedef alma kısmında değinileceği üzere tüm yalan haberlerin yarısından çoğu seçmenlerin yüzde biri gibi ufak bir kısmını hedef almaktadır. Ama çekişmeli geçen seçimlerde yüzde birlik kesim sonucu tayin edebilmektedir. Örneğin, Donald Trump 2016 seçimlerinde Michigan eyaletini sadece yüzde 0,23 oy farkıyla kazanmıştır. Bu bakımdan sayıca az kişi maruz kalmış olsa bile dezenformasyon ve diğer seçim müdahalelerinin etkisi çok büyük olabilmektedir.

3.2. TAKLİT HESAPLAR

2014 yılında köklü Amerikan gazetesi The Washington Post, “Putin’den Obama’yı tebrik eden ilk tweet” başlığıyla bir haber yayımladı. 2018’de milyonlarca takipçisi olan online medya sitesi Business Insider, Putin’in Twitter’da sadece 19 kişiyi takip ettiğini ve bunlardan birinin 5 yıldır ölü olduğuna dair bir haber yayımladı. Bu iki haberin de ortak yönü Putin’in gerçek profilinin değil de taklit bir hesabın göz önüne alınarak yapılmasıydı.

O zamanlardan bu yana mavi tik adı verilen ve hesabın adı geçen kişiye ait olduğunu gösteren Twitter özelliği devreye girmiş olsa da bu sorun hâlâ devam etmektedir. Öncelikle her siyasetçi ve kamusal figür bu mavi tiki almak istememektedir. Özellikle yerel siyasetçiler mavi tikle pek de ilgilenmemektedirler. İkincisi Twitter bu mavi tiki objektif olmayan ve açık şekilde belirtilmeyen kriterlere göre dağıtmaktadır. Üçüncüsü son gelişmelerle abonman ücreti karşılığında mavi tik çok daha kolay alınabilir hâle gelmiştir. Son olarak mavi tik alındıktan sonra hesap ismi istendiği şekilde değiştirilebilmektedir.

Troll ve bot hesaplara benzer bir şekilde, taklit hesaplar da seçim güvenliğine gölge düşürebilirler. Bu müdahale türünde kötü niyetli aktörler siyasetçi hesaplarını taklit ederek onların ağızından paylaşımlar yapmaktadırlar. Özellikle az takipçi sayısına sahip siyasetçiler ve partilerin yerel teşkilatlarının sosyal medya hesapları bu müdahale için hedef durumundadırlar. Örneğin, Rus Internet Research Agency tarafından istihdam edilen troller Amerikan siyasi arenasını karıştırmak adına Twitter’da Tennessee eyaletinin Cum-

huriyetçi Parti hesabı olduğunu iddia eden hesaplar kullanmıştır (Lee 2018). Bilinirliği daha yüksek olan adaylar ise deepfake adı verilen gerçekçi görülen sahte içeriklerle hedef alınabilmektedir.

Taklit hesaplar diğer troll hesaplardan bir adım daha fazla atıp daha spesifik grupları hedef almaktadır. Örneğin, Instagram'daki Uyanık Siyahiler sayfası Rus Internet Research Agency tarafından yönetilmekteydi (Lee 2018). Siyahi ve Latino seçmenler geleneksel ve ağırlıklı olarak Demokratlar'a oy vermektedir. Uyanık Siyahiler gibi sayfalar Clinton'a oy vermesi muhtemel olan toplulukların sandığa gitmesini engellemeye çalışmış ve seçimleri boykot etmenin siyahilere karşı uygulanan sistematik ırkçılığın tek çözümü olduğu propagandasını yapmıştır. Black Lives Matter gibi kampanya hashtaglerini efektif olarak kullanan bu tarz sayfalar, Hillary için siyahi hayatların değil sadece oyların önemli olduğunu vurgulamış ve insanların seçim günü oy verme motivasyonunu düşürmüştür.

Taklit hesapların verdiği zararlar sadece dijital dünya ile sınırlı kalmamaktadır. Rus trollerin Facebook etkinlikleri açarak gerçek protestolar düzenledikleri bilinmektedir. Bu hesaplar vasıtasıyla yüzlerce gönüllüden oluşan ağlar oluşturdukları ve bu ağların yardımıyla dijital dünyadan gerçek dünyaya rahatlıkla geçiş yapabilmektedirler.

Taklit hesap kategorisinde değerlendirilebilecek son müdahale türü de spoofing adıyla bilinen gerçek websitelerini bire bir taklit eden websiteleridir. The Guardian ve Der Spiegel gibi büyük medya devlerinin sitesini bire bir kopyalayan taklit siteler, haberleri Rus yanlısı bir perspektiften sunup kamuoyunu yönlendirmeye çalışmışlardır. Diğer yöntemlere kıyasla çok efektif bir müdahale değildir, çünkü hem kullanıcıların fark etmesi hem de ilan verdikleri sosyal medya platformlarının bu içerikleri bertaraf etmesi oldukça kolaydır.

3.3. HACKLE VE SIZDIR

Adaylara ait özel ve zarar verici nitelikte olabilecek bilgilerin gerek adayın gerek adayın kampanyası için çalışanların hacklenmesi yoluyla elde edilip if-

şa edilmesidir. Sızdırılan içerikler gerçek olabileceği gibi kısmen sahte veya tamamen uydurulmuş da olabilmektedir. Adaylara ait özel bilgilerin sızdırılması adayların zor durumda kalmasına ve dezavantajlı duruma gelmesine neden olmaktadır. Hacklenen bilgiler önemli olmasa bile adayın güvenilirliğini zedelemektedir.

Bilinen en iyi örneği ABD’deki 2016 seçimleri esnasında Hillary Clinton ve kampanyasına ait elektronik postaların sızdırılmasıdır (Levin 2020). Bu e-postalar Hillary Clinton’ın Demokratik Parti ileri gelenleriyle iş birliği yapıp ön seçimlerdeki rakibi Bernie Sanders’ı nasıl yarış dışı bırakmaya çalıştığını gözler önüne sermiş ve Clinton’a duyulan güveni sarsmıştır. Ayrıca Clinton’ın adaylık sürecinden önce Amerika’daki büyük şirketlere büyük meblağlar karşılığında yaptığı konuşmaların bazı kısımları da sızan belgeler arasındadır. Clinton’ın bu konuşmalarında savunduğu pozisyonların özellikle göçmen ve finansal regülasyon konularında seçim esnasında savunduğu pozisyonlardan farklı olduğu görülmüş, Clinton kampanyası da bu sızıntıları yalanlayacak kayıtları kamuoyu ile paylaşmamıştır. Bu sızıntılar Clinton’ın rakibi Trump’ın utanç verici Hollywood sızıntılarından sonra gelmiş ve bir nevi Trump’ın yarıştan kopmasını engellemiştir. Not edilmesi gereken bir başka gerçek de Rusların bu bilgileri kendilerinin sızdırması yerine Wikileaks’le paylaşarak sızdırmasıdır. Bu yolla sızıntılara daha fazla güvenilirlik atfedilmiş olup, seçimin son döneminde Clinton’la ilgili negatif haberlerin bültenleri domine etmesi sağlanmıştır.

Rus hackerlar sadece Amerikan seçimlerini değil Avrupa’daki seçimleri de hedef almışlardır. Bunun en bilinen örneklerinden bir tanesi 2017 yılında Fransız başkanlık seçimlerinin ikinci turundan hemen önce Emmanuel Macron’un seçim kampanyasına ait elektronik postaların hacklenip sızdırılmasıdır (Hern 2017). Rus APT28 grubu tarafından yapıldığı savunulan bu eylemler açık bir şekilde seçim müdahalesidir. Seçim yasaklarının başlamasından 4 saat önce aşırı sağ adayı Le Pen’e avantaj sağlaması için sızdırılan elektronik postalar beklenen etkiyi oluşturmamıştır. Bunda Macron kampanyasının siber güvenlik uzmanlarının rolü büyüktür. Rus hackerların çabalarını önceden fark eden bu uzmanlar sahte elektronik posta hesapları oluşturup bun-

ları sahte dokümanlarla doldurmuştur. Hackledikleri dokümanların gerçek olup olmadığı tereddüdü hackerların zaman kaybetmesine yol açmış ve verimliliklerini düşürmüştür.

Başka bir örnekte Birleşik Krallık Başbakanı Liz Truss'un kişisel telefonu Rus ajanları tarafından hacklenmiştir. Bu hacklenme kendisi dışişleri bakanı iken gerçekleşmiş ve uzun zaman boyunca fark edilmemiştir. Sonuç olarak, son derece hassas devlet sırlarından Truss'un kişisel yazışmalarına kadar pek çok bilgi Ruslar'ın eline geçmiştir. Bu bilgiler basına Liz Truss istifa ettikten sonra yansımıştır ama İngiltere'deki liderlik mücadelesine ne kadar etki ettiği şu an için bilinmemektedir. Bilindiği kadarıyla Truss dışişleri bakanlığı ve başbakanlığı sırasında Ukrayna'nın büyük destekçisi olmuş ve Putin'e karşı taviz verilmemesini savunmuştur.

Hacklemeler genel olarak adayları hedef alsa da seçmen bilgileri de hacklenebilmektedir. Mueller Raporu'na göre 2016 seçimlerinden 2 ay önce Illinois ve Arizona eyaletlerindeki seçmen veri tabanları hacklenmiştir. Seçmenlerin isimleri, adresleri, doğum tarihleri ve ehliyet numaraları gibi özel bilgileri çalınmıştır. Senato İstihbarat Komitesi'nin raporuna göre hackerlar bilgi sızdırmadan öteye geçmiş ve seçim altyapısının çeşitli bölümlerine ulaşarak seçmen bilgilerini değiştirecek veya silecek pozisyona ulaşmışlardır.

3.4. ELEKTRONİK SEÇİM ALETLERİNE MÜDAHALE

Seçim sonuçlarına fiziksel olarak müdahale etmek en küçük ülkelerde bile pek mümkün değildir. Devletin görevlendirdiği memurların yanı sıra, parti temsilcileri ve müşahitler sandıkları dikkatli şekilde gözlemlemektedirler. Koşullar böyleyken sandıklara müdahale etmek isteyen devletin ilgili devleti fiziksel olarak işgal etmesi gerekmektedir. Fakat gitgide yaygınlaşmakta olan elektronik oylama makineleri dış müdahalelere fırsat vermektedir. İnternete bağlanan her alet hacklenebilir ve dış güçler için avlanması kolay bir hedeftir. Kablosuz ve bluetooth bağlantı imkânları veren elektronik seçim aletleri hacklenmeye karşı daha savunmasızdır. Kuzey Kore gibi bilgisayar ve internetin yasal olmadığı fakir ülkeler bile gelişmiş ülkelerdeki

altyapıyı hackleyip gizli bilgileri çalabilmektedir. Daha sofistike imkânlarla ve daha iyi eğitilmiş uzmanlara sahip devletlerin yapabilecekleri çok daha fazladır.

2014 Ukrayna seçimlerinden 4 gün önce, CyberBerkut adındaki Rus hacker grubu bazı kritik dosyaları silerek ülkenin merkezi seçim sistemini çalışamaz hâle getirmiştir (*NBC News* 2016). Ukrayna Seçim Komisyonu yedekler kullanılarak sistemin tekrar çalışır hâle getirildiğini açıklasa da pek çok Ukraynalının kafasında seçim sonuçlarının doğru ve meşruluğu hakkında soru işaretleri oluşmuştur. Benzer siber saldırılar Ukrayna'daki 2019 seçimlerinde de yaşanmıştır. Yine 2019'da bu kez Avustralya Meclisi ve üç büyük siyasi partinin internet siteleri seçimlerden 3 ay önce Çin kaynaklı siber saldırılara maruz kalmıştır (Packham 2019).

Amerikan istihbarat örgütü NSA'nin raporuna göre Rus istihbarat servisleri (GRU başta olmak üzere) 2016 seçimleri sırasında seçim yazılımını üreten Florida merkezli VR Systems adlı şirkete siber saldırı düzenlemiştir. En az 7 çalışanın kullanıcı adı ve şifre bilgilerini ele geçiren hackerlar daha sonra yüzlerce seçim görevlisine de phishing elektronik postaları göndermiştir. Seçim makineleri üreten şirketlerden geliyormuş gibi görünen bu elektronik postaların eklentilerinde bulunan Word dosyaları açıldığında tüm bilgisayarı enfekte eden kötü amaçlı yazılımlar hackerlara tam kontrol vermektedir. Bu çalışma, Rus siber saldırılarının seçimleri ne boyutta etkilediğini kestirememekle birlikte en azından seçim sisteminin bazı elementlerinin hacklendiğini göstermektedir (Cole et al. 2017).

1994 Güney Afrika seçimlerinde bilinmeyen ama muhtemelen yurt içi bir aktör seçim komisyonunun ana bilgisayarına sızarak belirli partilere aldıkları her 1 oy için fazladan 0.33 oy yazmıştır (Harris 2010). Bunun tespit edilmesi oy pusulalarının eş zamanlı olarak elle sayılması kararıyla olmuştur. Diğer yöntemlere göre daha uzun sürse de seçmenlerin şüphelerini gidermek ve akıllarında soru işareti bırakmamak adına elle sayım yöntemi benimsenmelidir. Üstelik Türkiye gibi nüfusu fazla olan ülkelerde bile elle sayımla seçim sonuçları ertesi sabaha açıklanabilmektedir.

3.5. VERİ SİMSARLIĞI VE MİKRO HEDEF ALMA

Veri simsarları bireylerin kişisel bilgilerini toplayıp müşterilerine satan bireyler veya şirketlerdir. Bu pratik pek çok ülkede illegal değildir ve var olan regülasyonlar genelde seçmenlerin gizliliğini korumakta yetersiz kalmaktadır. Özellikle mahremiyet yasalarının katı olmadığı ülkelerde veri simsarları illegal yollarla elde ettikleri bilgileri satmaktan geri durmamaktadırlar.

Mikro hedef alma ise veri simsarlarının sağladığı bilgilere dayanarak reklam ve pazarlama mesajlarının inanmaya ve tutumlarını değiştirmeye en meyilli kişilere gönderilmesidir. Bu ana akım pazarlamacıların da kullandığı bir stratejidir. Dijital pazarlama geleneksel pazarlamadan çok daha ucuz ve etkilidir. Sosyal medya platformları sayesinde yapılması da kolay hâle gelen dijital pazarlama, aynı zamanda çok hafif kural ve regülasyonlara bağlıdır. Kişilerin platformdaki geçmiş aktivitelerine bakılarak hedef alınması oldukça kuvvetli bir enstrümandır.

Kişilerin yaşı, eğitim durumu, gelir seviyesi, beğendikleri sayfalar ve takip ettikleri hesaplar gibi pek çok değişken üzerinden karakter özellikleri ve siyasi tercihleri tahmin edilebilir. Kötü niyetli aktörler dezenformasyona en kolay inanabilecek kişileri bulup eforlarını onlar üzerinde yoğunlaştırabilirler. Gerçekten de akademik çalışmalar dezenformasyon kampanyalarının spesifik profillere hayli yoğunlaştırılmış olduğunu göstermektedir. Örneğin, ABD'deki 2016 seçimlerinde sosyal medya kullanıcılarının yüzde 1'i tüm Rus dezenformasyon kampanya eforlarının yüzde 70'ine maruz kalmışlardır (Eady et al. 2023). Kötü niyetli aktörler kimleri hedef almaları gerektiğini iyi bilmektedirler.

Burada Facebook ve Cambridge Analytica skandalına bir parantez açmak yararlı olacaktır. Cambridge Analytica adındaki İngiltere merkezli bir danışmanlık şirketi 2010'ların başından itibaren Facebook üzerinden 87 milyon kişinin bilgilerini toplamıştır. Çeşitli sorular üzerinden kişilerin psikolojik profillerini oluşturan bu aplikasyon sadece aplikasyonu kullanan Facebook kullanıcılarının değil, onların arkadaşlarının da bilgilerini rızaları olmadan kopyalamıştır. Bu bilgiler Ted Cruz ve Donald Trump gibi

ABD başkanlık adaylarının kampanyalarına ek olarak Brexit referandumunda da kullanılmıştır. Tam olarak kanıtlanmasa bile Cambridge Analytica'nın Rus petrol şirketi Lukoil ile bağları olduğu iddia edilmektedir (Confessore 2018).

Bu veri yukarıda da anlatıldığı gibi seçmenlerin etiketlenmesine ve onlara kampanyanın çıkarına uygun içerikler gösterilmesine neden olmuştur. Örneğin, Trump kampanyası yaklaşık 3.5 milyon siyahi Amerikalıyı 'caydırılması gerekenler' olarak etiketlemiş ve oy vermelerini engellemeyi amaçlayan negatif reklamlarla hedef almıştır (Stracqualursi 2020). Seçimlerden bir ay önce Trump kampanyasının dijital direktörü Brad Parscale'in dediği gibi kampanya 'sadece kendilerinin görmesini istedikleri kişilerin gördüğü' içerikler üretmiştir. 2016 seçimlerinde siyahi Amerikalılar yüzde 89 gibi bir oranla Hillary Clinton'ı desteklemiştir. Oy verirse rakibine verecek olan seçmenleri caydırarak Trump kampanyası pek çok mor eyaleti kazanmıştır. Seçimden sonra yapılan analizler cidden de geleneksel olarak Demokratlara oy veren siyahi Latino ve genç seçmenlerin sandığa yeteri kadar gitmediğini göstermiştir.

Cambridge Analytica 2018'de kapanmış olsa da bu tarz işleri yapan pek fazla şirketin olduğunu ve sosyal medya platformlarının bu şirketlerle iş birliği yaptığını göz önünde tutmak gerekmektedir. Facebook 5 milyar dolar gibi yüksek bir meblağ ceza ödeyerek bu işten kendini sıyırmayı başarmıştır. Bu olayların ABD'de yaşanmış olması bu cezayı ve Facebook CEO'su Mark Zuckerberg'in Amerikan Kongresi'nde ifade vermesini mümkün kılmıştır. Söz gelimi Türkiye'de yaşanabilecek bir skandalın sonucunda Facebook gibi şirketlerin sorumluluk kabul etmeyecekleri açıktır.

Mikro hedef almanın gideceği bir yön çok da uzak olmayan gelecekte reklam ve pazarlama mesajlarını inanan kişilere göndermekten ziyade, kişilere göre özelleştirilip herkese inanacağı şekilde servis edilmesidir. Bu zaten sakıncalı olan durumu daha da sakıncalı hâle getirecektir. Kişilerin sosyoekonomik durumlarına ve beğenilerine göre çerçevelenmiş haberlerin birden fazla gerçeklik oluşturacağı ve toplumsal kutuplaşmayı daha da körükleyeceği barizdir.

3.6. DİJİTAL DİKTATÖRLÜK KAVRAMI

Dijital diktatörlük, vatandaşlarını kontrol etmek ve izlemek için dijital teknolojiyi kullanan bir yönetim biçimini ifade eder. Her ne kadar daha çok devletler için kullanılıyorsa da, dev teknoloji şirketlerinin faaliyetlerini de bu kavram çerçevesinde ele almak mümkündür. Dijital diktatörlük, hükümetlerin ve büyük teknoloji şirketlerinin, dijital teknolojileri kullanarak vatandaşların davranışlarını ve iletişimlerini izlemesi ve kontrol etmesi anlamına gelir. Bu tür bir kontrol, özgürlüklerin kısıtlanmasına ve bireysel mahremiyetin ihlal edilmesine neden olabilir. Bu nedenle, dijital diktatörlük, kişisel özgürlükler ve demokratik değerler açısından ciddi bir tehdit oluşturabilir.

Dijital bir diktatörlükte hükümet, vatandaşları hakkında, davranışlarını kontrol etmek ve etkilemek için kullanabileceği çok büyük miktarda veriye erişebilir. Dijital diktatörlükler, vatandaşlarının faaliyetlerini ve tercihlerini izlemek için tipik olarak yüz tanıma, sosyal medya izleme ve veri analizi gibi bir dizi teknoloji kullanır. Dijital diktatörlüklerin bir başka özelliği de dijital propaganda ve sansür kullanılmasıdır. Hükümetler, mesajlarını yaymak ve anlatıyı kontrol etmek için sosyal medyayı ve diğer dijital platformları kullanabilir. Muhalefeti bastırmak ve bilgi akışını kontrol etmek için sansür kullanabilirler. Örneğin, Çin'in Büyük Güvenlik Duvarı, yabancı web sitelerine ve sosyal medya platformlarına erişimi engelleyerek vatandaşların alternatif bakış açılarına erişimini sınırlıyor.

Yapay zekâ ve büyük veri kullanımının artması, sosyal medyanın demokrasi üzerindeki etkileri hakkında tartışmaları gündeme getirmiştir. Dijital demokrasi, manipülasyonun kolaylaştığı filtre balonları ve yankı odalarına dönüşmüştür. Bu nedenle, sosyal medya şirketlerinin içerik yönetimi, eşitlik, adalet ve geniş kitlelere yayılmış dijital kamusal alan fikirlerini yansıtmamaktadır. Bunun yerine, yapay zekâ ve büyük verinin yükselişi, sosyal platformların kitleleri manipüle edebileceği bir ortam yaratmıştır ve dijital demokrasi ideallerinin gölgelenmesine neden olmuştur.

Büyük veri devrimi ve makine öğrenimi alanındaki gelişmeler, teknoloji firmalarının insan hayatına etki edebilme potansiyellerini artırmıştır. Örneğin, Facebook ve Google, yapay zekâ yazılımları ve uygulamaları kullanarak,

kullanıcıların ilgi alanlarına uygun içerikler üretmektedir. Ancak bu durum, filtre balonları yoluyla kutuplaşmayı artırmaktadır. Kullanıcıların sadece kendilerine yakın görüşlerle, benzer içeriklerle karşılaşmalarına neden olmaktadır. Bu durum, büyük verinin etik, gizlilik ve gözetim tartışmalarına neden olmuştur. Büyük miktardaki kullanıcı verileri, merkezler tarafından işlenmekte ve ekonomik ve siyasi amaçlar doğrultusunda kullanılmaktadır.

3.7. AB'İN DİJİTAL PLATFORMLARDA SEÇİM MÜDAHALESİNE KARŞI ALDIĞI ÖNLEMLER

Avrupa Birliği, son yıllarda yabancı seçimlere müdahale ve çevrimiçi yanlış bilgilendirme kampanyalarına karşı çeşitli önlemler almıştır. Bu çabalar, dezenformasyonun seçimlerin bütünlüğü ve demokratik kurumların istikrarı üzerindeki etkisine ilişkin endişelerden kaynaklanmıştır.

AB, güvenlik tehdidi olması sebebiyle dezenformasyonu öncelikli bir konu olarak ele almıştır. Özellikle 2014'te Rusya'nın Kırım'ı ilhak etmesinin ardından yaşanan süreçte dezenformasyonun hibrit savaşın önemli bir unsuru olduğu anlaşılmıştır. Üye devletlerden gelen talepler doğrultusunda, Avrupa Konseyi Mart 2015'te Rusya'nın devam eden dezenformasyon kampanyalarına karşı koymanın gerekliliğini vurgulayan açıklamalarda bulunmuştur.

Bu süreç, Avrupa Dış Eylem Servisi (EEAS)'nin Stratejik İletişim Bölümü içinde East StratCom Görev Gücü'nün oluşturulmasına doğru evrilmiştir. Görev gücünün amacı, AB politikalarını etkili bir şekilde iletmek ve yükseltmek, medya özgürlüğünü desteklemek, bağımsız medyayı güçlendirmek ve Rusya'nın dezenformasyon faaliyetlerini tahmin etme, engelleme ve bunlara yanıt verme kapasitesini geliştirmektir. Görev gücü, Batı'yı hedef alan Kremlin yanlısı dezenformasyonun haftalık bir incelemesini yapmakta ve binlerce dezenformasyon örneğini arşivlemektedir. Yine de görev gücünün personel sayısının ve finansal kaynaklarının yeterli olup olmadığı bir soru işareti olarak kalmaktadır.

AB ayrıca 2018 yılında, sosyal medya platformlarını sahte haberlere ve dezenformasyona karşı harekete geçmeye teşvik etmeyi amaçlayan bir De-

zenformasyon Uygulama Esasları geliştirmiştir. Bu kural kapsamında, platformların dezenformasyonla mücadele ve siyasi reklamcılıkta şeffaflığı teşvik etme eylemleri hakkında düzenli olarak rapor vermeleri gerekmektedir. Buna ek olarak, AB üye devletlerinin dezenformasyon kampanyaları hakkında gerçek zamanlı olarak bilgi paylaşmasına olanak tanıyan bir Hızlı Uyarı Sistemi de kurmuştur.

Ayrıca AB, medya okuryazarlığını geliştirmek ve bağımsız gazeteciliği desteklemek için çeşitli girişimler başlatmıştır. Örneğin, AB, bilgi doğrulama kuruluşlarını desteklemeyi ve genel halk arasında medya okuryazarlığını güçlendirmeyi amaçlayan Avrupa Dijital Medya Gözlemevi'ni kurmuştur. AB ayrıca, tehdit altındaki veya yasal zorluklarla karşı karşıya olan gazetecilere ve medya kuruluşlarına mali destek sağlayan bir Avrupa Medya Özgürlüğü Fonu oluşturmuştur.

Koronavirüs salgınının ortaya çıkmasıyla birlikte, Avrupa Komisyonu Başkanı Ursula von der Leyen, teknoloji şirketleri ve vatandaşlarla iş birliği yaparak dezenformasyonla mücadele çağrısında bulunmuştur. Hızlı Bilgilendirme Sistemi, AB kurumları ve diğer ülkelerin dezenformasyonla mücadelede ortak platformu olarak hizmet vermektedir. Ancak, koronavirüs salgını sürecinde sistem tam kapasiteyle mücadele edememiştir. AB ve kurumları, üye ülkeleri, teknoloji şirketlerini ve diğer paydaşları, dezenformasyona karşı ortaklaşa hareket ettiği platformlarının koronavirüs sürecindeki etkisizliği, AB aleyhindeki söylem ve tartışmaların sosyal mecralarda hızla yayılmasının tetikleyicisi olmaya devam etmektedir.

Sonuç olarak AB, yabancı seçimlere müdahale ve çevrimiçi yanlış bilgilendirme kampanyalarına karşı çeşitli önlemler almıştır. Bu önlemler, East Strat-Com Görev Gücü'nün kurulmasını, Dezenformasyona İlişkin Uygulama Kurallarının geliştirilmesini, dezenformasyon için Hızlı Uyarı Sistemini ve medya okuryazarlığını geliştirmeye ve bağımsız gazeteciliği desteklemeye yönelik girişimleri içerir. Bu çabalar devam eden zorluklarla karşı karşıya olsa da, demokratik kurumların ve demokratik sürecin bütünlüğünün korunması açısından kritik öneme sahiptir.

3.8. ABD'İN DİJİTAL PLATFORMLARDA SEÇİM MÜDAHALESİNE KARŞI ALDIĞI ÖNLEMLER

Son yıllarda, Amerika Birleşik Devletleri hükümeti yabancı seçimlere müdahale ve çevrimiçi yanlış bilgilendirme kampanyalarına karşı koymak için bir dizi adımlar atmıştır. Sosyal medyanın ve diğer dijital platformların yaygınlığı, yabancı aktörlerin kamuoyunu etkilemesini ve nifak tohumları ekmelerini kolaylaştırdığından, bu çabalar giderek daha ciddi adımlara dönüşmüştür.

ABD hükümetinin attığı en önemli adımlardan biri, 2018'de Siber Güvenlik ve Altyapı Güvenliği Ajansı'nın (CISA) kurulmasıydı. Bu kurum, seçim sistemleri de dahil olmak üzere ülkenin kritik altyapısını siber saldırılardan ve diğer tehdit türlerinden korumakla görevlidir. CISA, oylama sistemlerini güvence altına almak ve seçim sonuçlarının bütünlüğünü sağlamak için eyalet ve yerel yetkililerle birlikte çalışmaktadır.

CISA'ya ek olarak, ABD hükümeti ayrıca çevrimiçi yanlış bilgilendirme kampanyalarıyla mücadele etmek için çalışmaktadır. FBI, yabancı dezenformasyon kampanyalarını araştırmakta, sahte hesapları ve diğer yanlış bilgi kaynaklarını belirleyip kaldırmak için sosyal medya şirketleriyle birlikte çalışmaktadır. İç Güvenlik Bakanlığı (Department of Homeland Security), halkı çevrimiçi dezenformasyon konusunda eğitmek ve sorumlu çevrimiçi davranışı teşvik etmek için kampanyalar yürütmektedir.

Ayrıca, sosyal medya şirketlerinden seçimlere dış müdahaleyi ve çevrimiçi yanlış bilgilendirme kampanyalarını önlemede daha aktif rol almaları istenmiştir. Yanıt olarak, Facebook ve Twitter gibi şirketler, yanlış bilgileri ve sahte hesapları tespit etmek ve kaldırmak için önlemler almıştır. Bunun yanı sıra bu şirketler siyasi reklamcılıkta şeffaflığı artırmış ve yabancı aktörlerin Amerikan seçimlerini etkileyen reklamları satın almasını engellemek için adımlar atmışlardır.

Seçim müdahalesi ve online dezenformasyon kampanyalarına karşılık olarak ABD'nin üst düzey güvenlik kurumları, yabancı bilgisayar korsanlarını engellemek, Rusya bağlantılı kişilerin ABD'ye girmesini önlemek ve ABD yargı yetkisine tabi varlıklarını dondurmak için eylemleri koordine etmişlerdir. Ay-

rıca sosyal medya Őirketlerine istihbarat aktarıp ve eyalet ve yerel seçim görevlilerinin savunmalarını güçlendirmelerine yardımcı olmuşlardır.

Amerikan askeri siber operatörleri, Ulusal Güvenlik TeŐkilatı'ndan (NSA) gelen istihbaratın yardımıyla Rus casuslarını hedef alarak planlarını bozup kullandıkları platformlardan uzaklaŐtırmaktadırlar. Bu eforlar siber dünyayla sınırlı kalmamaktadır. Örneğin, ABD Dışişleri Bakanlığı (Department of State), seçimleri etkilemek ve Rusya'nın çıkarlarını ilerletmek için faaliyetlerde bulunduğu düŐünülen iki Ukraynalının vizelerini iptal etmiştir. Hazine Bakanlığı, daha önce emsali görülmemiŐ bir Şekilde, seçim sürecine müdahale etmelerini önlemek için, aralarında "aktif Rus ajanı" olarak etiketlenen Ukraynalılardan biri de olmak üzere, Rusya bağlantılı dört kişiye yaptırım uygulamıştır. Bu örneklerde de görüldüğü üzere seçim güvenliği söz konusu olduğunda ABD son derece sert önlemler alıp yaptırımlar uygulayabilmektedir.

Sonuç olarak, ABD hükümeti seçimlere dış müdahale ve evrimii yanlış bilgilendirme kampanyalarına karşı koymak için bir dizi önemli adım atmıştır. Bu çabalar arasında CISA'nın kurulması, kolluk kuvvetlerinin ve istihbarat teŐkilatının faaliyetlerinin artması, halk eğitimi ve sosyal medya Şirketleriyle iş birliği yer almaktadır.

KAYNAKÇA

- Cole, Matthew, Richard Esposito, Sam Biddle, and Ryan Grim. 2017. "Top-Secret NSA Report Details Russian Hacking Effort Days Before 2016 Election." *The Intercept*. <https://theintercept.com/2017/06/05/top-secret-nsa-report-details-russian-hacking-effort-days-before-2016-election/>.
- Confessore, Nicholas. 2018. "Cambridge Analytica and Facebook: The Scandal and the Fallout So Far." *The New York Times*, April 4, 2018, sec. U.S. <https://www.nytimes.com/2018/04/04/us/politics/cambridge-analytica-scandal-fallout.html>.
- Deutsche Welle*. 2018. "Russian Troll Farm Targeted Black US Voters – DW – 12/18/2018," 2018. <https://www.dw.com/en/russian-trolls-targeted-black-us-voters-in-2016-says-report/a-46780167>.

- Eady, Gregory, Tom Paskhalis, Jan Zilinsky, Richard Bonneau, Jonathan Nagler, and Joshua A. Tucker. 2023. "Exposure to the Russian Internet Research Agency Foreign Influence Campaign on Twitter in the 2016 US Election and Its Relationship to Attitudes and Voting Behavior." *Nature Communications* 14 (1): 62. <https://doi.org/10.1038/s41467-022-35576-9>.
- Harris, Peter. 2010. *Birth: The Conspiracy to Stop the '94 Election*. 1st Edition. Cape Town: Struik Publishers.
- Hern, Alex. 2017. "Macron Hackers Linked to Russian-Affiliated Group behind US Attack." *The Guardian*, May 8, 2017, sec. World news. <https://www.theguardian.com/world/2017/may/08/macron-hackers-linked-to-russian-affiliated-group-behind-us-attack>.
- Lee, Dave. 2018. "The Tactics of a Russian Troll Farm." *BBC News*, February 16, 2018, sec. Technology. <https://www.bbc.com/news/technology-43093390>.
- Levin, Dov H. 2020. "The (In)Famous Election: Analyzing the Russian Intervention in the 2016 U.S. Elections." In *Meddling in the Ballot Box: The Causes and Effects of Partisan Electoral Interventions*, edited by Dov H. Levin, 0. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oso/9780197519882.003.0008>.
- MacFarquhar, Neil. 2018. "Inside the Russian Troll Factory: Zombies and a Breakneck Pace." *The New York Times*, February 18, 2018, sec. World. <https://www.nytimes.com/2018/02/18/world/europe/russia-troll-factory.html>.
- NBC News*. 2016. "Here's What Happened the Last Time Hackers Targeted an Election," 2016. <https://www.nbcnews.com/mach/technology/election-cyberattacks-pro-russia-hackers-have-been-accused-past-n673246>.
- Packham, Colin. 2019. "Exclusive: Australia Concluded China Was behind Hack on Parliament, Political Parties – Sources." *Reuters*, September 15, 2019, sec. Cyber Risk. <https://www.reuters.com/article/us-australia-china-cyber-exclusive-idUSKBN1W00VF>.
- Posard, Marek N., Marta Kepe, Hilary Reininger, James V. Marrone, Todd C. Helmus, and Jordan R. Reimer. 2020. "From Consensus to Conflict: Un-

derstanding Foreign Measures Targeting U.S. Elections.” RAND Corporation. https://www.rand.org/pubs/research_reports/RRA704-1.html.

Stracqualursi, Veronica. 2020. “Trump Campaign Microtargeted Black Americans Disproportionally ‘to Deter’ Them from Voting in 2016 Election, Channel 4 Reports | CNN Politics.” *CNN*, September 29, 2020. <https://www.cnn.com/2020/09/29/politics/trump-2016-campaign-voter-deterrence/index.html>.

BATILI DEVLETLERİN SEÇİM MÜDAHALELERİ

Doç. Dr. Enes Bayraklı

4.1. SEÇİMLERE TARAFGİR (PARTİZAN) MÜDAHALE: ABD-NATO ÖRNEĞİ

Bu bölümde, ABD'nin 1946-2000 yılları arasında yaptığı seçim müdahaleleri özelinde büyük güçlerin tarafgir olarak başka ülkelerde seçimlere yaptığı müdahaleler incelenecektir. Seçilen dönemin en belirgin özelliği Soğuk Savaş dönemi olmasıdır. Bu tarih dilimi içinde, bu bölümün ilerleyen safhalarında detayları ile anlatılacağı üzere, ABD'nin partizan bir şekilde başka ülkelerde müdahil olduğu seçimlerin önemli bir çoğunluğu, hatta tamamı, Soğuk Savaş ile yakından ilişkilidir. Bu sebeple, ABD'nin gerçekleştirdiği seçim müdahalelerinin arka planını ve kaynağını kavrayabilmek ve 'neden' belirli politikaları izlediğini anlamlandırabilmek adına Soğuk Savaş dönemi genel dünya siyaseti muhakkak göz önünde tutulmalıdır.

İkinci önemli nokta ise, Batı'nın önceliğinde, uluslararası siyasette hâkim olan siyaset yapma biçiminin köklerinden günümüze hangi kodlar çerçevesinde geliştiğinin anlaşılmasıdır. Tukidides'in yazdığı 'Peloponez Savaşları Tarihi' isimli kitap, çoğu siyaset bilimci ve uluslararası ilişkiler uzmanı tarafından realizm okulu olarak adlandırılan siyaset yapma biçiminin, yani 'realpolitik'in temeli olarak gösterilmektedir. Bu savaşın temel sebebi oldukça güçlenen ve güç dengesini bozan Atina'nın Sparta ve müttefikleri tarafından bir

tehdit olarak görülmeye başlanmasıdır. Atina ve Sparta etrafında gelişen bu güç mücadelesine görece daha güçsüz devletler de farklı biçim ve şekillerde müdahil olmak zorunda bırakılmıştır. Bunlardan en önemlisi ve günümüzde politik realizm denince akla gelen ilk kaide ve örneklerden bir tanesi, Atinalıların Melos kentini kuşatmasıdır. Melos kent devleti her ne kadar Spartalıları ile tarihsel bağları bulunsun da Peloponez savaşlarında tarafsız kalmayı tercih etmişlerdir. Fakat bu tercihleri Atinalıların onlara yönelik bir savaş başlatmasına engel olamamıştır. Melos'u kuşatan Atinalılar ile yapılan görüşmelerde Atinalılar kuşatma ve işgal için herhangi bir ahlaki sebep sunmamış ve Tukidides'in Melian Diyalogları'nda anlattığı üzere *'güçlü elinden geleni yapar, zayıf olan da bunun ceremesini çeker'* karşılığını vermiştir.

Günümüze döndüğümüzde, Batı siyasetine Tukidides'ten başlayarak Makavel ile devam eden güçlünün kendi çıkarları çerçevesinde herhangi ahlaki bir koda bağımlı olmadan istediğini yapması anlayışının hâkim olduğu söylenebilir. Güçsüz, zayıf olan ülkeler de her ne kadar demokrasi, eşitlik ve özgürlük gibi kavramlar ile uyuşturulmak istense de en nihayetinde güçlü olan ülkelerin güttüğü politikaların ceremesini çekmek zorunda kalmaktadır. Soğuk Savaş dönemi ABD-Sovyetler Birliği çekişmesi ve ABD'nin izlediği politikalar incelendiğinde, durumun Peloponez Savaşı'ndan pek farklı olmadığı rahatlıkla iddia edilebilir. ABD kendi çıkarları çerçevesinde jeostratejik önemi olduğunu varsaydığı ülkelerin iç siyasetine farklı biçimlerde müdahil olmaktan imtina etmemiş. Kimi zaman darbeleri kimi zaman suikastları kimi zaman farklı biçimlerde siyasi müdahaleleri uygulamaya soktuğu gibi, çoğu zaman da ilgili ülkelerde seçimlere partizan olarak müdahale etmekten geri durmamıştır. Ahlaki normları geri plana itmekte beis görmeyen ABD (Morgenthau 1949) aşağıda detaylarını paylaşacağımız üzere dünyanın pek çok farklı yerinde açıktan veya gizliden defaatle seçimlere müdahalelerde bulunmuştur. Çıkarlarını okuma ve tanımlama biçimine göre aynı ülkede bazen bir parti ve adayını diğer parti ve adayına karşı desteklemeyi seçerken, çıkarlarının değişmesi sonucunda tam tersini de yapabilmektedir.

Her ne kadar bu bölümün başlığında ABD-NATO'nun seçim müdahaleleri yer alsın da NATO'nun seçimlere müdahalesinden ABD'nin seçim müda-

halelerini kastettiğimiz anlaşılabilir. Bunun iki sebebi vardır. Öncelikle NATO ABD’den bağımsız bir kurum değildir. Aksine, ABD’nin kurulmasında büyük rol aldığı, askeri ve ekonomik anlamda direksiyonunda bulunduğu uluslararası bir askeri ittifaktır. Fakat tarihi olarak incelendiğinde Soğuk Savaş döneminde ABD çıkarları çerçevesinde Avrupa’yı olası bir Sovyet saldırısından korumak ve komünizmin yayılmasını engellemek için kurulduğu rahatlıkla anlaşılabilir. Bunun yanı sıra Soğuk Savaş döneminde NATO’nun veya Varşova Paktı’nın tarihteki örnekleri gibi farklı eşit veya eşit kuvvete yakın kampların (ülke topluluklarının) (ittifakların) bir araya gelip kendilerini diğer ülke ve ittifaklara karşı korudukları bir ittifak örneği olmaktan uzaktır. NATO ve Varşova Paktı daha çok ABD ve Sovyetler Birliği’nin öncülüğünde, bu iki devletin çıkarları çerçevesinde kurulmuş ve diğer müttefiklerin bir nevi katılmaya mecbur kaldığı ittifaklardır. Soğuk Savaş’ın bitiminden sonra NATO, diğer ülkelerin askeri ve ekonomik katkılarını iyiden iyiye azaltmaları sonucunda artan bir şekilde ABD’ye bağımlı bir kuruluş hâline gelmiştir (Waltz 2007). ABD başkanı Trump’ın, başta Almanya olmak üzere üye ülkelere yaptığı bütçe baskısı ve ABD’nin çabaları ile Avrupa’nın korunduğu eleştirileri de bu argümanları destekler mahiyettedir.

Bundan dolayı, bu çalışma özelinde NATO eşittir, ABD’nin çıkarları çerçevesinde yürürlüğe soktuğu birtakım strateji ve politikalar denebilir. Bu çalışma çerçevesinde NATO’nun ABD’den ve onun yürüttüğü politikalarından bağımsız olamayacağı ve seçim müdahalelerine karar veremeyecek olmasının ikinci nedeni, NATO üyelerinin ortaklaşa, oy birliği ile kararlaştırdıkları ve yürürlüğe soktukları herhangi bir seçim müdahalesinin olmamasıdır. ABD aşağıda vereceğimiz örneklerde de görüleceği üzere partizan seçim müdahalelerinin büyük bir çoğunluğunu Soğuk Savaş’a bağlı birtakım kaygılar, jeostratejik hesaplamalar çerçevesinde yapmıştır. Fakat her ne kadar kendi ekonomik ve askeri kabiliyetlerinin yanında NATO’dan elde ettiği ivmeyi kullansa da seçimlere ne zaman, nerede ve nasıl müdahale edip etmeyeceğine kendisi karar vermiş, NATO karar alma mekanizmasını devreye sokmamıştır.

Ukrayna’da ABD’nin NATO üyesi birtakım AB ülkeleri ile birlikte 2004’te ‘Turuncu Devrim’ ismiyle başlayan (Editors 2023), 2014’te Mai-

dan Olayları (Editors 2023) ile zirveye ulaşan rejim değişikliği politikaları, tırnak içinde bir NATO siyasi ve seçim müdahalesi olarak örnek verilebilir. Ukrayna’da yürütülen rejim değişikliği politikalarının tırnak içinde NATO müdahalesi olarak adlandırılması, yukarıda bahsedildiği gibi rejim değişikliğinin ABD ve bazı AB ülkeleri tarafından yürütülmesi ve NATO’nun Doğu Avrupa genişlemesinin bir parçası olmasına rağmen merkezi bir karar mekanizması tarafından onaylanmış ve tüm üyelerce kabul görmüş bir strateji olmaması sebebiyledir. 2000’li yıllardan başlayarak Ukrayna’yı Batı Bloğu’na dahil etme, Avrupa Birliği’ne ve NATO’ya üye yapma politikaları, liberal politikalar çerçevesinde yürürlüğe sokulmuştur. Bu politikalar çerçevesinde NATO Rusya’nın arka kapısına kadar genişlemeyi amaçlamıştır. Rusya’nın bu genişleme stratejisine tepkisi sert olmuş, önce Kırım’ı işgal ve ilhak etmiş (Mearsheimer 2014) ve ardından, 2022 yılında Ukrayna’ya topyekûn bir savaş ilan etmiştir.

ABD ve Almanya gibi AB ülkelerinin başını çektiği Ukrayna’nın Avrupa Birliği’ne ve NATO’ya dahil edilmesi politikasının ilk ayağını, AB ve NATO genişlemesine karşı olan, Rusya yanlısı Viktor Yanukoviç’in görevden el çektilmesi ve yerel iş birlikçilerden, AB yanlısı boksör Vitali Kliçko’nun seçilmesi oluşturmaktadır. ABD ve AB 2014 Maidan Olayları süresince özellikle birtakım sivil toplum kuruluşları vasıtasıyla ve medya desteği ile Yanukoviç karşıtı göstericileri desteklemiş, Ukrayna’nın iç savaşa sürüklenmesi pahasına rejim değişikliği politikalarını sürdürmeye devam etmiştir.

ABD rejim değişikliği politikaları çerçevesinde 2004 yılından itibaren muhalefeti desteklemiş, bu çerçevede 2005 yılına gelindiğinde Ukrayna’daki Yanukoviç karşıtı muhalefete 65 milyon dolar kaynak aktarmıştır (Bozkurt 2006). Bunun yanı sıra, ABD ve AB tarafından desteklenen sivil toplum kuruluşları da ‘demokrasiyi teşvik’ adı altında Ukrayna’da protestoların çıkmasında ve rejim karşıtı kitlelerin örgütlenmesinde önemli bir rol oynamıştır. George Soros’un Açık Toplum Vakfı’nın bir uzantısı olan International Renaissance Foundation da bu minvalde faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarından bir tanesidir. Özetle, Ukrayna olayları ve NATO’nun Doğu Avrupa genişleme politikaları incelendiğinde, her ne kadar merkezi bir karar alma me-

kanizması olmaması sebebiyle direkt bir NATO siyasi ve seçim müdahalesinden bahsetmek pek mümkün olmasa da ABD öncülüğünde birtakım NATO müttefiki ülkelerin Doğu Avrupa’da rejim değişikliğine, siyasi ve seçim müdahalesine teşebbüs ettikleri iddia edilebilir.

Dolayısıyla, bu çalışmada ABD ve NATO’nun partizan bir biçimde diğer ülkelerdeki seçimlere müdahaleleri incelenirken aslında ABD’nin öncülüğündeki seçimlere müdahale örnekleri mercek altına alınacaktır. Çalışma şu şekilde organize edilmiştir. Öncelikle ‘partizan seçimlere müdahale’ kavramı tanımlanacak ve ABD gibi büyük güçlerin diğer ülkelerdeki seçimlere müdahale yöntemleri açığa kavuşturulacaktır. Akabinde ABD’nin seçimlere müdahaleleri ile ilgili birtakım istatistiksel bilgiler paylaşılacaktır. Sonrasında ABD’nin 1946-2000 tarihleri arasında müdahil olduğu altı seçim mercek altına alınacaktır. Son olarak büyük güçlerin partizan seçim müdahaleleri ile ilgili nihai yorumlara ve Türkiye’nin bu müdahale biçimi ile ilgili alabileceği olası önlemlere değinilecektir.

4.2. PARTİZAN SEÇİM MÜDAHALELERİ¹

Modernleşme öncesi, henüz dünya siyasetine krallıkların ve imparatorlukların hâkim olduğu dönemlerde de büyük ve orta ölçekli güçlerin diğer ülkelerin seçimlerine müdahil olduğu görülmüştür. Soğuk Savaş döneminde ise diğer ülkelerin seçimlerine partizan bir biçimde müdahil olma, ‘büyük güçler siyasetinin’ yaygın olarak kullandığı bir araç hâline gelmiştir. Partizan seçimlere müdahale temelde yabancı bir kuvvetin bilerek ve isteyerek başka bir ülkedeki seçimlere, bazı parti ve adayların seçimleri kazanmasını engellemek veya seçimlerde başarılı olmalarını sağlamak adına açıktan ve gizli bir biçimde müdahil olmaları anlamına gelmektedir. Birazdan detaylı bir şekilde de anlatılacağı üzere bu müdahale biçimleri, destek verilen tarafın seçim kampan-

1. ABD’nin partizan seçimlere müdahalelerinin anlatıldığı bu bölümün ekseriyetinde ana kaynak olarak Dov H. Levin’in “Meddling in the Ballot Box” isimli kitabından faydalanılmıştır. Bölümün önemli bir kısmı bahse konu olan kitabın ilgili bölümlerinin çevrilmesi ve uyarlanması olarak okunabilir.

yasının fonlanması, büyük güçlerden herhangi bir yetkilinin kamuoyu önünde tehditlerde ya da vaatlerde bulunması, birtakım kirli hilelere başvurulması ve son olarak seçilen tarafın kampanyasının farklı biçimlerde desteklenmesi olarak sıralanabilir.

Partizan seçim müdahaleleri demokratik ya da demokratik olmayan büyük güçler tarafından sıklıkla uygulanmaktadır. Yapılan bu müdahaleler devletlerin temel niteliklerinden, devletler arası ilişkilerin başat unsurlarından olan egemenlik ilkesini ihlal etmekte ve iktidarların barışçıl yollardan değişimine engel olmaktadır. Bunun yanı sıra yapılan gizli ve açıktan müdahaleler, hedef alınan ülkedeki refah seviyesini de birçok açıdan düşürebilmektedir. Yapılan araştırmalar bu tip dış güçlerin müdahalelerinin yerelde terörizmi artırdığını ve müdahalede bulunan büyük güçlere yönelik öfkeyi yükselttiğini ortaya koymuştur.

Partizan seçim müdahalelerinin hangi şartlar altında gerçekleştiği incelendiğinde, iki temel gerekliliğin ön plana çıktığı görülmektedir. Müdahalenin gerçekleşebilmesi için ilk koşul, büyük güçlerin bu müdahalede bir çıkarlarının olmasıdır. Büyük güçlerin çıkarlarının ya mevcut iktidar tarafından ya da iktidarı seçimlerde devirmeye çalışan muhalif parti ve aday tarafından tehlikeye atılması gerekmektedir. Eğer büyük güçlerin çıkarlarını tehdit eden iktidar partisi ya da iktidar olmaya aday parti güttüğü politikalar ve ideolojisiyle büyük güçler ile uzlaşmaz bir çizgide siyaset yapıyorsa, sopa ve havuç taktiği işlevsiz kalacağı ya da maliyeti yüksek olacağı için, büyük güçler bu partileri hedefe koyup karşılarında yer alan parti ve liderleri açıktan ya da gizliden desteklemeyi tercih etmektedirler. Müdahalenin gerçekleşebilmesi için gerekli olan ikinci koşul da büyük güçlerin bahsi geçen ülkelerde iş birlikçiler bulabilmesidir. Partizan seçim müdahalesinin başarıya ulaşabilmesi için genellikle 'içeriden birilerinin' iş birliği yapması gerekmektedir. Bunun en büyük sebebi de partizan seçim müdahalesinin özünde o ülkedeki iş birlikçi parti ve adayların güçlenmesi, seçimleri kazanabilmesi için yapılan müdahaleler olmasıdır. Eğer bu tarz iş birlikçileri olmazsa büyük güçlerin o ülke hakkında bilgiler edinmesi ve kendi çıkarlarına en uygun parti ve adayları, bu parti ve adayların kazanma ihtimalleri olup olmadığını belirlemesi mümkün değildir.

Son olarak partizan seçim müdahalelerinin seçimlere etkisine de değinmek faydalı olacaktır. Genel olarak seçimlere müdahalenin seçim sonuçlarına tarafı tutulan parti adına olumlu anlamda etki yaptığı söylenebilir. Bunun nedenlerinden en önemlisi, müdahaleci taraf ile içeriden desteklenen tarafın seçimleri kazanma olasılığının zayıf olduğu durumlarda müdahaleden kaçınmalarından kaynaklanmaktadır. Müdahale eden taraf, kaynaklarını boşa israf etmemek adına, içeride onlarla ortaklık yapan parti ve adaylar da uzun vadede kendi pozisyonlarını zayıflatmamak adına (seçmenleri yabancı bir güç ile ittifaka girdikleri için partiden uzaklaşabilirler) diğer parti ile farkın yüksek olması durumunda müdahaleye başvurmaktan imtina etmektedirler. Bu sebeple müdahaleler genellikle seçimlerin başa baş geçtiği durumlarda sıklıkla görülmektedir. İkinci olarak gizli seçim müdahalelerinin açıktan yapılan seçim müdahalelerine göre daha efektif olduğu iddia edilebilir. Büyük güçler yerel iş birlikçilerinden kamuoyundan tepki gelmeyeceğine dair kesin bir bilgi verilmediği sürece açıktan müdahale etmekten kaçınır. Aksi bir durumda ise, kamuoyundan tepki gelmeyeceği anlaşıldığı durumda açıktan müdahaleyi benimseyerek iş birlikçi partinin pozisyonunu kuvvetlendirirken rakibini zayıflatma yolunu seçebilir (Levin 2020, s. 11-17).

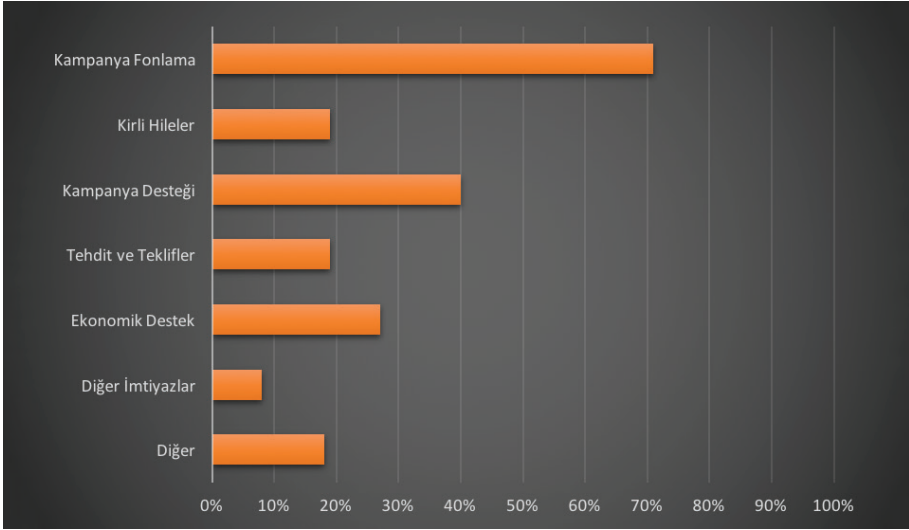
4.3. BÜYÜK GÜÇLERİN BAŞVURDUĞU SEÇİMLERE MÜDAHALE YÖNTEMLERİ

Büyük güçlerin diğer ülkelerdeki seçimlere müdahale yöntemleri altı başlık altında toplanabilir (Levin 2020, s. 168):

1. **Seçim Kampanyası Fonlama:** Seçimlerde desteklenen adayın seçim kampanyasına verilen maddi destek. Bu destek direkt veya dolaylı bir şekilde verilebilir. Direkt maddi destekler arasında nakdi destek, seçim kampanyasında kullanılacak mekân, araç, ofis ve lojistik destek veya parti ile ilişkili bir şirket üzerinden yapılan destekler. Dolaylı destek olarak da 'bağımsız' kuruluşlar aracılığıyla seçmenlerin seçim günü sandığa ulaştırılması temin edilebilir.

2. **Kirli Hileler:** Bu hamlelerin içinde en ön plana çıkan hile veya kirli müdahale, desteklenen adayın karşısında yer alan adaya veya partiye fiilen zarar verilmesi yer almaktadır. Bu amaçla rakip parti hakkında skandal yaratabilecek olaylar (mesela lider siyasetçinin bir kasetinin yayınlanması veya yolsuzluk haberleri yapılması) gündeme getirilir. Daha da ötesi rakip adaya suikast ya da fiziksel saldırı yapılabilir. Benzer bir şekilde rakip partinin ofislerine saldırı düzenlenebilir. Başka bir kirli müdahale örneği de rakip partinin casusluk faaliyetlerine maruz kalması, koalisyon ortağına baskı yapılması ya da ortaklığı bitirmesi için önemli kişilere rüşvet teklif edilmesi olarak sıralanabilir.
3. **Seçim Kampanyasını Destekleme:** Desteklenen parti ve adayın kampanyasının materyal olmayan yollardan daha efektif hâle gelmesi ve güçlenmesi için desteklenmesini kapsar. Bu yöntemlerin arasında parti üyelerinin eğitilmesi, parti organizasyonunun güçlendirilmesi, 'haydi sandığa' tekniklerinin öğretilmesi; gönderilen uzmanlar vasıtasıyla desteklenen partinin stratejisinin belirlenmesinde, kampanya mesajlarının oluşturulmasında ve anketlerin analiz edilmesinde desteklenmesi yer almaktadır.
4. **Tehdit ve Vaatler:** Seçime müdahalede bulunan büyük güçlerin bizzat liderleri veya dışişleri bakanı, büyükelçi vb. farklı pozisyonlardaki yetkilileri tarafından yapılan açıklamalar ve vaatler ile benimsenen parti ve liderin kazanmasını kolaylaştırmak. Örneğin, X parti ve aday destekleniyorsa, Y partinin kazanması hâlinde a, b, c önlemleri alırsız veya mevcut mali desteği keseriz gibi tehditler ile seçmenler manipüle edilebilir. Tersi bir örnek ise X partinin kazanması durumunda e,f,g politikaları vasıtasıyla bahse konu olan ülkeye yardım ya da kolaylıklar vaat edilerek X parti lehine bir dalga oluşturulmaya çalışılabilir.
5. **Ekonomik Yardım Paketleri:** Bir üst maddenin devamı olarak seçimlere müdahil büyük güçler seçimlerin kendi istedikleri gibi seyretmesi ve sonuçlanması adına hâlihazırdaki yardımları kesme/devam ettirme ya da benimsediği adayın seçilmesi durumunda yeni yardım paketleri vaat etme hamlelerini uygulayabilir.

6. Diğer İmtiyazlar: Seçimlere müdahil olmayı hedefleyen büyük güçler, ilgili ülkede yeni üs açma veya kapatma, yeni antlaşmalar vaat etme, bahse konu olan ülkenin önemli bir uluslararası probleminde destek verme veya vermeme gibi farklı siyasi hamleleri de kendi desteklediği adayın seçilmesi adına devreye sokabilir.

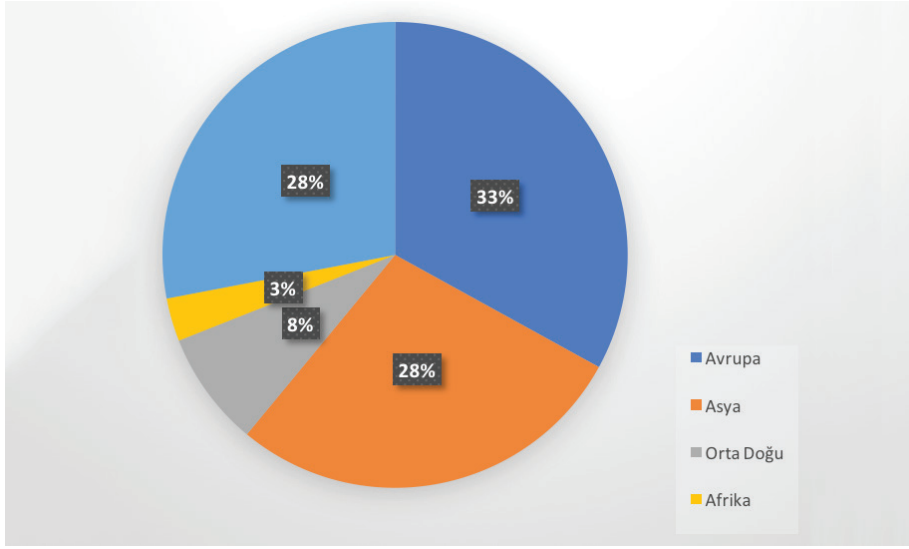
Şekil 3: 1946-2000 tarihleri arasında ABD'nin en fazla kullandığı partizan seçimlere müdahale yöntemleri. Çoğu seçim müdahalesinde birden fazla yöntem kullanıldığı için rakamlar 100'e toplanılamamaktadır (Levin 2020, s. 169).

4.4. ABD'NİN GERÇEKLEŞTİRDİĞİ PARTİZAN SEÇİM MÜDAHALELERİ

Açık kaynaklarda tespit edilebildiği kadarıyla 1 Ocak 1946 ile 31 Aralık 2000 tarihleri arasında Amerika Birleşik Devletleri toplamda 81 partizan seçim müdahalesinde bulunmuştur. Bu tarih aralığında dünya genelinde toplamda 937 rekabete dayalı seçimler gerçekleşmiş, yine açık kaynaklarda tespit edilebildiği kadarıyla bu seçimlerin neredeyse %9'una ABD müdahale etmiştir. Yapılan müdahaleler incelendiğinde ABD yönetiminde olan parti ve liderlik ile iş birliği yaptığı kadar muhalefet ile de iş birliğine gitmiş ve kimi zaman iktidardaki partinin, kimi zaman da muhalefetin seçimleri kazanmasını sağlamak adına seçimlere müdahil olmuştur. ABD'nin bu müdahalelerinin takriben %64'ü

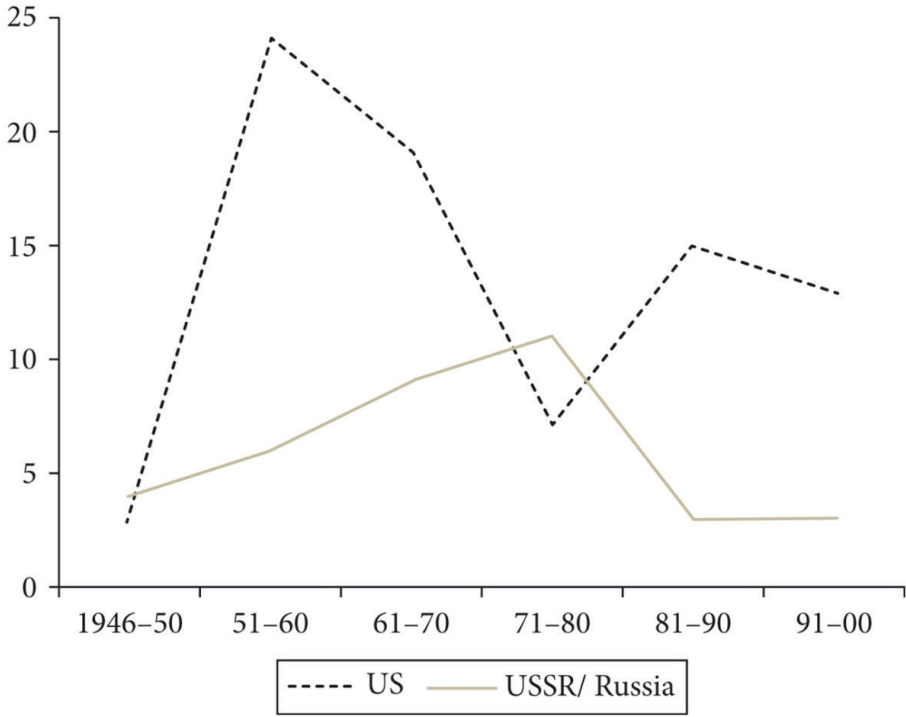
gizli müdahaleler biçiminde gerçekleşirken, açık müdahalelerin de %23,6'sı birtakım gizli seçim müdahaleleri biçimleri içermektedir. ABD'nin yaptığı seçimlere müdahale vakaları bölgesel olarak incelendiğinde Okyanusya haricinde tüm kıtalarda müdahalelerde bulunduğu görülmektedir:

Şekil 1: ABD'nin Kıtalar Göre Seçimlere Müdahaleleri, 1946 – 2000 (Levin 2020, s. 163).

1946-2000 arası dönem incelendiğinde ABD'nin başka ülkelerdeki seçimlere yaptığı müdahalenin sayısı ve yoğunluğu Soğuk Savaş süresince izlediği politikalarla uyumludur. Tarihçilerin de iddia ettiği üzere ABD Soğuk Savaş'ın ilk yıllarında aşırı aktif bir şekilde uluslararası arenada politikalar ve stratejiler yürütmüştür. Vietnam Savaşı ve Detente² esnasında Soğuk Savaş penceresinden tansiyon azalmış ve bu da istatistiki verilere seçimlere müdahale oranlarında azalma olarak yansımıştır. 1980'lerin ilk yılları ve ortalarında Soğuk Savaş'ın tekrar alevlenmesine paralel olarak seçimlere partizan müdahale oranları da belirgin bir biçimde yükselmiştir.

2. Detente olarak adlandırılan ve 1967-1979 arasında yaşanmış olan zaman aralığı, ABD ve Sovyetler arası Soğuk Savaş olarak adlandırılan tansiyonun düştüğü, ekonomik işbirliğinin arttığı ve Strategic Arms Limitations Talk (SALT) görüşmelerinin yaşandığı dönemdir.

Şekil 2: ABD ve Sovyetler'in 1946-2000 yılları arası partizan seçim müdahaleleri (Levin 2020, s. 167).

4.4.1. 1953 Batı Almanya Seçimleri

Soğuk Savaş'ın ilk evrelerinde gerçekleşen bu seçimlerde, ABD'nin Batı Almanya ve Batı Avrupa özelinde seçimlere müdahale etmek için üç ana nedeni ve çıkarı bulunmaktadır. ABD'yi Batı Almanya'daki seçimlere müdahale etmeye teşvik eden en önemli çıkarı, Batı Almanya'nın olası bir Sovyetler yayılmasına karşı korunması ve Batı Bloğu içerisinde tutulmasıdır. İkinci önemli sebep ise Batı Almanya'nın Batı güvenlik şemsiyesi içerisinde tutulması ve Almanya'nın tekrar silahlanarak komşularına tehdit oluşturmasının engellenmesidir. Üçüncü neden ise ABD'nin Avrupa'da konuşlanmış olan askerlerinin sayılarını azaltmak ve ABD askerlerinin uzun süreli konuşulmasını engellemek olarak gösterilebilir. Bu minvalde, ABD yukarıda bahsedilen üç çıkarın gerçekleşmesini kolaylaştırmak adına "European Defense Community

(EDC)” isimli örgütü oluşturmayı hedeflemiştir. Batı Almanya, Fransa, İtalya ve Benelüks (Belçika, Hollanda ve Lüksemburg) ülkelerince kurulması hedeflenen bu örgüt, ABD’nin o dönemdeki Avrupa özelinde en büyük siyasi projelerinden birini oluşturmaktadır. Bu örgütün kurulabilmesi için ilgili ülkelerin meclislerinde onaylanması gerekmektedir. Dolayısıyla ABD ilgili ülkelerdeki siyasi otoritenin desteğine ihtiyaç duymaktadır. Batı Almanya’da gerçekleşecek olan seçimler bu nedenlerden dolayı ABD’nin yakın takibi altındadır.

Batı Almanya’daki siyasi duruma bakılacak olursa, o dönemde iki partinin ön plana çıktığı görülmektedir. İktidarda CDU ve onun lideri, şansölye Konrad Adenaur bulunmaktadır. Muhalefette ise Almanya’nın üye sayısı bakımından en büyük partisi SPD yer almaktadır. O dönem Almanya siyaseti takip edildiğinde, SPD’nin anti-Nazi duruşu ve 1949 yerel seçimlerinde oylarını ciddi manada artırması sebebiyle 1953 seçimlerine gidildiğinde artan oranda güçlendiği gözlemlenmektedir. Kurt Schumacher liderliğindeki SPD 1949 genel seçimlerini de kazanması beklenirken, o dönemde ciddi bir üye sayısına sahip Alman Katolik Kilise’sini beşinci işgal kuvveti olarak adlandırmasının da etkisiyle son anda %1.8 lik bir fark ile ikinci parti olmuştur. CDU’ya gelince, aynı dönemde Katolik/Protestan kimliğini aşarak merkez sağ bir partiye evrilme çabalarının başarıya ulaşmaktan uzak olması ve lideri Adenaur’un seçimlere girerken 77 yaşına gelmiş ve Nazi dönemi öncesi vasat bir siyasetçi izlenimi vermesi sebebiyle popülaritesinin yüksek olmadığı görülmektedir. Sonuç olarak 1953 seçimlerinin favorisinin Schumacher liderliğindeki SPD olduğu rahatlıkla söylenilebilir.

ABD’nin bu iki partiye yönelik yaklaşımlarına gelince, savaş sonrası dönemde ABD’nin iki partiye de eşit mesafede olduğu ne SPD ne de CDU’ya karşı herhangi bir olumsuz pozisyonu olduğu söylenebilir. 1950’lerin sonuna kadar ABD’nin SPD-CDU büyük koalisyonuna makul baktığı anlaşılmaktadır. ABD’nin bu iki parti ile ilgili görüşleri, özellikle SPD hakkındaki fikirleri 1951 yılında, SPD’nin European Coal and Steel Community (ECSC) ve EDC’ye yönelik açıklamaları ve duruşu sonrasında değişiklik göstermiştir. SPD, Almanya’nın Avrupalı diğer ülkelere karşı aşağılanması anlamına geleceği ve daha da önemlisi Doğu-Batı Almanya birleşimi ihtimalini ortadan kaldı-

racağı sebebiyle EDC'yi ağır bir biçimde eleştirmiş ve 1952 yılında bu anlaşmanın Bundestag'ta imzalanması esnasında bu anlaşmayı onaylayanların gerçek Alman olmayı bırakacaklarını söylemiş ve akabinde EDC'nin yürürlüğe girmemesi, onaylanmaması için elinden geleni yapmıştır. Daha da fazlası, iktidara gelmeleri durumunda EDC'ye bağlı kalmayacaklarını deklare etmiştir. SPD bu duruşu sonrasında ABD'nin gözünde Batı Avrupa'nın birleşmesindeki en önemli engellerden biri olarak algılanmaya başlanmış ve CDU'nun desteklenmesine karar verilmiştir. ABD daha sonrasında, 1953 yılında seçimlere yaklaşılırken 1952 yılında vefat eden Schumacher yerine SPD'nin liderliğini devralan kadro ile tekrar iletişime geçerek EDC karşısındaki pozisyonlarını yoklamış ve olası iş birliği ihtimallerini tekrar değerlendirmiştir. Bunun temel sebeplerinden bir tanesi de CDU lideri Adenaur'un ABD tarafından çıkarları çerçevesinde ideal bir aday olmayışıdır. Sonuç olarak, ABD'nin SPD ile ilgili girişimleri başarısızlıkla sonuçlanmış ve Mart 1953 yılında sunulan gizli bir raporda SPD'nin 1953 seçimlerini kazanmasının EDC ve NATO çerçevesinde ABD çıkarlarına aykırı olduğu bildirilmiştir. Akabinde CDU tarafından seçimlerde ABD'nin desteği talep edilmiş ve Eisenhower yönetimi Adenaur'un bu teklifini olumlu karşılamıştır.

ABD seçimlerde CDU lehine müdahil olurken beş müdahale biçimini uygulamaya koymuştur. Bunlardan ilki, Adenaur'un talebi üzerine, İkinci Dünya Savaşı'nın başlaması ile birlikte ABD'nin yürürlükten kaldırdığı ABD-Almanya dostluk, ticaret ve diplomatik ilişkiler antlaşmasının tekrar yürürlüğe sokulmasıdır. Adenaur bu sayede ABD ile ticareti teşvik ederek ve kolaylaştırarak içeride kuvvetlenmeyi hedeflemiştir. Antlaşma seçimlere üç ay kala tekrar aktif hâle getirilmiştir. Seçim sonuçlarını CDU lehine etkilemek için uygulanan ikinci önemli araç ise Alman savaş mahkumlarının şartlı salıverilmesi için yapılan girişimdir. O dönemde ABD'nin tüm çabalarına rağmen, Batı Almanya'da halkın %63'ü savaş mahkumlarının masum insanlar olduğuna inanmaktadır. Bu nedenle hükümet üzerinde esirlerin serbest bırakılması için büyük bir kamuoyu baskısı oluşmuştur. 1952 yılında bu baskı neredeyse Adenaur hükümetinin sonunu getirecek bir seviyeye ulaşmıştır. Seçimlere beş gün kala acele bir şekilde komisyon oluşturulmuş ve seçimlerden sonra da sekiz ay içinde 523 Alman savaş suçlusunun %85'i serbest bırakılmıştır.

ABD'nin Adenaur'u desteklemek için yaptığı bir başka hamle de, Doğu Almanya'da komünizme karşı ayaklanan insanlara yapılan 15 milyon dolarlık (2016 yılı verilerine göre 111 milyon dolar) gıda yardımıdır. Batı Almanya'daki seçimlere üç ay kala başlayan bu ayaklanmalarla kamuoyu yakından ilgilenmiş ve hükümeti Doğu Almanya'da ayaklanan insanlara yardım amaçlı bir şeyler yapmaya zorlamıştır. ABD de bu fırsatı kullanarak Adenaur'un popüleritesini yükseltmek amacıyla Sovyetler ile ikinci bir gerginlik riskine rağmen gıda yardım programını yürürlüğe sokmuştur. ABD'nin seçimlere dördüncü müdahale biçimi de yine Batı Almanya kamuoyunun en fazla tartıştığı konulardan biri olan Almanya'nın birleşmesi ile ilişkilidir. Her ne kadar ABD isteksiz de olsa Adenaur'un girişimleri sonucunda ABD, Britanya, Fransa ve Sovyetler'den teşekkül eden dördü bir konferansın toplanmasına karar verilmiştir. Adenaur bu girişimi Doğu Almanya'da başlayan ayaklanmalara bir çözüm ve Almanya'nın birleşimi için yapılan bir hamle olarak seçmenlerine pazarlamak istemiş ve ABD de diğer müttefiklerini ikna ederek konferansın toplanmasını sağlamıştır. Son müdahale biçimi de büyük güçlerin sıklıkla başvurduğu, umuma açık bir biçimde büyük güçlerin bizzat başkanının veya dışişleri bakanı, büyükelçisi gibi yetkili birisinin yaptığı açıklamalar biçiminde tezahür etmiştir. Seçimlere iki gün kala ABD Dışişleri Bakanı Dulles yaptığı basın toplantısında Adenaur'un tekrar seçilmemesinin Almanya için büyük bir felaket olacağına dair açıklamalar yapmış ve bu Almanya'da büyük yankı uyandırmıştır. Tüm gazetelerin manşetini süsleyen bu açıklama, seçimin son gün ve saatlerinde en büyük tartışmalardan biri hâline gelmiştir. Sonuç olarak ABD'nin desteğini de arkasına alan CDU ve Adenaur Bundestag seçimlerini %45.2'lik bir oy oranı ile kazanmıştır (Levin 2020, s. 62-79).

4.4.2. 1958 Guatemala Seçimleri

1950'lerin sonlarına yaklaşılrken Eisenhower yönetiminin Guatemala'da Soğuk Savaş ile yakından ilişkili iki temel çıkarı bulunmaktadır. Bunlardan ilki Guatemala'nın jeostratejik konumudur. Amerika kıtasının merkezinde, Panama Kanalı'nın yakınında ve ABD'ye görece yakın bir mesafede bulunun Guatemala'nın müttefik olmayan bir yönetim tarafından kontrol edilmesi

ABD'nin tercih edeceği bir durum değildir. Komünist bir rejimin Guatemala'da iktidara gelmesi durumunda ABD Panama Kanalı'ndan gelecek saldırılara açık olacak ve Latin Amerika ile olan ticaretini ve ilişkilerini sekteye uğratacaktır. Daha da ötesi, Sovyetler Birliği'nin bu ülkeyi üs olarak kullanması ve ABD'nin hemen kapısının dibinde ciddi bir tehlike oluşturma ihtimali de mevcuttur. ABD'nin Guatemala'daki ikinci çıkarı ve ilgisinin sebebi ABD'nin Soğuş Savaş çerçevesinde iyileştirmek istediği prestijinin bir parçası olmasıdır. ABD, Guatemala'nın komünizmden kurtulup ekonomisini ve siyasi durumunu iyileştiren bir ülke olarak diğer devletlere örnek teşkil etmesini istemektedir. ABD Guatemala'yı bu anlamda demokratik kapitalizmin zaferlerinden bir tanesi olarak dünyaya pazarlamak istemektedir. Guatemala'nın komünizmden demokrasiye geçtikten sonra tekrar komünizme geri dönmesi ABD'nin imajına ağır bir darbe vuracaktır. Bu iki temel sebep nedeniyle ABD Guatemala ile yakından ilgilenmektedir.

ABD 1957 seçimlerine yaklaşılırken Guatemala'nın komünizme geri dönebileceği ile ilgili bir endişe yaşamamıştır. ABD yanlısı Armas'ın 26 Temmuz 1957 tarihinde gizli bir komünist olduğu anlaşılan korumalarından biri tarafından öldürülmesi dahi ABD için endişe verici bir durum olarak algılanmamıştır. 1957 seçimlerine giderken Guatemala'daki iki ana aday da ABD'nin tercih edeceği ve kendilerine yakın adaylardan oluşmuştur. 1957 seçimleri beklendiği gibi olaysız gerçekleşmemiş, seçimler esnasında usulsüzlükler olduğu anlaşılmış ve kazananın kim olduğunun belirlenmesinde ve diğer adaylar tarafından kabul görmesinde sıkıntılar yaşanmıştır. Ülke iç karışıklığa sürüklenmiş, gösteriler zuhur etmiş ve seçime katılan partiler ve liderler birbirlerini suçlayarak seçmenlerini kendi lehlerine aktif bir şekilde sokaklara çıkarmaya, grev yapmaya teşvik etmişlerdir. Sonuç olarak ordu devreye girmiş ve gösterileri, grevleri ve karmaşayı durdurmanın tek yolunun darbe olduğunu düşünerek yönetime el koymuştur. Seçimleri iptal eden cunta yönetimi, ülkenin yeni bir seçime gitmesine karar vermiştir.

Bu noktadan sonra işler ABD aleyhine işlemeye başlamıştır. 1957'de yeni kurulan Revolutionary Party (PR) iptal edilen seçimler öncesinde her ne kadar komünizm ile bağlantılı olduğu, komünizmin Truva atı olduğu iddiaları

bulunsa da ABD tarafından ciddiye alınmamıştır. Fakat darbe sonrası PR'nin giderek güçlenmesi sonucunda ABD'nin endişeleri de artmaya başlamıştır. PR partisi giderek Guatemala siyasetinde yer edinmeye, var olan siyasi konjonktür tarafından kabul edilmeye ve halk desteğini artırmaya başlamıştır. 1958 seçimlerine girmeye hazırlanan PR'nin hakkında CIA'nin hazırladığı raporlar da PR'in komünizm ile ilişkisini ve özellikle alt kadrolarda artan komünist sayısını vurgulamıştır.

1957 seçimlerinin tekrarlanacağına anlaşılması sonrasında PR seçimlere girmek için hamle yapmış ve genel siyasi durum PR'nin seçimlere katılmasına onay verileceği yönünde olmuştur. ABD ise olası bir PR zafer senaryosunun etkisi ile 1958 seçimlerine müdahil olmaya karar vermiştir. ABD'ye ilk yanan aday, Guatemala'nın ABD Büyükelçisi Luis Cruz Salazar olmuş ve ABD'den seçimlerde destek talep etmiştir. ABD ise Salazar'ın seçimleri kazanamayacağı düşüncesi ve cunta yönetimi ile ilişkilerinin zayıf olması sebebiyle, ilk aşamada Salazar ile iş birliğine gitmeye yanaşmamıştır. Aynı zamanda Guatemala'nın El Salvador elçisi olan Enrique Peralta Azurdia da ABD'den seçimlerde destek talep etmiş fakat Salazar gibi o da ABD'den olumsuz cevap almıştır. ABD'nin iş birliği için hedefinde, seçimleri kazanabileceğini düşündüğü Ydigoras vardır. Fakat o da seçimleri ABD'nin desteği olmadan kazanabileceğini düşündüğü için ABD ile ortaklığa yanaşmamıştır. Sonuç olarak ABD en nihayetinde Salazar'ın pozisyonunun kuvvetlendiğini düşünerek Aralık 1957 tarihinde Cruz Salazar'ın başkan adaylığını desteklemeye karar vermiştir. ABD Salazar'ın adaylığını onu fonlayarak desteklemiş fakat başarısız olmuş, sonuç olarak Ydigoras seçimleri açık ara farkla kazanmıştır (Levin 2020, s. 79-89).

4.4.3. 1946 Arjantin Seçimleri

1940'ların ortalarına gelindiğinde, ABD'nin Arjantin özelinde iki temel çıkar ve ilgisinin ön plana çıktığı söylenebilir. Bunlardan ilki, yeni bir ırkçı yönetimin Batı Yarımküre'de³ yükselmesini önlemektir. ABD'ye göre, GOU (The

3. 'western hemisphere'

United Officer's Group) cunta yönetimi ve özellikle Albay Juan Domingo Peron Arjantin'i İtalya ve Nazi Almanyası'na benzer faşist bir ülkeye dönüştürmektedir. Bu tip faşist bir yönetim ABD'nin Batı Yarımküre'de ve Latin Amerika özelinde en son tercih edeceği seçeneklerden bir tanesidir. ABD aynı zamanda Farrell-Peron rejiminin Latin Amerika'da anti-ABD bir blok oluşturma çabası içinde olduğunu ve Sovyetler tarafından desteklendiğini düşünmektedir. ABD'nin Arjantin ile ilgilenmesinin ikinci bir nedeni de Nazizmin dünyadaki siyaset sahnesine olası dönüşünü engellemektir. Peron-Farrell yönetimindeki Arjantin'de komuta kademesinde ve diğer kritik pozisyonlardaki insanların Nazi sempatisini olduğunu ve savaştan, Avrupa'dan kaçan Nazileri barındırdığını düşünmektedir. Bunların yanı sıra İkinci Dünya Savaşı esnasında Arjantin'in Nazi Almanyası ile iyi ilişkilerinin olması, ABD'nin çabalarına rağmen tarafsızlığını koruması da ABD'nin Arjantin'in Nazi bağları ile ilgili kaygılarını artırmıştır.

ABD seçimlere gelinmeden önce ilk rejim değişikliği operasyonunu Arjantin'de Farrell-Peron rejimini tanımayarak ve Britanya ile birlikte büyükelçilerini Arjantin'den çekerek yapmıştır. Bunun yanı sıra Arjantin'e ağır bir ekonomik ambargo uygulamış, Arjantinlilerin ABD'deki mal varlıklarını dondurmuş, ABD bayraklı gemilerin Arjantin limanlarını ziyaret etmesini ve Arjantin'den yapılan ithalatları sert biçimde yasaklamıştır. 1945'te ABD'nin Arjantin'de başlattığı rejim değişikliği hamleleri Birleşmiş Milletler'in kuruluşu esnasında on dokuz Latin Amerika ülkesinin oyuna ihtiyaç duyması sebebiyle sekteye uğramıştır. ABD Birleşmiş Milletleri tasarladığı bir şekilde kurabilmek adına bu ülkelerin oylarına ihtiyaç duymaktadır. Arjantin'e uygulanan ağır yaptırımlardan rahatsız Latin Amerikalı ülkelerin ise ABD'ye uyguladığı baskı sonucunda Birleşmiş Milletler konusunda bu ülkelerin desteğini almak isteyen ABD Arjantin'deki Farrell-Peron yönetimini tanımış, büyükelçi atamış ve yaptırımları esnetmiştir.

ABD Birleşmiş Milletler meselesinde istediğini aldıktan kısa bir süre sonra Arjantin'de tekrar rejim değişikliği politikalarını, öncekinden daha sert bir biçimde uygulamaya koymuştur. Bu kararı almasında Arjantin'de mevcut yönetime yönelik hem ordu içerisinde hem de halk arasında artan tepkiler de

etkili olmuştur. Britanya'nın büyükelçisinin anlattığına göre, Arjantin'e yeni atanan ABD Büyükelçisi Braden, 'Beni buraya Farrell-Peron rejimini düşürmek için seçtiler' diyerek ABD'nin kararlılığını yansıtmıştır. Büyükelçi Braden rejim değişikliği için üç ana müdahale yöntemi uygulamaya koymuştur. Öncelikle ağır ekonomik yaptırımları devreye koymuş ve hem ticari hem de askeri malların alışverişini engellemiştir. İkinci yöntem olarak da Braden mütemadiyen halka açık bir şekilde hem İngilizce hem de İspanyolca Peron yönetimini eleştirmiş ve muhalefetten övgüyle bahsederek onlara olan desteğini hissettirmiştir. Yaptığı açıklamalarda sıklıkla düşünce özgürlüğünden bahsetmiş ve sesleri kısılan Arjantin halkının sesini ABD'nin duyduğunu dile getirmiştir. Üçüncü bir yöntem olarak da Arjantin hükümetini basın özgürlüğü ve siyasi tutuklular meselesinde ağır bir baskı altına almış ve bu konularda adımlar atmaya zorlamıştır. Bu baskılar sonucunda muhalif basın alan kazanmış ve bazı mahkumlar serbest bırakılmıştır. Bu süreçte Arjantin'deki muhalefet kuvvet kazanmıştır.

Sonuç olarak anti-rejim protestolarının sayısı ve sıklığı büyümüş ve Eylül 1945 yılında 250.000 kişilik bir gösterinin gerçekleşmesine kadar varmıştır. Bunlardan etkilenen ordunun içindeki bir klik kısa bir süre sonra darbe girişiminde bulunmuş fakat başarısız olmuşlardır. ABD rejim üstündeki baskıyı artırmak amacıyla, 3 Ekim'de ABD ile Latin Amerikalı ülkeler arasında imzalanacak savunma anlaşması için toplanılacak Rio Konferansı'nın ertelenmesini talep etmiş ve mevcut Arjantin yönetimi ile bir uzlaşmaya varılmasının mümkün olmadığını belirtmiştir. Kısa bir süre sonra ikinci bir darbe girişimi gerçekleşmiş ve Peron arkadaşı Farrel'in arabuluculuk yapabileceği ümidiyle istifa etmiştir. Peron dört gün sonra tutuklanmıştır. Ülke kısa bir süre sonra 1946 seçimleri için siyasi mücadelenin başlamasına sahne olmuştur. ABD biraz da dikkatini Avrupa'ya vermesi, diplomatlarını Avrupa'ya kaydırması sebebiyle Arjantin'de istediği sonuca ulaşamamıştır. Her ne kadar Braden Peron ile ilgili gizli bilgileri ifşa ettiğini iddia ettiği, Naziler ile iş birliğini ortaya koyduğu bir belge açıklasa da bunlar Arjantin kamuoyunda çok etkili olmamış ve Peron tekrardan net bir galibiyet elde ederek Arjantin başkanlığına seçilmiştir (Levin 2020, s. 89-104).

4.5. PARTİZAN SEÇİMLERE MÜDAHALE: AB ÖRNEĞİ

Avrupa devletlerinin seçimlere müdahalesi Orta Çağlara kadar geri gitmektedir. Pek çok Avrupa devleti Papalık seçimlerine kendi destekledikleri aday lehine müdahale etmiş ve bu tarihsel gerilimler Roma'nın işgali, farklı devletler tarafından tanınan farklı Papalar gibi pek çok dramatik sonuca yol açmıştır. Hatta günümüze kadar devam eden Papalık seçimleri esnasında kardinallerin dış dünyayla iletişiminin kesilmesi kuralı dış müdahalelere karşı alınmış bir önlemdir (Levin 2020a).

Her ne kadar Papalık Orta Çağ'da egemen bir devlet olsa da aynı zamanda Papa tüm Katolik dünyasının ruhani lideri olduğu için bu müdahaleler bir nebze daha anlaşılırdır. Egemen bir devletin iç seçimlerine dışarıdan müdahalenin ilk örnekleri Polonya Litvanya Birliği'nin krallık seçimleri sırasında olmuştur. Daha modern zamanlardaki en bilinen örneği Fransa'nın 1796 yılı ABD başkanlık seçimlerine olan müdahalesidir.

Amerikan Bağımsızlık Savaşı sırasında Fransa ABD'ye büyük yardımlarda bulunmuş ve iki devlet arasında ittifak anlaşması imzalanmıştır. ABD'de Başkan George Washington'ın başını çektiği bir grup İngiltere ile ilişkileri normalleştirmeyi savunup bir ticaret anlaşması imzalayınca, İngiltere'nin ezeli rakibi Fransa bunun ittifak anlaşmasına aykırı olduğunu savunmuştur. George Washington'ın rakibi Thomas Jefferson bu anlaşmaya karşı çıkmış ve Fransa Jefferson lehine seçim sonuçlarını etkilemeye çalışmıştır. Bu çabalar gizli değil açık bir şekilde yapılmıştır. Fransız Büyükelçisi Pierre August açık bir şekilde Jefferson'ı destekleyen bir kampanya yürütmüş ve Washington tekrar seçilirse iki ülke arasındaki ilişkilerin askıya alınacağı tehdidinde bulunmuştur (DeConde 1957).

Soğuk Savaş ve dekolonizasyon dönemi ise Avrupalı devletlerin seçim müdahalelerinin hem sıklaştığı hem de çeşitlenip çok daha planlı hâle geldiği dönem olmuştur. Tüm bu müdahalelerin bir listesini çıkarmak bu bölümün amacı değildir. Bunun yerine pek çok farklı seçim müdahalesi türü içeren İran ve Endonezya örnekleri incelenecektir.

Soğuk Savaş dönemindeki seçim müdahaleleri benzer taktikler içermektedir. Bunlardan ilki dezenformasyona başvurup kazanılması istenmeyen adaya itibar suikasti yapılmasıdır. Adayın karakteri hakkında gerçekliği olmayan söylentiler yaymaktan öteye giden bu taktik genel olarak aday tarafından yazılmış gibi gösterilen sahte mektupların dağıtılmasıyla yapılmıştır.

İkincil olarak halkın korkuları manipüle edilmiş ve adayın taraftarlarının adaya oy vermeyenlerin canına ve malına kastedecekleri bilgisi iftirası yayılmıştır. Bu korkular adaya taraf olmayan çevrelerde öfkeye evrilmiş ve onların seçim günü harekete geçirilebilecek seviyeye gelmesine neden olmuştur. Son olarak bu negatif kampanyalar hedef adayı legal yollarla devirmeye yeterli olmamışsa cebren ve darbe yoluyla ülkeye müdahale edilmiştir.

1951’de İran Başbakanı olan Muhammed Musaddık’ın ilk icraatlarından biri İran’ın petrol endüstrisini millileştirmek olmuştur. Özellikle İngilizler’in tehdit ve şantajlarına rağmen bu kararı alan Musaddık Anglo-Iranian Petrol Şirketi’ni kapatmış ve İngiliz teknisyenleri ülkeden kovmuştur. Bu karardan sonra halk nezdinde itibarı artıp popülerleşse de kendisini rakip olarak gören Şah ve başta İngiltere ve ABD olmak üzere yabancı devletler Musaddık’ı bertaraf edilmesi gereken bir düşman olarak bellemişlerdir (Van Hook 2017).

İran’ı istikrarsızlaştırma çabaları 1952 meclis seçimlerinde de kendisini göstermiştir. Uygulanan ambargoya rağmen Musaddık halk tarafından sevilen bir lider olarak kalmıştır. İngilizler bisküvi kutularında ülkeye soktukları milyonlarca sterlini Musaddık karşıtı adayların kazanması için adayların kendilerine ve yerelde sözü geçen kesimlere dağıtmışlardır (Borger 2020). Bunu yapmadaki motivasyonları Musaddık’ın çoğunluğu elde edememesini sağlayıp kendisinden kurtulmaktır. Tüm bu çabalar yasalmış gibi görünen bir darbe girişimidir.

Bu çabalar sonuç vermemiş ve Musaddık, komünist Tudeh Partisi’nin desteğiyle gücü elinde tutmuştur. Batılı devletler hem çıkarlarını korumak için hem de Musaddık’ın arkasında Sovyetler’in olduğunu düşündüklerinden, Musaddık’ı cebren devirme yoluna gitmişlerdir. Öncelikle darbeye ortam hazırlaması için bir karalama kampanyası başlatılmış, Musaddık’ın dinsiz bir komünist olduğu iftirası yayılmıştır. Bu itibar suikastine ek olarak şehirli ve mu-

hafazakâr İranlılar Musaddık'a karşı kışkırtılmıştır. Bazı dini figürler rüşvetle bazıları da Musaddık'ın komünist olduğunu söyleyen CIA ajanlarının tehditleri sonucu Musaddık'a cephe almıştır. Hem Şah yanlısı gruplar hem de Musaddık destekçileri arasına sızmış olan CIA ajanları her iki grubu birbirine karşı kışkırtmış ve darbeye giden ortamı hazırlamışlardır (Gasiorowski 1987).

Şah'ın verdiği emirle General Zahedi askerlerini ve CIA'nin parayla ikna ettiği mollalar da destekçilerini mobilize etmiştir. Musaddık destekçileri de sokağa çıkmış olmasına rağmen Musaddık kan dökülmesini engellemek adına orduya teslim olmuştur. Darbenin başında Musaddık destekçilerinden korkup yurt dışına kaçan Şah geri gelmiş, Zahedi başbakan olmuş ve Musaddık da ölüm cezası almasına rağmen ölene dek ev hapsinde tutulmuştur (Gasiorowski 1987).

İran'da yaşananlar Batılı devletlerin müdahale anlayış ve taktiklerinin tipik bir örneğiydi. Bu taktikler Endonezya'da da tekrar edildi. Başkan Sukarno, Endonezya'nın Hollandalı sömürgecilerden bağımsızlığını kazanmasını sağlayan hareketin lideriydi. Anti-emperyalist görüşleri sebebiyle İngiltere ve ABD'ye karşı mesafeli ve Çin-Sovyet hattına daha yakındı. Fakat ordudaki sağ kanat Sukarno'nun bu politikalarından rahatsızdı. İngiltere ve ABD bu sağ kanatla yakın temaslar kurup Sukarno yanlısı subaylara karşı onları güçlendirmiştir. Örneğin, Endonezya'daki kıtlık sırasında sağ cenaha mensup ordu birliklerine gıda yardımı yapmış ve bunların bir kısmını halka dağıtarak onların halk nezdinde daha muteber konuma gelmesini sağlamıştır (Ricklefs 2008).

Sukarno'nun devrilmesi gerektiği düşüncesi İngilizler'in neo-sömürgeci planlarına karşı çıkmasıyla daha da pekişmiştir (Curtis 2003). İngilizler 1963'te bugünkü sınırlarından daha geniş ve Endonezya topraklarını da kapsayan bir Malezya Federasyonu kurmak istemiş, Sukarno ise bu planlara çatışma (konfrontasi) politikasıyla karşılık vermiştir. Zaman zaman sıcak çatışmalara da sahne olan bu çekişme, Sukarno'nun bir an önce devrilmesi gerektiği algısını kuvvetlendirmiştir.

İngiliz Dışişleri Bakanlığı'nın Bilgi Araştırma Departmanı kara propandaya başlamış, hem Sukarno'yu hem de Çinli Endonezyalıları canavarlaştırmıştır. BBC'nin de alet edildiği bu propaganda faaliyetleri sırasında asılsız id-

dialar ortaya atılarak halk korkutulmuŐtur (Oliver 2000). Örneğin, BBC komünistlerin baŐkent Cakarta'ya saldırmayı planladığını ve tüm Cakarta halkını öldüreceklerini yazmıştır. Buna kanıt olarak gösterilenler Bilgi Araştırma Departmanı tarafından hazırlanmış sahte dosyalardı. İngilizler bu sırada ordunun sağ kanadına silah yardımı yapmaya devam ediyordu. Uzun süren iç karıŐıklıklar ve darbe girişimleri sonucu ordu en sonunda yönetime el koymuş ve Sukarno yönetimden el çektilirmiŐtir.

4.6. SONUÇ

Büyük güçlerin başka ölkelerdeki seçimlere müdahale yöntemleri, tarihi, istatistiksel veriler ve örnek vakalar incelendiğinde giriş bölümünde de bahsedildiği üzere, çıkarların bu güçler için mutlak manada tek kriter olduğu rahatlıkla söylenebilir. Bu güçlerin, ABD ve AB örneğinde olduğu gibi demokratik bir güç olması, diğer ölkelerin seçimlerine karıŐmayacađı veya rejim değişikliği için aÇıktan veya gizli müdahalelerde bulunmayacağı anlamına gelmiyor. Bu ölkelerin yaptıkları müdahaleler tamamıyla çıkarları çerçevesinde ve ahlaki değerlerden bağımsız bir biçimde gerçekteŐtiđi için, çıkarlarının değişmesi hâlinde müdahalenin tarafı da rahatlıkla deđiŐebiliyor. Yukarıda detaylı bir şekilde anlatıldığı üzere, bu müdahalelerin başarıya ulaşması için içeride iş birlikçilerin olması ve büyük güçleri desteklemesi, onlarla aÇıktan veya çoğunlukla olduğu gibi gizliden ittifak kurması gerekmektedir. Büyük güçlerin çıkarlarının değişmesi hâlinde iş birlikçilerinin de değişmesi olasılığı yüksek bir ihtimal olarak göze çarpmaktadır. Guatemala örneğinde göröldüğu gibi Salazar ilk aşamada ABD'nin desteğine layık görülmezken ilerleyen aŐamalarda seçimlerde iş birliği yapılacak aday olarak seçilebilmiŐtir. Benzer bir biçimde Birleşmiş Milletler'in kuruluşunda Latin Amerikalı ölkelerin desteğine ihtiyaç duyan ABD gelen baskılar sonucunda Arjantin'e uyguladığı baskı ve yaptırımları esnetmiŐ, mevcut yönetimi tanımış ve geri çektiği büyükelçiler yerine yenilerini atamıŐtır. Fakat Birleşmiş Milletler konusunda istediğini aldıktan sonra öncekinden çok daha sert bir şekilde Arjantin'de rejim değişikliği faaliyetleri yürütmüş ve Peron'un devrilmesi için elinde bulunan tüm açık ve gizli olanaklardan faydalanmıştır.

Çalışmada faydalanılan örneklerin ekseriyetinin tarihi örnekler olmasından da anlaşılacağı üzere, büyük güçlerin gerçekleştirdikleri partizan seçim müdahalelerini tespit etmek oldukça zordur. Devletlerin belli bir süre geçtikten sonra kamuoyuna açtıkları arşiv belgeleri haricinde veya üzerinden belli bir süre geçmeden bu müdahalelerden haberdar olmak veya şüphe oluşturmayacak kesinlikte kanıtlar elde etmek ve öne sürmek oldukça zordur. Fakat net kanıtlar elde edememenin bu ülkelerin diğer ülkelerdeki seçimlere müdahale etmediği veya Soğuk Savaş'tan sonra müdahalelerin azaldığı anlamına gelmemektedir. Büyük güçlerin çıkarlarının diğer ülkelerde müdahale gerektirmesi durumunda siyasi ve ekonomik imkânları dahilinde bu müdahaleyi gerçekleştirme ihtimali oldukça yüksektir. Günümüze dönersek, büyük güçlerin siyasi müdahalelerde bulunduğu ülkelerde, yerel iş birlikçi bulması hâlinde seçimlere müdahale etme ihtimali göz önünde bulundurulması gereken siyasi bir gerçekliktir.

KAYNAKÇA

- Borger, Julian. 2020. "British Spy's Account Sheds Light on Role in 1953 Iranian Coup." *The Guardian*, August 17, 2020, sec. World news. <https://www.theguardian.com/world/2020/aug/17/british-spys-account-sheds-light-on-role-in-1953-iranian-coup>.
- Curtis, Mark. 2003. *The Web of Deceit*. Soft Bound Edition. London: Vintage.
- DeConde, Alexander. 1957. "Washington's Farewell, the French Alliance, and the Election of 1796." *The Mississippi Valley Historical Review* 43 (4): 641–58. <https://doi.org/10.2307/1902277>.
- Gasiorowski, Mark J. 1987. "The 1953 Coup D'état in Iran." *International Journal of Middle East Studies* 19 (3): 261–86.
- Levin, Dov H. 2020. *Meddling in the Ballot Box: The Causes and Effects of Partisan Electoral Interventions*. New York: Oxford University Press.
- Morgenthau, Hans J. 1949. "The Primacy of the National Interest." *The Scholar* (The Phi Beta Kappa Society) 18 (2): 207-212.
- Oliver, James. 2000. "How We Lied to Put a Killer in Power." *The Independent*. April 15, 2000. <https://www.independent.co.uk/news/world/asia/how-we-lied-to-put-a-killer-in-power-279832.html>.
- Ricklefs, M. C. 2008. *A History of Modern Indonesia Since c. 1200: Fourth Edition*. 4th edition. Stanford, Calif: Stanford University Press.
- Van Hook, James C. 2017. "Foreign Relations of the United States, 1952-1954, Iran, 1951–1954 - Office of the Historian." 2017. <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1951-54Iran>.
- Waltz, Kenneth N. 2007. "Nato Expansion: A Realist's View." *Contemporary Security Policy* 21 (2): 23-38.

TÜRKİYE'DEKİ SEÇİMLERE DIŞ MÜDAHALELER

Dr. Ayhan Sarı

Çalışmanın bu bölümüne kadar başta ABD olmak üzere uluslararası arenada büyük güçler olarak sınıflandırılacak ülkelerin seçimlere müdahale biçimleri ve örnek olaylar incelenmiştir. Bahse konu olan ülkelerin finansal destekten sert askeri müdahalelere kadar farklı yöntemlere başvurduğu gözlemlenmiştir. Hedefledikleri ülkelerde rejim değişikliklerine gitmek, muhalefete destek olup iktidara gelmelerini sağlamak ya da müttefikleri olan iktidar partilerinin görevlerine devam edebilmesi için seçimlere müdahalelerde bulunmuşlardır. Büyük güçlerin başka ülkelerdeki seçimlere dış müdahaleleri incelendiğinde iki unsurun ön plana çıktığı görülmektedir: Büyük güçlerin o ülkede seçimlere müdahale yapmasını gerektirecek ölçüde çıkarının bulunması ve ikincil olarak yerelde büyük güç ile iş birliği yapabilecek bir aktörün olmasıdır. Türkiye özelinde seçimlere dış müdahale konusu inceleneceği zaman yine bu iki unsurun ön planda tutulması ve sorgulanması gerekmektedir. Büyük güçlerin Türkiye’de ne gibi çıkarları olduğu ve yerelde iş birliği yapabilecekleri aktörlerin olup olmadığı araştırılmalıdır.

Bu bölümde Türkiye’ye yönelik yabancı ülkelerin gerçekleştirdiği partizan seçim müdahaleleri araştırılırken tarihsel bir perspektiften, Osman-

lı'nın son dönemlerinden başlayarak günümüze uzanan bir dönem mercek altına alınacaktır. Bu zaman aralığı incelenirken odaklanılması gereken ilk unsur, büyük güçlerin Osmanlı ve Türkiye'de seçimlere müdahale edilmesini gerektirecek birtakım çıkarlarının olup olmadığının araştırılmasıdır. İkinci dikkat edilmesi gereken mesele de büyük güçlerin seçimlere müdahale etmesini kolaylaştıracak, onlarla iş birliğine gidecek yerel unsurların varlığının sorgulanmasıdır. Tabii ki seçimlere dış müdahaleler genellikle gizli bir biçimde yapıldığı ve halk tepkisinden çekinildiği için bu tarz iş birlikçilerinin varlığının tespit edilmesi oldukça düşük bir olasılıktır. İş birlikçi ile müdahaleci ülke eğer açıktan bir ittifak kurduklarını belirtmiyor ve aleni bir şekilde desteklerini sunmuyorlarsa seçimlere müdahale olup olmadığını tespit etmek mümkün olmayacaktır.

Önceki bölümlerde anlatıldığı üzere yüksek oranda gizli bir şekilde yapıldığı için, eğer müdahalede bulunan ülke, arşivlerini belli bir süre geçtikten sonra açmıyorsa ya da müdahale eden veya müdahale edilen ülke birtakım gizli belgeleri açıklamıyorsa seçimlere müdahalelerin tespit edilmesi oldukça zor bir olaydır. Türkiye özelinde Osmanlı'dan bu yana birçok 'siyasi müdahaleye' rastlanılmaktadır. Fakat bu siyasi müdahalelerin seçimlere müdahaleye evrilip evrilmediğini tespit etmek mümkün değildir. Çalışmada bahsedilen diğer örnekler bakıldığında, büyük güçlerin siyasi müdahalede bulunduğu ülkelerde farklı siyasi çıkarları bulunduğu ve ekseriyetinin seçimlere müdahale ile sonuçlandığı görülmektedir. Bu nedenle, büyük güçlerin siyasi müdahalelerde bulunduğu ülkelerde şartların elvermesi durumunda (yerel iş birlikçi bulmaları hâlinde) seçimlere müdahale seçeneğine de başvurabilecekleri rahatlıkla söylenebilir. Fakat tekrar başa dönersek, bu müdahaleler genellikle gizli yapıldığı için çoğu siyasi müdahale örneğinde seçimlere de müdahale edilip edilmediğini kesin bir şekilde tespit etmek mümkün değildir.

Bu çalışmada Osmanlı'nın 19.yüzyılından, Türkiye Cumhuriyeti'nin 100. yılına yaklaştığımız günümüze kadar yabancı güçlerin ülkemize yönelik siyasi müdahaleleri ve net bir şekilde tespit edebildiğimiz seçimlere müdahale örnekleri incelenecektir. Yukarıda bahsettiğimiz zorluklar sebebiyle,

çoğu olayda seçimlere müdahale olup olmadığı ya da güncel siyasi müdahalelerin seçimlere müdahaleye evrilip evrilmeyeceği ancak devletin istihbarat ile yetkili kurumlarının araştırması sonucunda anlaşılabilir. Bu çalışmanın hazırlanmasına katkıda bulunan akademisyenler kamuya açık olan belge ve bilgiler ışığında, kapsamı sınırlı, ancak bu konuda öncülük edilecek bir çalışma hazırlamaktadır. Çalışmanın bu şartlar ve kısıtlamalar altında oluşturulduğu göz önünde bulundurulursa kapsamı ve sınırları daha iyi anlaşılabilir.

5.1. OSMANLI DEVLETİ'NDE YABANCI GÜÇLERİN ÇIKARLARI VE DIŞ MÜDAHALELER

Osmanlı Devleti'nin 'çöküş dönemi' olarak adlandırılan 19 ve 20. yüzyıllarında başta İngiltere, Fransa, Almanya ve Rusya olmak üzere dönemin büyük güçlerinin Osmanlı sınırları içerisinde birçok siyasi müdahalesi olmuştur. Bu siyasi müdahalelerine kimi zaman Osmanlı sınırları içerisinde yaşayan Hristiyan azınlıkları bahane etmiş kimi zaman da Osmanlı'nın komşu ülkeler ve topluluklar ile olan siyasi ilişkilerini birtakım sebepler öne sürerek siyasi müdahalelerde bulunmuşlardır.

Osmanlı'nın son dönemi incelendiğinde, büyük güçlerin çeşitli çıkarlarının olduğu görülmektedir. Komşumuz olan Rusya'nın sıcak denizlere inme, Balkanlarda ve Kafkasya'da tam bir hakimiyet sağlamayı hedeflediği görülmektedir. Balkanlarda hakimiyetini pekiştirmeye çalışan Rusya'nın sıklıkla Osmanlı'ya komşu ülkeleri ve Osmanlı içerisindeki azınlıkları kışkırtmaya çalıştığı görülmektedir. Balkanlarda genişleme politikasını yürürlüğe sokmaya çalışan Rusya, 93 Harbi'nde Osmanlı sınırları içerisinde yaşayan Hristiyan azınlıkların durumunu bahane etmiştir. Osmanlı Devleti sınırları içerisinde yaşayan azınlıklara geniş haklar veren ve 1876 yılında Padişah tarafından imzalanan Kanuni Esasi de 93 Harbi'ni önleyememiştir. Sonuç olarak, Rusya uzun yıllar boyunca azınlıkların durumunu bahane ederek 93 Harbi'nde görüldüğü üzere savaşla dahi sonuçlanabilen siyasi müdahalelerde bulunmuştur (Tuna 2019).

Osmanlı Devleti'ne siyasi müdahalelerde bulunan dönemin diğer iki büyük gücü de İngiltere ve Fransa'dır. Bu ülkelerin Osmanlı Devleti üzerinde birçok çıkarı bulunmaktadır. Örneğin, Rusya'nın sıcak denizlere inmemesi, ya da çökmesi beklenen 'hasta adamı' tek başına devirip ondan artakalanların yegâne sahibi olmaması İngiltere ve Fransa'nın Osmanlı Devleti'nin iç işlerine karışması için yeterli bir sebeptir (Durmaz 2015). Bunların yanı sıra iki ülkenin sömürge planları dahilinde de Osmanlı önemli bir konuma sahiptir. Padişahın aynı zamanda halife olması, halkın önemli bir kesiminin Müslüman olduğu Hindistan'ı sömüren İngiltere başta olmak üzere Müslümanların ağırlıkta olduğu toprakları sömüren büyük güçler için önemli bir müdahale sebebidir (Özcan 1998). Bunun yanı sıra Süveyş Kanalı'nın güvenliği de Hindistan'ı sömüren İngiltere için önemli bir meseledir (Çınar 2008). Avrupa'nın Asya ve Afrika geçişinde yer alan Osmanlı Devleti jeostratejik anlamda da büyük güçlerin ilgisini çeken bir imparatorluk konumundadır.

Bu ülkeler Osmanlı'nın iç işlerine müdahalede bulunmak için kültürel müdahaleler olarak adlandırılabilir yumuşak müdahalelerden, sert askeri önlemlere varan çeşitli seviyelerde siyasi ve askeri müdahalelerde bulunmuşlardır. Osmanlı'nın son döneminde ortaya çıkan ve reform, ıslahat hareketleri hususlarında padişahı adımlar atmaya zorlayan Genç Osmanlılar ve Jön Türkler gibi grupların başta Fransa olmak üzere Avrupa'da büyüyüp genişlediği göz önünde bulundurulursa, büyük güçlerin safi sert müdahalelerde bulunmadığını ve siyasi emellerine ve çıkarlarına yerel iş birlikçiler (bahsedilen grupların ekseriyeti kendi inançları, fikirleri doğrultusunda Osmanlı'yı 'kurtarmak' amacıyla hareket etmiş olsalar da sonuç olarak büyük güçlerin planlarını yürürlüğe sokmasında onlara çoğu aşamada istemeyerek de olsa yardımcı olmuşlardır) vasıtasıyla ulaşabilmeyi de başarmışlardır (Yılmaz ve Telli 2021). İngiltere ve Fransa Genç Türkler vb. hareketlerin sağladığı ivme ve Hristiyan azınlıkları bahane ederek siyasi müdahalelerde bulunmuş ve Osmanlı Devleti'nde II. Abdülhamid'in 1909 yılında tahttan indirilmesine varan rejim değişikliklerinde rol oynamıştır (Acar ve Gök 2020).

Osmanlı Devleti'ne müdahale etmek isteyen ve iç işlerine karışarak kendi çıkarları çerçevesinde Osmanlı Devleti'ni dizayn etmeye çalışan İngiltere-

re ve Fransa'nın başvurduğu bir başka yöntem de ekonomik alandaki müdahalelerdir. Duyun-i Umumiye bu müdahaleler arasında en çarpıcı olanlarından biridir. Osmanlı Devleti bu kurum vasıtasıyla ekonomik anlamda zincire vurulmuş ve büyük güçler Duyun-i Umumiye vasıtasıyla Osmanlı Devleti ve karar alıcılarına yön verme çabasına girişmişlerdir (Yılmaz 2003). Osmanlı Devleti'ne yapılan dış müdahalelerden bir tanesi de Osmanlı Mebusan Meclisi vasıtasıyla gerçekleştirilmiştir. Mecliste mebus olarak görev yapan azınlık mensubu vekiller, Osmanlı Devleti'ni bir bütün olarak savunmak yerine, kendi çıkarları ve iş birlikçisi oldukları Rusya, İngiltere ve Fransa gibi devletlerin çıkarları çerçevesinde politikalar gütmüşlerdir. Bu anlayışın en çarpıcı örneklerinden biri, 'Ben Osmanlı Bankası kadar Osmanlı'yım' diyen Rum milletvekili Boşo Efendi ve benzerlerinin bu meclislerde görev almış olmasıdır (Yüzüncü Yılında Meşruiyet'in İlanı ve Gayrimüslim Cemaatler 2008).

Yabancı güçlerin ilgili ülke toprakları üzerinde çıkarları oluşması ve mevcut yönetim ile bu çıkarlarının çatışması hâlinde her türlü gizli ve açık müdahalelere başvurarak kendi politikalarını yürürlüğe sokmaya çalıştıkları ve bunun için yerel iş birlikçilerle iş birliği hâlinde rejimi köşeye sıkıştırmak ya da topyekûn değiştirmek için hamlelerde buldukları görülmektedir. Yukarıdaki örnekler ek olarak, Osmanlı Devleti özelinde bir başka çarpıcı örnek de Osmanlı Devleti'ni Hicaz bölgesinden uzaklaştırmak ve yerine daha rahat kontrol altında tutabilecekleri devletçikler oluşturmak için İngiltere'nin izlediği stratejilerdir. Bunların arasında da tarihsel anlamda en bilineni İngiliz ajanı Lawrence'ın Hicaz bölgesindeki ajanlık faaliyetleridir. Lawrence, bölgedeki Yerel Arap kabileleri kışkırtmış ve bağımsızlık, hükümlanlık, maddi destek sözleriyle I. Dünya Savaşı ve sonrasında Osmanlı'ya karşı kışkırtmıştır (Sonyel 1987).

Sonuç olarak, dönemin büyük güçlerinin Osmanlı Devleti'nde gerçekleşen seçimlere herhangi bir etkileri olup olmadığı veya müdahalede bulundularsa bu müdahalelerin nasıl gerçekleştiği ve hangi sonuçlara yol açtığına dair elimizde somut belgeler olmasa da çıkarları çerçevesinde siyasi, ekonomik ve hatta silahlı müdahalelerden kaçınmadıkları anlaşılmaktadır. Osmanlı Devleti üzerinde jeostratejik çıkarları bulunan büyük güçler, Osmanlı'yı askeri, ekonomik ve siyasi anlamda adeta kuşatma altına almış, azınlıklar, Arap-

lar ve hatta Jön Türkler örneğinde olduğu gibi kimi zaman bizzat Türk iş birlikçileri vasıtasıyla çeşitli müdahalelerde bulunarak Osmanlı Devleti'ni dizayn etmeye çalışmışlardır. Osmanlı Devleti'nin varisi olarak kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin yazgısı da bu anlamda selefi Osmanlı Devleti'nden farklı olmamıştır.

5.2. TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NDE YABANCI GÜÇLERİN ÇIKARLARI VE DIŞ MÜDAHALELER

5.2.1. 1923 – 1945 Arası Dönem

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan günümüze sayısız siyasi müdahaleye maruz kaldığı görülmektedir. Bu müdahaleleri farklı dönemler hâlinde sınıflandırmak mümkündür. Birinci dönemi Cumhuriyetin kuruluşundan, II. Dünya Savaşı'na kadar olan dönem olarak sınıflandırabiliriz. İkinci dönemi ise II. Dünya Savaşı sonrası yaşanan Soğuk Savaş, Türkiye'nin NATO'ya üye olduğu ve Marshall Planı'nın da etkisiyle ağırlıklı ABD'nin güvenlik şemsiyesi altına girdiği dönem olarak ele alabiliriz. Son olarak da AK Parti'nin iktidara geldiği 2002 senesinden başlayarak yirmi yılı aşan iktidarını kapsayan süreyi inceleyebiliriz.

Cumhuriyetin ilk yıllarında, yabancı güçlerin çıkarları değerlendirildiğinde, öncelikle Boğazların durumu, Lozan Antlaşması'nda karara bağlanamamış ve sonrasına bırakılmış olan Musul-Kerkük sorunu ve Hatay'ın Suriye'ye mi bırakılacağı yoksa Türkiye'ye mi dahil edileceği meselesi gibi diğer birçok konunun yanında en ön planda olan başlıklar olarak öne çıkmaktadır. Osmanlı Devleti'ni dilediği gibi parçalayamayan ve Sevr Antlaşması'nı yürürlüğe koyamayan başta İngiltere, Fransa ve İtalya gibi ülkeler, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan sonra da yeni kurulan ülkeyi kendi çıkarları çerçevesinde dizayn etme çabalarına girişmiştir.

İngilizler yine Musul-Kerkük meselesinde aktif bir rol alarak bu bölgelerin yeni kurulan Cumhuriyete ilhak edilmemesi için çeşitli girişimlerde bulunmuştur. Sonuç olarak Musul ve Kerkük Türkiye Devleti sınırları dışında bırakılmış ve Türkiye önemli bir insan ve enerji kaynağından mahrum bırakıl-

mıştır (Kılıç 2008). Benzer bir şekilde Hatay'ın ilhaki meselesinde de Fransa aktif bir şekilde engelleyici bir rol üstlenmeye çalışmış ve ancak Avrupa'daki konjonktürün değişmesi, Hitler'in yükselişi ve II. Dünya Savaşı'nın ayak seslerinin gelmesi akabinde Hatay'ın Türkiye'ye ilhakına yönelik olumsuz tutumlarından vazgeçmiştir (Atabey 2015).

Batılı devletler ile yaşanan çeşitli krizlerin yanı sıra, özellikle 1936 yılında Montrö Boğazlar Sözleşmesi ile başlayan gerilimin sonucunda Sovyetler Birliği ile Türkiye arasında var olan müspet ilişkiler de zedelenmiş ve II. Dünya Savaşı'na giden süreçte Türkiye bir başka cephede daha mücadele vermek zorunda bırakılmıştır (Ayaz 2023). Yaşanan sıkıntılar II. Dünya Savaşı sonrasında Stalin'in Türkiye'den toprak talep etmesine kadar varmıştır (UZMAN 2018). Sonuç olarak Cumhuriyetin ilk yıllarında dünyanın egemen güçlerinin Türkiye ile ilişkili ciddi talepleri ve girişimleri mevcuttur.

5.2.2. 1945 – 2002 Arası Dönem

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan, II. Dünya Savaşı'na kadar olan süre esnasında daha birçok yabancı gücün müsebbibi olduğu siyasi müdahalelerden bahsetmek mümkündür. Yukarıda bahsedilen sınıflandırmaya uyarak, yabancı güçlerin siyasi müdahale örneklerinin Türkiye Cumhuriyeti özelinde inceleneceği ikinci dönem, II. Dünya Savaşı sonrası Türkiye'nin NATO'ya dahil olması, ABD'nin uluslararası siyasette Britanya İmparatorluğu'nu iktidara getirmesi, Soğuk Savaş'ın ortaya çıkışı ve Marshall Planı çerçevesinde değerlendirilebilir. Soğuk Savaş'ın başlaması ve ABD, Sovyetler Birliği arasında iki kutuplu yeni bir dünya düzeni kurulması sonucunda Türkiye de (özellikle Stalin'in Doğu Anadolu Bölgesi'nden Artvin ve Kars'ı da kapsayan toprakları istemesi) bu kamplaşmadan kendi payına düşeni almış ve NATO'ya üye olarak Batı Bloğu'na dahil olmuştur (Efe 2019).

ABD'nin Türkiye Cumhuriyeti özelinde en büyük çıkarı, yukarıdaki bölümlerde de bahsedildiği üzere ve diğer ülkelere benzer bir biçimde, Türkiye'de komünizmin yayılmasını engellemek ve ülkenin Batı Bloğu içerisinde kalması, ABD çizgisinde hükümetler tarafından yönetilmesi olduğu söylene-

bilir. Türkiye'nin jeostratejik konumu, Sovyetler Birliği'ne coğrafi yakınlığı onu ABD gözünde değerli bir müttefik kılan unsurların başında gelmektedir. Nitekim Türkiye, ABD'nin kendi toprakları dışında en fazla nükleer başlıklı füze konuşlandığı ülkelerin başında gelmektedir (ICAN 2023). Türkiye Devleti sınırları içerisinde yer alan Amerikan üsleri ve stratejik silahları, Sovyetler Birliği'ni caydırmak için ABD'nin başvurduğu kritik araçlardan bir tanesidir. Nitekim, ABD'nin Türkiye'de bulunan üslerinden bir tanesinden kalan U-2 uçağının Sovyetler Birliği tarafından düşürülmesi sonucunda Türkiye de Sovyetler Birliği'nin söylemsel anlamda tepkisini çekmiş ve tehdidine maruz kalmıştır (Britannica 2023).

Türkiye aynı zamanda ABD'nin Truman Doktrini kapsamında Marshall Yardımlarından faydalanmıştır. Bu yardımlar karşılığında ABD Türkiye Cumhuriyeti'nden Avrupa'nın gıda ihtiyacını gidermesini istemiştir. Tarıma dayalı kalkınma planı ABD'li yetkililerce Türkiye Devleti'ne sunulmuştur. Bunun yanı sıra Marshall Yardımlarından faydalanmaya devam etmek istemesi halinde Türkiye'den demokratik adımlar atması da beklenmiştir (Yücel 2018).

Marshall Yardımları ve Türkiye'nin NATO'ya üye olması sonucunda yükselen Türkiye-ABD ilişkileri büyük oranda ABD lehine tek taraflı gelişmiş ve Türkiye aldığı maddi yardımlar ve Sovyetler Birliği'ne karşı sağlanan güvenlik sonucunda ABD'ye daha fazla bağımlı hâle gelmiştir. ABD Türkiye'yi kendi Soğuk Savaş stratejileri ve çıkarları çerçevesinde dizayn etme teşebbüslerinde artan bir ivmeyle daha da cüretkâr hâle gelmiştir. 27 Mayıs darbesinin Adnan Menderes'in Temmuz 1960 tarihinde gerçekleştirmeyi planladığı Moskova ziyaretinden kısa bir süre önce gerçekleşmesi, darbeye ABD'nin herhangi bir rolü olup olmadığı yönündeki şüpheleri artırmıştır (AA 2019).

27 Mayıs darbesinin Türkiye'de gerçek manada seçimlerle iktidara gelen ilk partisine yönelik yapıldığı göz önünde bulundurulduğunda, bunun doğrudan bir seçim müdahalesi olmasa bile seçim sonuçlarına siyasi bir müdahale olarak okunması hatalı bir değerlendirme olmaz. Soğuk Savaş ekseninde Batı Bloğu'nun önemli bir parçası olarak değerlendirilen Türkiye'nin bağımsız ve kendi çıkarları ekseninde, gerekmesi halinde Sovyetler Birliği ile de iyi ilişkiler kurma çabasının ABD ve müttefikleri tarafından baltalandığı

DEMOKRASİYE VURULAN DARBENİN

ÜZERİNDEN 60 YIL GEÇTİ

1946

Ocak ayında Celal Bayar, Adnan Menderes, Fuad Köprülü ve Refik Koraltan tarafından Demokrat Parti (DP) kuruldu

CELAL BAYAR

ADNAN MENDERES

FUAD KÖPRÜLÜ

REFİK KORALTAN

1950

14 Mayıs'ta yapılan seçimlerde DP, %55,2 oy ve 416 milletvekili ile iktidara geldi

Adnan Menderes Başbakan oldu. Refik Koraltan Meclis Başkanlığına seçildi

DP Genel Başkanı ve İzmir Milletvekili Celal Bayar Türkiye Cumhuriyeti'nin 3. Cumhurbaşkanı oldu

Hazıranda CHP'nin 1932'de çıkardığı "Türkçe ezan düzenlemesi" kaldırıldı

1954

2 Mayıs'ta yapılan seçimlerde DP %58,4 oy aldı ve 503 milletvekili çıkardı. CHP'nin milletvekili sayısı ise 31'de kaldı

6-7 EYLÜL OLAYLARI

1955

Selanik'te Atatürk'ün doğduğu evin bombalandığına dair haberin ardından Ankara, İstanbul ve İzmir'de halkın sokağa dökmeleriyle 6-7 Eylül olayları yaşandı

"9 SUBAY OLAYI"

1957

DP'nin seçimlerin ardından tekrar iktidara gelmesinden sonra yaşanan "9 Subay olayı", darbe hazırlığı içindeki bir grup subayın yargılanmaları şeklinde gerçekleşti

İNÖNÜ'NÜN "BÜYÜK TAARRUZ" GEZİLERİ

1959

CHP Genel Başkanı İnönü, nisanda "Büyük Taarruz" adı verilen bir geziye çıktı

İnönü'nün bazı yurt gezilerinin engellendiği ve saldırıya uğradığı iddiaları ortaya atıldı

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN GÖSTERİLERİ

1960

Bu süreçte üniversite öğrencilerinin hükümet aleyhine gösterileri başladı

İstanbul Beyazıt Meydanı'nda üniversite öğrencilerinin eylemi sırasında öğrenci Turan Emeksiz, seken bir kursunun başına isabet etmesi sonucu hayatını kaybetti

Yaşanılan nedeniyle İstanbul ve Ankara'da sıkıyönetim ilan edildi

5 MAYIS

Ankara'da bir öğrenci grubu, "555K" yani "5'inci ayın 5'inde saat 5'te Kızılay'da" koduyla gösteri düzenledi

21 MAYIS

Harp Okulu öğrencileri sokağa çıktı ve Zafer Anıtı'na kadar "sessiz" yürüyüş yaptı

DEMOKRASİYE VURULAN DARBİ

27 MAYIS

38 kişilik Milli Birlik Komitesi (MBK), "DP'nin ülkeyi gittigide bir baskı rejimine ve kardeş kavgasına götürdüğü" gerekçesiyle yönetime el koydu

YASSIADA'DAKİ YARGILAMALAR

14 EKİM 1960'TA BAŞLADI

15 EYLÜL 1961'DE KARARA BAĞLANDI

Komite, Celal Bayar, Adnan Menderes, Hasan Polatkan ve Fatih Rüstü Zorlu dışındakilerin idam cezasını affetti

Celal Bayar'ın cezası yaş haddi nedeniyle ömür boyu hapse çevrildi

16 EYLÜL'DE Fatih Rüstü Zorlu ve Hasan Polatkan

17 EYLÜL 1961'DE Adnan Menderes idam edildi

ADNAN MENDERES

DEMOKRAT PARTİ GENEL BAŞKANI

9. TÜRKİYE CUMHURİYETİ BAŞKANI

HASAN POLATKAN

MALİYE BAKANI

592 SANIKTAN

288 SANIK İÇİN İDAM İSTENDİ

15 SANIK İDAM CEZASINA ÇARPTIRILDI

31 SANIK HAKKINDA MÜEBBET HAPİSİ

92 KİŞİYE 20 YIL İLE 6 YIL ARASINDA AĞIR HAPİSİ

94 KİŞİYE 5 YIL AĞIR HAPİSİ CEZASI VERİLDİ

FATİH RÜSTÜ ZORLU

DIŞİŞLERİ BAKANI

na yönelik ciddi şüpheler bulunmaktadır. Seçim sonuçlarına doğrudan müdahale eden bu yöntem uygulanabilir ve maliyeti düşük bir seçenek olarak ortada dururken sofistike seçim müdahalelerine ihtiyaç duyulmadığı görülmektedir.

1964 yılına gelindiğinde, Kıbrıs olayı üzerinden çıkan krizin, Türkiye'nin saldırgan Rum tarafına olası bir askeri müdahalede bulunma ihtimalinin meydana çıkması sonucunda ABD ile ilişkiler tekrar gerilmiştir. ABD Başkanı Johnson'un İsmet İnönü'ye yolladığı mektup, bu dönemde ABD ve Türkiye arasındaki ilişkinin ne kadar asimetrik bir biçimde geliştiği ve ABD'nin Türkiye'ye adeta 'uydu devlet' gözüyle baktığının en somut delillerinden biri olmuştur. Kaba ve katı bir üslup ile kaleme alınan mektupta özetle Türkiye'nin kendi başına hareket edemeyeceği, aksi takdirde NATO'nun desteğini alamayacağı bildirilmiş ve Türkiye'nin ABD-NATO stratejileri çerçevesinde, yani ABD'nin çıkarları doğrultusunda hareket etmesi gerektiği bildirilmiştir. Mektupta en ilginç olan yerlerden bir tanesi, ABD'nin sağladığı askeri yardımlar ile ilgilidir ve ABD'nin verdiği askeri yardımların ancak ABD'nin onayladığı şekilde kullanılabilmesine dikkat çekilmiştir (Bardakçı 2019).

Nitekim, 1974 Kıbrıs Harekâtı'nın akabinde ABD Türkiye'ye silah ambargosu uygulamış ve Türkiye'nin ihtiyaç duyduğu yedek parçaların temini konusunda Türkiye'yi desteklememiştir. Yine 1968-1973 yılları arasında Haşhaş krizi yaşanmış. ABD tek taraflı, kendi siyasi tasarıları ve uyuşturucu gibi sosyal problemleri çerçevesinde Türkiye'de haşhaş ekimini yasaklamak istemiştir. Türkiye tarafı ise haşhaş ekiminin yaratacağı yoksulluk sebebiyle bu yasağa olumlu yaklaşmamıştır. Fakat 1971 muhtırası sonrasında başa gelen hükümet haşhaş ekimini tamamen yasaklamıştır. 1974 seçimlerinde tüm partiler haşhaş ekimine izin vereceklerine dair vaatlerde bulunmuş ve seçilen hükümet yasağı kaldırmıştır. ABD Temsilciler Meclisi buna karşı Türkiye'ye silah ve ekonomik birtakım ambargo kararları almış ve Kıbrıs Harekâtı sonrasında bu kararlar uygulamaya konulmuştur (Oran 2001).

27 Mayıs darbesinden sonra yaşanan tüm krizlerde Türkiye'nin başta ABD olmak üzere Batılı devletlerce adeta bir 'uydu devleti' olarak algılandığı ve bağımsız, eşit bir ortak olarak görülmediği anlaşılmaktadır. Türkiye

Sayfa 5

Son olarak, Bay Başbakan, harp ve barışın en ciddi meselelerini vazetmiş bulunduğumuzu size bildirmek zorundayım. Bu meseleler Türkiye ve Birleşik Amerika arasındaki iki taraflı münasebetlerin hududunu pek aşmaktadır. Bu meseleler, sadece Türkiye ve Yunanistan arasında bir harbi muhakkak olarak müncer kılmakla kalmayacak, fakat Kıbrıs'a tek taraflı bir müdahalenin doğuracağı, önceden kestirilemeyen neticeler sebebiyle, daha geniş çapta muhasematı tevhit edebilecektir. Siz, Türkiye Hükümetinin Başbakanı olarak vazife ve mes'uliyetlere sahipsiniz; benim de Birleşik Amerika Başkanı olarak mes'uliyetlerim var. Bu sebeple en derin dostluk içinde size şunu bildirmek isterim ki, bizimle yeniden ve en geniş şekilde istişare etmeksizin böyle bir harekete tevessül etmeyeceğinize ~~mi~~ dair bana taahhüt vermediğiniz takdirde, Büyükelçi Hare'a meselenin gizli tutulması hususundaki talebinizi kabul edemem ve NATO Konseyi ile Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin öçilen toplantıya çağırılmasını istemek zorundayım. Bu durum hakkında şahsen sizinle görüşebilmemizin mümkün olmasını isterdim. Maat~~e~~essüf, mevcut Anayasa hükümlerimizin icabı yüzünden, Birleşik Amerika'dan ayrılanamak durumundayım. Teferruatlı müzakereler için siz buraya gelebilerseniz bunu memnuniyetle karşılarım. Genel barış ve Kıbrıs meselesinin akli selim ve sulh yoluyla halli hususlarında sizinle benim çok ağır bir mes'uliyet taşımakta olduğumuza eminim. Bu itibarla, siz ve ben en geniş manasında ve en samimi şekilde istişarelerde bulunmadıkça, sizinle meslekdaşlarınızın düşürmekte olduğumuz her türlü kararları geri bırakmanızı rica etmekteyim.

Hürmetlerimle

Lyndon B. Johnson

Kaynak: <https://www.haberturk.com/yazarlar/murat-bardakci/2534577-johnsonun-meshur-mektubunun-resmi-tercumesini-yazilmasindan-tam-55-yil-sonra-yayinliyorum>

ABD ile aynı çizgide olduğu, hem kendi sınırları içerisinde (örn. Haşhaş Krizi) hem de sınırları dışında (Kıbrıs Krizi) ABD ile ortak hareket ettiği müddetçe eşit bir ‘müttefik’ olarak muamele görürken, kendi çıkarları çerçevesinde politika yürütmeye çabaladığında farklı bir muamele görmüştür. Türkiye’yi kendi perspektiflerine göre istedikleri politik çizgiye çekmek isteyen Batılı devletler, silah ambargosundan ekonomik ambargoya ve hatta farklı darbelerin desteklenmesi ve teşvik edilmesine kadar çeşitli yöntemleri benimsemişlerdir.

Krizlerle ve Batılı müttefiklerle yaşanan çeşitli sorunlarla geçen 1970’ler sonrasında Türkiye 1980’lere geldiğinde yine bir darbe ile, 12 Eylül darbesi ile yeni bir döneme girmiştir.

Bu darbede de ABD’nin önemli bir rol oynadığına dair şüpheler oluşmuştur. Nitekim, 12 Eylül darbesini Başkan Jimmy Carter’a haber veren CIA Türkiye şefi Paul Henze ‘bizim çocuklar kazandı’ ifadesini kullanmıştır (Anadolu Ajansı 2019). Darbe sonrası dönemde de Türkiye Devleti’ne yapılan siyasi müdahalelerde yine ABD’nin ön plana çıktığı görülmektedir. PKK meselesinde, Türkiye’nin Kuzey Irak’ta yapmak istediği operasyonları kendi çıkarlarına uygun bulmayan ABD destek vermemiş ve Türkiye’nin Kuzey Irak’ta kalıcı bir çözüme ulaşmasına engel olmuştur (Molla 2009). ABD Türkiye’ye yönelik siyasi müdahale ve iç işlerine karışma örneklerinden önemli bir tanesini de PKK lideri Abdullah Öcalan’ın yakalanması ve akabinde yargılanması esnasında göstermiştir. ABD Öcalan’ı kendi çıkarları çerçevesinde yakalanmasını uygun görmüş ve Türkiye’ye teslim etmiş ya da yakalanması konusunda yardımcı olmuştur. Fakat buna karşılık olarak Öcalan’ın asılmamasını da şartları arasına sıkıştırmıştır (Çamlıbel 2018). Son olarak 2001 ekonomik krizi sonucunda başta ABD olmak üzere Batılı ülkelerin kurtarıcı rolünde Kemal Dervişoğlu’nu Türkiye’de ekonominin başına geçirmeleri ve ekonomiyi IMF programı çerçevesinde şekillendirmeleri, Osmanlı Devleti’nin son dönemlerinde yaşanan Duyun-i Umumiye ve Osmanlı Bankası örneklerini hatırlatan, dolaylı olmaktan neredeyse tamamen çıkarak doğrudan bir ekonomik müdahaleye evrilmiştir (Dayar, Küçükaksoy ve Keçici 2009).

Demokrasinin unutulmayan kara lekesi

12 Eylül darbesi

Türk demokrasi tarihine kara leke olarak geçen 12 Eylül 1980 darbesinin üzerinden 42 yıl geçmesine rağmen geride bıraktığı acılar ilk günü tazeliğini koruyor

Genelkurmay Başkanı Kenan Evren'in talimatı üzerine, "**Bayrak Harekatı**" darbe planı hazırlandı

Komutanlara, **11 Temmuz'da** harekete geçileceği bilgisi verildi

Süleyman Demirel'in başbakanlığındaki hükümetin 2 Temmuz'da **güvenoyu almasıyla plan ertelendi**

Darbe planı 12 Eylül'de uygulandı, **anayasa askıya alındı, TBMM lağvedildi**

SİYASİ LİDERLER SÜRGÜN EDİLDİ

Süleyman Demirel

Bülent Ecevit

Necmettin Erbakan

Alparslan Türkeş

İLK İDAMLAR

9 Ekim 1980

Sol görüşlü **Necdet Adalı**
Ülkücü **Mustafa Pehlivanoğlu**

650 BİN KİŞİ
gözetimine alındı

210 BİN
dava açıldı

230 BİN KİŞİ
yargılandı

7 BİN+ KİŞİ İÇİN
idam cezası istendi

517 KİŞİ
kişi ölüm
cezasına çarptırıldı

50 KİŞİ
idam edildi

14 BİN KİŞİ
vatandaşlıktan
çıkarıldı

30 BİN KİŞİ
"sakıncalı" olarak
işinden edildi

12.09.2022

Sonuç olarak Türkiye II. Dünya Savaşı'ndan sonraki dönemde ABD'nin hem ekonomik hem askeri hem de diplomasi alanında müttelikliğine başvurmak mecburiyetinde kalmıştır. ABD de Türkiye Devleti'nin bu ihtiyaçlarını kendi çıkarlarını gerçekleştirmek adına siyasi kozlar olarak kullanmaya çalışmış ve komünizmin engellenmesi, ülkedeki siyasi şemanın biçimlenmesi meselelerinde aktif rol almıştır. 1960 Darbesi, Johnson Mektubu, 1971 Muhtırası, Haşhaş krizi ve Kıbrıs Harekâtı sonrasında yaşanan askeri ve ekonomik ambargo, 1980 darbesi ve son olarak PKK sorunu göz önünde bulundurulduğunda, ABD'nin bu yıllarda, Soğuk Savaş döneminde Türkiye'yi bir uydu devlet olarak algıladığı rahatlıkla söylenebilir. ABD Türkiye'yi tam bağımsız ve egemen bir ülke olarak değerlendirmekten ve bu yönde ikili ilişkiler geliştirmekten ziyade kendi çıkarları çerçevesinde dizayn edebileceği bir ülke olarak görmüştür. Buna mukabil Türkiye'nin kendi çıkarları ve çizdiği stratejiler dışında hareket etmesi durumlarında da siyasi, askeri ve ekonomik müdahalelerde bulunmuş, Türkiye'yi 'yola getirmeye', tasarladığı çizgilerin içerisine hapsetmeye çalışmıştır.

5.2.3. 2002 – 2023 Arası Dönem

AK Parti'nin 2002 yılı Kasım ayında iktidara gelmesinden günümüze dek yabancı güçlerin müsebbibi olduğu siyasi müdahaleleri konu edinmemiz durumunda, bu çalışmanın tamamını bu konuya ayırmamız ancak yeterli olacaktır. Bu sebeple, en fazla göze çarpan müdahale örneklerinden birkaç tanesi bu bölümde konu edilecektir. 1 Mart Tezkeresi ve akabinde yaşananlar, Gezi olayları, 17-24 Aralık operasyonları ve son olarak 15 Temmuz darbe girişimi müdahaleler arasında en fazla göze çarpanları olarak sınıflandırılabilir. 1 Mart Tezkeresi (Babacan 2018), yeni iktidara gelmiş olan AK Parti'nin ilk sınavlarından bir tanesini teşkil etmiş ve meclis oylaması sonucu reddedilen tezkere, ABD ile ilişkilerin kriz seviyesinde gerilmesine neden olmuştur (Çelikaslan 2021).

3 Temmuz 2003 tarihinde, tezkerenin reddedilmesinden kısa bir süre sonra gerçekleşen 'çuval olayı' ABD'nin Türkiye Cumhuriyeti'ne ve mevcut iktidara karşı bir hamlesi olarak değerlendirilebilir. Çuval krizinde Irak'ta

bulunan 11 Türk askeri ABD'li askerler tarafından baskına uğramış ve başlarına çuval geçirilerek tutuklanmışlardır (Akbaş, Çelik ve Duman 2019). Çuval geçirme hadisesi ile ABD bir nevi 1 Mart tezkeresinin TBMM tarafından onaylanmayışının karşılığını vermek istemiştir. Yaşanan bu olaylar sonucunda Barack Obama göreve gelene kadar Bush yönetimi ile AK Parti ve Türkiye Devleti arasındaki ilişkiler olumsuz yönde seyretmeye devam etmiştir (Oran 2013).

Türkiye'de seçim sonuçlarına doğrudan müdahale olarak sayılabilecek birçok kapatma davalarından bir tanesi ve sandığa yansıyan milli iradenin engellenme teşebbüslerinden en önemlileri arasında sayılabilecek olaylardan bazıları şüphesiz AK Parti döneminde yaşanmıştır. Öncelikle 2007 yılında cumhurbaşkanlığı seçimleri esnasında yaşanan olayları incelemek gerekmektedir. AK Parti Cumhurbaşkanı adayı olarak Abdullah Gül isminde karar kılınmıştı. Abdullah Gül'ün eşinin başörtülü olması sebebiyle rahatsız olan dönemin yerleşik düzeni, '367 Krizi'ni çıkarmış ve TBMM'de Abdullah Gül'ün 357 oy ile Cumhurbaşkanı olarak seçilmesi CHP'nin Anayasa Mahkemesine başvurusu sonucunda AYM tarafından iptal edilmiştir. Sonrasında TSK'nın internet sitesinde yayımlanan 27 Nisan e-muhtırası ile seçilmiş iktidar tehdit edilmiş ve Abdullah Gül'ün eşinin başörtülü olmasının laikliğe ve cumhuriyetin temel ilkelerine aykırı olduğu iddia edilmiştir (Tosun 2023).

Seçilmiş iktidarı ve milli iradeyi '367 Krizi' gibi zorlama tutumlarla ve e-muhtıralar ile engelleyemeyen ve Abdullah Gül'ün cumhurbaşkanı seçilmesine mâni olamayan yerleşik düzen ve aparatları 2008 yılına gelindiğinde sık sık başvurdukları başka bir yöntemi, parti kapatma hamlesini yürürlüğe soktular. AK Parti'ye 'laikliğe aykırı fiillerin odağı haline geldiği' gerekçesiyle kapatılma talebiyle Anayasa Mahkemesi'nde dava açıldı. Recep Tayyip Erdoğan, Abdullah Gül ve Bülent Arınç siyaseten yasaklanmak istenen 71 kişilik listenin en başında yer alıyordu (AA 2008). Sonuç olarak AK Parti bir oy ile kapatılmaktan son anda kurtulmuş ve o sene aldığı hazine yardımlarının yarısından mahrum bırakılmıştır (AA 2008).

AK Parti'nin ilk iki dönemi izlendiğinde ulusal yerleşik düzen ve uluslararası nizam ile çeşitli yönlerden krizler yaşadığı görülmektedir. Seçimlere

müdahale biçiminde değil, doğrudan seçim sonuçlarına, seçilmiş iktidara ve milli iradeye birçok saldırı ve müdahale girişiminde bulunulduğu görülmektedir. AK Parti'nin ilk on senesi çoğunlukla ulusal sınırlar içerisinde gerçekleşen müdahalelerle geçerken, 2010'ların sonrasında, ikinci döneminde saldırıların kaynağı sınırların dışından, okyanus ötesinden gelmeye başlamıştır.

AK Parti döneminin belki de Batılı ülkeler ile ilişkilerin günümüze değin geri dönülmez bir biçimde erozyona uğramasının ilk aşaması olarak 2013 yılının yaz aylarında gerçekleşen Gezi Parkı olayları olduğu öne sürülebilir. Gezi Parkı olaylarının neden ve nasıl ortaya çıktığı, meydanlara çıkanların sıradan vatandaşlar mı, aşırı sol örgütlere mensup kişiler mi, yabancı ülkeler tarafından ajanlık faaliyetlerinde bulunan birtakım kimseler mi oldukları tartışmalarını bir tarafa bırakırsak, gösterilerin başta ABD ve Avrupa olmak üzere yabancı güçler tarafından daha ilk anlarından itibaren olağanüstü bir tarzda desteklendiği rahatlıkla söylenebilir. Özellikle CNN International ve BBC'nin başını çektiği yabancı medya organlarının saatlerce süren canlı yayınları, Türkiye'yi bir iç savaştaymiş gibi gösterme çabaları ve göstericilere sunduğu koşulsuz destek (Anadolu Ajansı 2013), planlamacısının ABD ve Avrupalı ülkeler olup olmadığı sorusundan bağımsız bir şekilde, destekçileri arasında bahsi geçen ülkeler olduğu sonucunu açık bir şekilde ortaya koymaktadır.

ABD ve Avrupalı ülkelerin, bu ülkelerin kontrolündeki medya ağlarının ve siyasetçilerin vasıtasıyla Türkiye'de bir rejim değişikliği hedefledikleri ve Erdoğan'ı istifa etmeye mecbur bırakarak kendi çıkarları ile daha uyumlu bir partinin veya koalisyonun başa geçmesini arzuladıkları söylenebilir. Bu minvalde, Gezi olaylarının 2014 yerel seçimlere etkisi ölçülemediğinden bir seçim müdahalesi olarak adlandırılması mümkün olmasa da Batılı ülkelerin siyasi bir müdahalesi olarak adlandırılabilir.

Nitekim, Gezi olaylarının üzerinden henüz iki üç ay geçtikten sonra, Türkiye'de açık bir rejim değişikliği operasyonu yapılmış ve 17-25 Aralık 2013 FETÖ yargı darbesi vuku bulmuştur. Örgüt liderinin ABD'de konuşlandığı yapı tarafından, ülke içinde, yargıda ve emniyet teşkilatında konuşlanan paralel devlet vasıtasıyla AK Parti iktidarına ve Başbakan Erdoğan'a, dolayısıyla seçilmiş hükümete operasyon yapılmıştır (TRTHABER 2020).

Kaynak: <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/gezi-parkindaki-olaylarin-8-yil-donumunde-yasananlar-halen-hafizalardaki-tazeligini-koruyor/2259471>

Gezi olaylarında başarısız olan rejim değişikliği, bu sefer FETÖ örgütüyle gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Her ne kadar 17-25 Aralık operasyonlarının arkasında olan FETÖ terör örgütünün ABD ve Batılı diğer ülkeler ile ne tür bağları olduğu, bu ülkelerde hangi kurumlarla ve birimlerle bir arada çalıştığı ve rejim değişikliği operasyonunu tek başına mı yoksa CIA vb. istihbarat örgütleri ile mi planladığı vb. bilgiler kamuya kapalı olsa da Fethullah Gülen'in ABD'de yaşamına devam etmesi ve dolayısıyla 17-25 Aralık operasyonlarının merkezinin ABD olması nedeniyle (Can ve Kara 2020), bu operasyon da dış güçlerin Türkiye Devleti'ne bir müdahalesi olarak adlandırılabilir.

2013 yılında Gezi olayları ile başlayan süreç, 17-25 Aralık operasyonu ile bir ileri aşamaya taşınmış ve tekrar başarısız olması sonucunda son olarak 15 Temmuz 2016 darbe girişimi ile nihai aşamaya girilmiştir. Bu üç büyük olay bir arada incelendiğinde, Türkiye'de iş birlikçisi olan yabancı devletlerin kendi çıkarları ile uyuşmayan seçilmiş hükümeti devirip yerine kendilerine daha yakın birtakım kişi ve grupları iktidara getirmek istediği anlaşılabilir. Gezi olaylarında yumuşak bir rejim değişikliği olarak başlayan süreç, 17-25 Aralık'ta yumuşak bir darbe girişimine evrilmiş ve en nihayetinde 15 Temmuz 2016 yılında tam manasıyla askeri bir darbe teşebbüsüne dönüşmüştür.

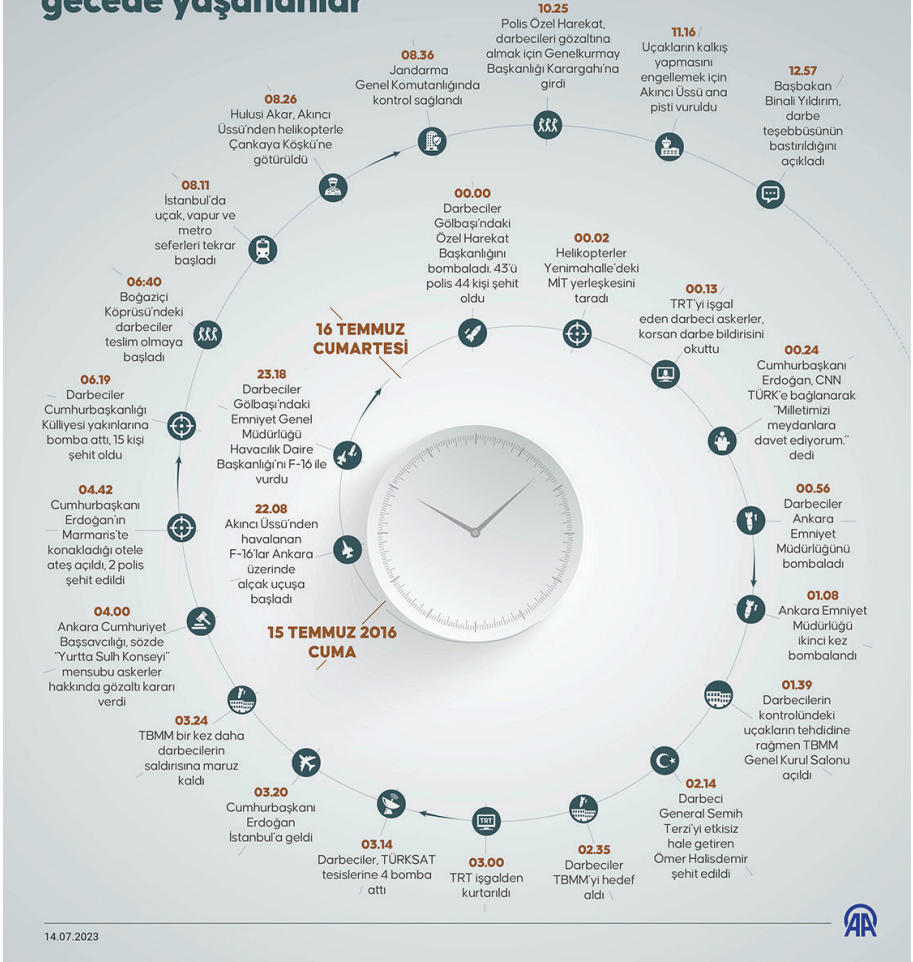

15 Temmuz darbe girişimi incelendiğinde hedefte tekrar Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ve AK Parti'nin olduğu ve rejim değişikliğinin içerideki temsilcilerinin ekseriyetini FETÖ terör örgütü mensuplarının oluşturduğu anlaşılmaktadır (Özkaya 2022). TBMM'nin bombalanması, yüzlerce vatandaşımızın öldürülmesine varan darbe teşebbüsüne yönelik Batılı ülkelerden darbenin gerçekleştiği ilk günlerde herhangi bir tepki gelmemiş ve ekseriyeti bekle gör taktiğini uygulamıştır. Bunun da ötesinde bazı ülkeler darbeyi destekleyici tutumlar sergilemiştir (Kakışım ve Erdoğan 2018).

Darbenin başarısızlıkla sonuçlanmasının akabinde, devlet kurumlarının darbecilerden arındırılması, başta Fethullah Gülen olmak üzere FETÖ terör örgütü mensuplarının Türkiye'ye iade edilmesi ve örgütün yurt dışındaki okul ve diğer kurumlarının kapatılması süreçlerinde Batılı ülkeler istisnasız bir şekilde Türkiye karşıtı bir pozisyon olarak darbecileri desteklediğini göstermiştir. Bunların yanı sıra, darbenin ana planlayıcısı olan Fethullah Gülen'in, Türkiye Cumhuriyeti'nin tüm ısrarlarına rağmen Türkiye'ye iade edilmemesi ve hatta ABD'de herhangi bir soruşturmaya dahi maruz kalmadan özgür bir biçimde hayatına devam ediyor olabilmesi de (Baykan 2020) 15 Temmuz darbe girişiminde yabancı güçlerin hangi ölçüde olaylara müdahil olduklarına dair önemli ipuçları içermektedir.

Sonuç olarak, özellikle 2013 yılında baş gösteren Gezi olayları ile birlikte, Erdoğan liderliğindeki AK Parti ile ABD ve Batılı ülkelerin arasında çıkar çatışması olduğu ve Batı'nın çıkarları çerçevesinde hareket etmeyen ya da başka bir ifadeyle Batılıların çıkarlarını gözetmeyen Erdoğan ve AK Parti, yumuşak halk ayaklanmasından sert askeri darbelere kadar birçok siyasi müdahaleye maruz kalmıştır. Batılı ülkeler başta FETÖ terör örgütü olmak üzere, yerel iş birlikçileri vasıtasıyla Türkiye'de rejim değişikliği çabalarına girişmiştir. Erdoğan önderliğinde yürütülen siyaset, Suriye'de gerçekleştirilen operasyonlar, Azerbaycan'a verilen destek, Libya'da yürütülen askeri faaliyetler ve son olarak Akdeniz'de doğal gaz rezervleri etrafında yaşanan kıta sahanlığı meselelerinden hiçbiri NATO müttefikimiz olan Batılı ülkeler tarafından desteklenmemiş, aksine çeşitli vasıtalarla engellenmeye çalışılmıştır. Tüm bu bilgiler ışığında ve örnek olaylar incelendiğinde, Erdoğan ve AK Par-

FETÖ'nün hezimete uğradığı gecede yaşananlar

14.07.2023

Kaynak: <https://www.aa.com.tr/tr/15-temmuz-darbe-girisimi/feotonun-darbe-girisiminin-uzerinden-7-yil-gecti/2944540>

ti'nin Türkiye özelinde çeşitli çıkarları bulunan ABD ve Avrupalı ülkeler tarafından 'makbul ortak' olmadığı anlaşılmaktadır. Çalışmanın diğer bölümlerinde incelendiği üzere, kendi çıkarları çerçevesinde mevcut iktidarı desteklemeyi ya da kendisine rakip olan iktidarı düşürmek için muhalefeti desteklemeyi kendine şiar edinmiş Batılı güçlerin, Türkiye'de de çok yüksek ihtimalle seçimlere müdahil olmak isteyeceği öngörüsünde bulunulabilir. Bu minvalde, Türkiye'deki iktidarın, AK Parti'nin olası bir seçim müdahalesine hazırlıklı olması gerekmektedir. Bir sonraki bölümde birtakım yabancı seçimlere müdahale örneklerine yer verilerek mevcut tehlikenin boyutlarının daha iyi anlaşılmasına çalışılacaktır.

5.2.3.1 AK Parti Döneminde Seçimlere Yabancı Müdahale Örnekleri

Bu bölümde şu ana kadar Osmanlı Devleti'nin son yıllarından günümüze kadar yabancı güçlerin müsebbibi olduğu siyasi, ekonomik ve askeri müdahalelerden bahsedildi. Her ne kadar siyasi, askeri ve ekonomik müdahaleler seçimlere müdahale ile aynı olmasa da çalışmanın diğer bölümlerinde incelenen büyük güçlerin partizan yabancı seçim müdahalelerinden anlaşılacağı üzere, siyasi müdahalelerde bulunan büyük güçlerin seçimlere müdahale yoluna başvurma ihtimallerinin de oldukça yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Eğer herhangi büyük bir güç çıkarları olduğu başka bir ülkede siyasi, ekonomik ve hatta sert askeri önlemlere başvurarak çıkarlarını koruma yolunu benimsiyorsa, seçimlere müdahale etmesinin de neredeyse kaçınılmaz bir durum olduğu anlaşılmaktadır. Bu minvalde değerlendirildiğinde, aşağıdaki hipotez doğrulanması yüksek ihtimal bir öngörü olarak öne sürülebilir:

Hipotez 1: Büyük güçlerin yabancı ülkelerdeki çıkarları ne kadar tehlikeye girerse, o ülkeye siyasi, ekonomik, askeri ve seçim müdahalesi yapma ihtimali bir o kadar artar.

Bu hipotezin öne sürdüğü savlar göz önünde bulundurulur ve tarihsel olarak diğer örnekler dikkate alınır, büyük güçlerin çıkarları çerçevesinde her türlü müdahale yöntemini benimseyebilecekleri rahatlıkla öngörülebilir. Tür-

kiye'nin son dönemlerine odaklandığımızda, bu dört müdahale biçiminin de fazlasıyla deneyimlendiği görülebilir. Siyasi anlamda, Avrupa Birliği'nin son yıllarda tarafgir bir biçimde ve kendini tekrar eder bir hâlde açıkladığı olumsuz raporlar (Temizer ve Şeker 2022) ve ülke liderlerinin açıklamaları siyasi müdahalelere bir örnek olarak verilebilir (İletişim Başkanlığı 2020). Ekonomik müdahale olarak da Rahip Brunson olayı örnek olarak ileri sürülebilir (Hıdır 2018). Bu olayda ABD Başkanı Donald Trump, krizin kendi lehlerine çözülmesi adına Türkiye ekonomisine baskı kurduğunu açıkça dile getirmiştir. Başkan Yardımcısı Mike Pence ve Trump'ın açıklamaları zaten dalgalı bir seyirde ilerleyen ekonomiyi daha da hareketlendirmiş ve döviz kurlarının yükselmesine ve TL'nin değer kaybetmesine neden olmuştur. ABD yönetimi Türkiye'nin bu açığına adeta bir şantaj aracı olarak kullanmıştır (Aktan 2018).

Askeri müdahalelere gelindiğinde, yukarıda bahsedilen 15 Temmuz darbe girişiminin yanı sıra, Suriye'de PKK uzantısı YPG/SDF'nin açıktan desteklenmesi ve terör tehdidi ile Türkiye'nin dizayn edilme çabaları örnek verilebilir. Bunlara ek olarak Türkiye'nin meşru müdafaa ve ulusal çıkarları çerçevesinde engellemek durumunda kaldığı Suriye'nin kuzeyinde oluşturulmaya çalışılan PKK güdümündeki terör devletine yönelik yapılan operasyonlara da başta ABD ve AB ülkeleri destek olmamış, aksine yine Türkiye'nin düşmanı olan YPG/SDF saflarında yer almışlardır. ABD bu örgütleri sadece sözde desteklememiş, bizzat Pentagon aracılığıyla eğitim, lojistik, finansal ve silah desteği sunmuştur (TRTHABER 2021). Ayrıca Türkiye, projenin en başından beri tedarikçisi olarak ortağı olduğu F-35 programının dışında bırakılmış ve ödemeleri yapmasına rağmen hakkı olan F-35'leri elde edememiştir (İleri 2021). Kısacası AK Parti'nin özellikle son 10 yılı çok sayıda yabancı siyasi, askeri ve ekonomik müdahaleler ile doludur.

Son olarak, seçimlere müdahalelerin somut örneklerine gelinirse, bunlardan en göze çarpanı, ABD Başkanı Joe Biden'ın seçimlerden önce '*Erdoğan'ı seçimle devireceğiz. Erdoğan'ı devirmek için muhalefeti desteklemek gerek*' şeklindeki açıklamalarıdır (Euronews 2020). Biden açıklamalarında belirttiği gibi seçildikten sonra da Erdoğan karşıtı bir siyaset izlemiş ve Türkiye'nin müdahil olduğu birçok krizde Türkiye karşıtı bir pozisyonda yer almıştır.

Başka bir seçime müdahale örneği olarak da ABD’li senatör Bob Menendez’in Erdoğan ve Türkiye karşıtı açıklamaları verilebilir. Menendez, Türkiye’nin kendi istedikleri çizgiye gelmediği sürece F-16’ların modernizasyonuna izin vermeyeceklerini ve Türkiye’ye baskı yapılması gerektiğini dile getirmiştir (CNNTÜRK 2023). Çalışmanın büyük güçlerin partizan seçim müdahaleleri ile ilgili bölümünde de detayları ile incelendiği üzere, büyük güçlerin şart koşarak x bir partinin iktidarda kalmaması ya da değiştirilip muhalefetin iktidara gelmemesi durumunda birtakım yaptırımlara, mesela askeri desteğin ya da ekonomik yardımların kesileceğine dair açıklamaları, seçime müdahale olarak değerlendirilebilir. Seçime az bir zaman kala ABD’li yetkililerin bu tarz tehditkâr açıklamaları Türkiye’deki mevcut iktidarı ve Erdoğan’ı köşeye sıkıştırmak ve seçimleri manipüle etmek için başvurulan yöntemlerdir.

Türkiye’de 14 Mayıs 2023 tarihinde gerçekleşen seçime dış müdahale ihtimalini güçlendiren bu örneklere ek olarak ABD’li eski Ulusal Güvenlik Danışmanı John Bolton’un ‘*Erdoğan’a karşı koyulmazsa işler daha da kötüye gidecek*’ açıklaması ve Türkiye’deki muhalefetin desteklenmesi gerektiğine yönelik görüşleri de öne sürülebilir (YeniŞafak 2023). Bunlara ek olarak, Türkiye’de muhalif medya yayınları olarak faaliyet gösteren yayın organlarının ABD’li vakıflar tarafından fonlanması da ABD’nin mevcut yönetimden duyduğu rahatsızlığa ve olası seçim müdahalesine yaptığı hazırlıklara örnek olarak gösterilebilir (Memurlar.Net 2022). Ayrıca Türkiye’de faaliyet gösteren vakıflar, yabancı ülkelerin yayın organları, elçiler ve diğer yabancı siyasetçilerin Erdoğan karşıtı tutumları da seçime müdahale olarak algılanmanın ötesinde, seçime müdahale ihtimalinin oldukça yüksek olduğuna delil edebilecek unsurlardır.

5.3. SONUÇ

Büyük güçlerin, özellikle Batılı ülkelerin, Osmanlı Devleti ya da Türkiye Cumhuriyeti’ne yönelik tutumları incelendiğinde, çıkarları olduğu diğer ülkelere pek farklı olmadığı iddia edilebilir. Batılı ülkeler herhangi bir devlete yö-

nelik pozisyon almak istediklerinde dikkate alacakları en temel unsur çıkarlarıdır. Çıkarları doğrultusunda kimi zaman dünyanın en kanlı diktatörleri ile iş birliğine giderken yine çıkarlarının gerektirmesi durumunda demokratik, fakat kendi çıkarlarıyla örtüşmeyen yönetimler ile de zıtlaşabilirler. Bu ülkelerin hangi ölçülerde çıkar politikası, reel politik izlediklerini kavrayabilmek için Yemen iç savaşına ve mülteci sorununa bakmak ziyadesiyle yeterli olacaktır. Ürettikleri silahlar Yemen iç savaşında masum insanların ölmesi için kullanılmasına rağmen Körfez ülkelerine silah satmaya devam edebilir ve demokrasi ile yakından uzaktan ilgisi olmayan devletler ile yakın ilişkiler kurabilirler. Mesela kanlı bir darbe ile yönetime gelen Mısır Cumhurbaşkanı Fransa'da en üst seviyede ağır lanıp onur nişanına sahip olabilirken meşru seçimler ile başa gelen Viktor Orban ve Erdoğan Avrupa'nın "kötü adamları" ilan edilebilir. Benzer bir şekilde her sene Türkiye'yi yayımladıkları raporlar ile insan haklarını ihlal etmekle suçlayan Avrupa Birliği, mültecilerin Ege ve Akdeniz'de boğulmalarına, soğukta donmalarına ve mülteci kamplarında en kötü şartlar altında yaşamalarına göz yumabilir, gerekirse insan hakları ile ilgili kendi çıkardıkları kanunları ve düzenlemeleri, altına imza attıkları uluslararası sözleşmeleri göz ardı edip çiğneyebilir.

Hasılı, Batılı büyük güçler ile devletler arası ilişkiler sürdürülürken duygusallıktan olabildiğince kaçınılmalı ve bu ülkeler ile çıkar çatışması yaşanması durumunda her türlü müdahaleye, siyasi, ekonomik, askeri ve seçim müdahalelerine hazırlıklı olunmalıdır. Türkiye'nin tarihini bir kenara bırakır güncel odaklanırsak, mevcut Erdoğan yönetimi ile Batılı ülkelerin temel çıkar farklılıkları olduğu gözlemlenmektedir. Bu çıkar çatışmaları sonucunda Erdoğan yönetimi öncelikle Gezi Parkı olaylarıyla, sonrasında 17-25 Aralık operasyonu ve son olarak da 15 Temmuz darbe girişimi ile devrilmeye çalışılmıştır. Tüm göstergeler, bu rejim değişikliği çabalarının arkasında Batılı ülkelerin, ABD ve AB'nin olduğunu göstermektedir. Topyekûn bir askeri darbeyi dahi destekleyen Batılı ülkelerin, askeri darbeye kıyasla çok daha yumuşak bir müdahale biçimi olan seçimlere müdahale yöntemine başvurmamasını beklemek hatalı bir iyimserlik olacaktır.

KAYNAKÇA

2008. Anadolu Ajansı. *Kılıç: Ak Parti Kapatılmamıştır*. 30 Temmuz. Erişildi: Mart 2024. <https://www.aa.com.tr/tr/arsiv/kilic-ak-parti-kapatilmamistir/428230>.
2008. «Yüzüncü Yılında Meşruiyet'in İlanı ve Gayrimüslim Cemaatler.» *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 1 (1): 53-73.
2016. *CNN Türk*. 12 Ocak. Erişildi: Şubat 23, 2023. <https://www.cnnturk.com/dunya/stalinin-turkiyeden-toprak-talebi-belgelendi>.
2019. *Anadolu Ajansı*. 13 Kasım. Erişildi: Şubat 23, 2023. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/abdinin-latin-amerikadan-orta-doguya-darbelerdeki-rolu-1643967>.
2023. *ICAN*. 23 February. https://www.icanw.org/nuclear_arsenals.
- AA. 2008. *AK Parti Hakkında Kapatma Davası*. 15 Mart. Erişildi: Mart 2024. <https://www.aa.com.tr/tr/arsiv/ak-parti-hakkinda-kapatma-davasi/428262>.
- AA. 2019. *ABD'nin 27 Mayıs ile imtihanı*. 27 Mayıs. Erişildi: Mart 2024. <https://www.aa.com.tr/tr/demokrasinin-infazi-27-mayis/abdinin-27-mayis-ile-imtihani/1481326>.
- Acar, Hasan, ve Gökmen Gök. 2020. «Türk Siyasal Hayatında 31 Mart Olayı İle İttihat Ve Terakki Cemiyeti'nin Rolü.» *Journal of Awareness* 5 (3): 361-374.
- Ajansı, Anadolu. 2013. *aa.com.tr*. 06 12. Accessed Şubat 25, 2023. <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/yabanci-basinin-taksim-tavri-tepki-topladi/238926>.
- Akbaş, Zafer, Ahmet Hüsrev Çelik, and Melih Duman. 2019. «İkinci Yüzyılında İşbirliği ve Çatışma Sarmalında Türk- Amerikan İlişkileri.» *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi* 13 (19): 2226-2258.
- Akbaş, Zafer, Ahmet Hüsrev Çelik, ve Melih Duman. 2019. «İkinci Yüzyılında İşbirliği ve Çatışma Sarmalında Türk- Amerikan İlişkileri.» *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi* 13 (19): 2226-2258.
- Aktan, Sertaç. 2018. *www.euronews.com*. 27 10. Erişildi: Şubat 26, 2023. <https://tr.euronews.com/2018/10/12/adim-adim-brunson-krizi-abd-turkiye-iliskilerinde-yaptirimlar-noktasina-nasil-gelindi->

- Anadolu Ajansı*. 2019. Kasım 13. Accessed Şubat 23, 2023. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/abdnin-latin-amerikadan-orta-doguya-darbelerdeki-ro-lu-/1643967>.
- Atabey, Figan. 2015. «Hatay'ın Anavatana Katılma Süreci.» *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi* 3 (7): 193-209.
- Ayaz, Adil. 2023. «İki Dünya Savaşı Arasında Türk-Sovyet İlişkileri.» *SAVSAD Savunma ve Savaş Araştırmaları Dergisi* 1-34.
- Babacan, Abdurrahman. 2018. «Ak Parti Dönemi İlk Küresel Karşılaşma: 1 Mart 2003 Tezkeresi.» *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 51: 21-38.
- Bardakçı, Murat. 2019. *Johnson'un meşhur mektubunun resmî tercümesini, yazılmasından tam 55 yıl sonra yayımlıyorum*. 26 Ekim. Erişildi: Mart 2024. <https://www.haberturk.com/yazarlar/murat-bardakci/2534577-johnsonun-meshur-mektubunun-resmi-tercumesini-yazilmasindan-tam-55-yil-sonra-yayinliyorum>.
- Baykan, Dildar. 2020. *aa.com.tr*. 13 Temmuz. Erişildi: Şubat 25, 2023. <https://www.aa.com.tr/tr/15-temmuz-darbe-girisimi/15-temmuzun-4-yilinda-turkiyenin-abdden-guleni-iade-talepleri-yanitsiz-kaldi-/1908447>.
- Bozkurt, Giray Saynur. 2006. «Gürcistan, Ukrayna ve Kırgızistanda'ki Kadife Devrimler.» *Karadeniz Araştırmaları* 9 (Bahar 2006): 151-167.
- Çamlıbel, Cansu. 2018. *Hürriyet*. 13 Mart. Erişildi: Şubat 23, 2023. <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/abd-ocalani-verip-pkkyi-kontrol-et-ti-40769974>.
- Can, Muhammed Enes, ve Kübra Kara. 2020. *17-25 Aralık: FETÖ'nün 'yargısal darbe' girişimi*. 17 Aralık. Erişildi: Mart 2024. <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/17-25-aralik-fetonun-yargisal-darbe-girisimi/2079941>.
- Çelikaslan, Mehmet Nur. 2021. «Türk - Amerikan İlişkileri: 1 Mart Tezkeresi Gerilimi.» *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi* 4 (3): 670-678.
- Çınar, Tuba. 2008. *Süveyş Kanalı'nın Açılması ve Osmanlı Dış Politikası'ndaki Önemi*. Ankara.
- CNNTÜRK. 2016. Ocak 12. Accessed Şubat 23, 2023. <https://www.cnnturk.com/dunya/stalinin-turkiyeden-toprak-talebi-belgelendi>.

- CNNTÜRK. 2023. *www.cnnturk.com*. 25 Ocak. Erişildi: Şubat 26, 2023. <https://www.cnnturk.com/video/dunya/abdli-senator-menendez-yine-turkiyeyi-hedef-aldi>.
- Dayar, Hatice, İsmail Küçükaksoy, ve Gülten Keçici. 2009. «Düyun-u Umumiye İdaresi ile Uluslararası Para Fonu'nun Karşılaştırılması.» *Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 11 (21): 33-48.
- Durmaz, Ferhat. 2015. «93 Harbi'nde Büyük Güçlerin Politikaları ve Osmanlı Devleti'ne Etkileri.» *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 5 (2): 103-122.
- Efe, İsmail. 2019. «NATO'ya Üyelik Sürecinde Türkiye-ABD İlişkileri ve Türk Kamuoyundaki Akisleri.» *History Studies* 11 (2): 601-619.
- Euronews. 2020. *www.euronews.com*. 07 11. Erişildi: Şubat 26, 2023. <https://tr.euronews.com/2020/11/07/joe-biden-baskanl-g-nda-turkiye-abd-iliskileri-nas-l-olacak>.
- Hıdır, Özcan. 2018. *aa.com.tr*. 27 07. Erişildi: Şubat 26, 2023. <https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/rahip-brunson-olayi-ve-abd-siyasetinde-evanjelik-etki/1215528>.
- ICAN. 2023.. February 23. https://www.icanw.org/nuclear_arsenals.
- İleri, Kasım. 2021. *ABD, Türkiye'yi F-35 programından resmi olarak çıkardığına dair Ankara'ya bildirimde bulundu*. 21 Nisan. Erişildi: Şubat 2024. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/abd-turkiyeyi-f-35-programindan-resmi-olarak-cikardigina-dair-ankaraya-bildirimde-bulundu/2216316>.
- İletişim Başkanlığı. 2020. *www.iletisim.gov.tr*. 10 27. Accessed Şubat 26, 2023. <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/iletisim-baskani-altun-macron-kendisini-irkci-ve-somurgeci-zihniyetiyle-yuzlestirdigimiz-icin-turkiyeye-ve-cumhurbaskanimiz-erdogana-saldiriyor>.
- Kakışım, Cemal, ve Seven Erdoğan. 2018. «Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri ve 15 Temmuz Darbe Girişimin Ardından Yaşanan Gelişmeler.» *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi* 10 (18): 399-420.
- Kılıç, Sezen. 2008. «Musul Sorunu ve Lozan.» *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi* XXIV: 319-340.

- Memurlar.Net. 2022. *www.memurlar.net*. 26 Mart. Erişildi: Şubat 26, 2023. <https://www.memurlar.net/haber/1020955/abd-vakfi-turkiye-de-fonladiklari-medya-listesini-guncelledi.html>.
- Molla, Alptekin. 2009. «Soğuk Savaş Sonrası Körfez Krizleri Ve Türkiye-Abd-Nato İlişkileri.» *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi* 7 (11): 29-45.
- Oran, Baskın. 2001. *Türk Dış Politikası Cilt 1*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Oran, Baskın. 2013. *Türk Dış Politikası Cilt: III*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Özcan, Azmi. 1998. «İngiltere’de Hilafet Tartışmaları, 1873-1909.» *İslam Araştırmaları Dergisi* (2): 49-71.
- Özkaya, Tanju. 2022. *aa.com.tr*. 14 Temmuz. Erişildi: Şubat 25, 2023. <https://www.aa.com.tr/tr/15-temmuz-darbe-girisimi/tarihi-direnisin-uzerinden-6-yil-gecti/2636642>.
- Sonyel, Salâhi R. 1987. «Lawrence, Haşimi Araplarını Osmanlı İmparatorluğu’na Karşı Ayaklanmaları İçin Nasıl Aldattı (İngiliz Gizli Belgelerine Göre).» *Belleten* 51 (199): 231 - 255. <https://www.ttk.gov.tr/belgelerle-tarih/lawrence-hasimi-araplarini-osmanli-imparatorluguna-karsi-ayaklanmalari-icin-nasil-aldatti-ingiliz-gizli-belgelerine-gore/>.
- Temizer, Selen, ve Ata Ufuk Şeker. 2022. *aa.com.tr*. 12 10. Erişildi: Şubat 26, 2023. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/ab-komisyonu-2022-turkiye-raporunu-acikladi/2709810>.
- Tosun, Mehmet. 2023. *27 Nisan e-muhtırasının üzerinden 16 yıl geçti*. 26 Nisan. Erişildi: Mart 2024. <https://www.aa.com.tr/tr/politika/27-nisan-e-muhtirasinin-uzerinden-16-yil-gecti/2881958>.
- TRTHABER. 2020. *www.trthaber.com*. 17 Aralık. Erişildi: Şubat 25, 2023. <https://www.trthaber.com/haber/gundem/fetonun-17-25-aralik-kumpasi-secilmis-hukumete-yargi-eliyle-darbe-girisimi-539023.html>.
- TRTHABER. 2021. *ABD, PKK/YPG’li teröristlere savaş eğitimi veriyor*. 7 Ekim. Erişildi: Mart 2024. <https://www.trthaber.com/haber/dunya/abd-pkk-ypli-teroristlere-savas-egitimi-veriyor-615077.html>.
- Tuna, Yunus. 2019. «Osmanlı – Rus Savaşı (93 Harbi).» *Anadolu Akademi Sosyal Bilimler Dergisi* 1 (2): 1-10.

- UZMAN, Nasrullah. 2018. «II. Dünya Savaşı Sonrasında Sovyet Talepleri ve Türkiye'nin Tepkisi.» *Akademik Bakış* 11 (22): 117 - 142.
- YeniŞafak. 2023. <https://www.yenisafak.com/dunya/john-bolton-dan-6li-masaya-des-tek-erdogana-karsi-koyulmazsa-isler-daha-da-kotuye-gidecek-4500396>. 17 Ocak. Erişildi: Şubat 26, 2023. www.yenisafak.com.
- Yılmaz, Ayşenur, ve Rüya Telli. 2021. «Osmanlı'nın Son Döneminde Muhalif Hareketler: Yeni Osmanlılar ve Jön Türklerin Karşılaştırması.» *Gaziantep University Journal of Social Sciences* 20 (3): 1401-1417.
- Yılmaz, Faruk. 2003. *Osmanlıdan Cumhuriyete Dış Borçlar (Düyun-u Umumiye)*. Ankara: Berikan Yayınevi.
- Yücel, İrem. 2018. *Marshall Planı ve Türkiye'ye Etkisi*. Ankara: Türkiye Cumhuriyeti Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı.

SONUÇ

Doç. Dr. Enes Bayraklı & Dr. Ayhan Sarı

Bu çalışma, devletlerin başka devletlerde gerçekleştirilen seçimlere yaptıkları ya da yapmaya çalıştıkları seçim müdahalelerini birçok boyutunu kapsayacak şekilde detaylıca incelemektedir. Bu amaçla, öncelikle kuramsal çerçeve oluşturulmuştur. Daha sonra Soğuk Savaş öncesi ve sonrası seçimlere müdahale örneklerinin detaylı incelenmesi ile soyut kavramsallaştırmalar yapılarak çeşitli örüntüler aranmıştır. Bunu takiben dijital çağın seçim müdahalesini nasıl dönüştürdüğü farklı yöntem ve uygulamalar anlatılarak incelenmiştir. Bunun yanında bu çalışmada, ABD, NATO ve AB'nin seçim müdahalelerine özel bir bölüm ayrılmıştır. Ayrıca çalışmanın son bölümü, Türkiye bağlamında seçim müdahalelerinin incelenmesi ve yorumlanması amacıyla kaleme alınmıştır.

İlerleyen paragraflarda, öncelikle çalışmadaki bölümler kısaca özetlenecektir. Akabinde tüm bu bölümlerde tartışılan konular ve örnekler göz önünde bulundurularak seçim müdahalelerine karşı somut politika önerileri verilecektir.

Çalışmanın ilk bölümünde temel demokratik süreçlere tehdit oluşturan seçim müdahalelerinin daha iyi tahlili için kavramsal bir çerçeve çizilmektedir. Bu bölümde ilk olarak seçim müdahaleleri tanımlanmıştır. Kısaca seçim müdahalesi, müdahil ülkenin hedef bir ülkedeki siyasal partilere veya adayla-

ra seçimlerde haksız avantaj kazandırmak üzere retorik veya maddi kaynaklar kullanıp seçim sonucunu etkileme çabası olarak tanımlanmıştır. İkinci olarak, giriş bölümü daha sonraki bölümlerde detaylandırılmak üzere seçim müdahalesi türlerini sınıflandırmaktadır. Bunlar sözlü destek, açık tehdit, finansal destek, siyasal destek ve askeri destek olarak belirtilmiştir. Bunların yanında ilk bölüm seçim müdahalesi olasılığını artıran şartları ve seçim müdahalesi yapılıp yapılmadığının tespit yöntemlerini de tartışmaktadır.

İkinci bölümde, tarihsel örnekleri çoğaltmak ve çeşitlendirmek adına temelde ABD ve Sovyetler Birliği'nin Soğuk Savaş sırasında ve sonrasında gerçekleştirdiği seçim müdahaleleri örneklerini kapsamaktadır. Ayrıca çeşitliliği artırmak adına İtalya'nın da yaptığı bir seçim müdahalesi tartışılmaktadır. Ayrıca bölümün sonunda tarihsel örneklerden yapılan çıkarımlar ile oluşturulan kavramsallaştırmaların, seçim müdahalelerinin günümüz uygulamalarına nasıl ışık tutabileceği konusunda bir tartışma bulunmaktadır.

Bu bölümde ilk olarak, ABD'nin 1948 İtalya, 1970 Şili ve 2002 Bolivya seçimlerine yaptığı müdahaleleri tartışılmaktadır. Ayrıca, Sovyetler Birliği'nin farklı yıllarda ve seviyelerde ABD seçimlerine yaptığı müdahale girişimleri de incelenmiştir. Son olarak, 1992 yılı Arnavutluk seçimlerine ABD ve İtalya'nın müdahale girişimleri anlatılmaktadır.

Daha önce de bahsedildiği gibi, tarihsel örneklerden seçim müdahalesi hakkında yapılan çıkarımlar kavramsallaştırmalar vasıtasıyla bu bölümün sonunda sunulmaktadır. Bu kavramsallaştırmalar geçmişteki seçim müdahalelerini soyut bağlamda sınıflandırıp günümüz seçim müdahaleleri ve bu müdahaleleri önleme yöntemlerine yardımcı olması için oluşturulmuştur. Bu kavramsallaştırmalar şöyle sıralanmıştır: Şeytanlaştırma, maddi finansman ve siyasal iletişim yardımı, ekonomik tehdit ve şantaj, uluslararası sistem vasıtası ile baskı. Tüm bu bölümlerde detaylı incelenen örnekler aşağıdaki tabloda müdahil ülke, hedef ülke, seçim yılını gösterecek şekilde sunulmaktadır. Bu tablo ayrıca beşinci bölümde detaylıca incelenen örnekleri de kapsamaktadır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde seçim müdahaleleri dijital çağ ekseninde incelenmektedir. Bu bölümde belirtildiği üzere internet artık modern bir savaş alanıdır. Bu savaş sadece siber saldırılarla değil aynı zamanda sosyal med-

ya üzerinden yürütülen dezenformasyon kampanyalarıyla da yürütülmektedir. İnternet genel olarak seçim müdahaleleri için elverişli bir mecradır ve pek çok müdahale türüne imkân sağlamaktadır. Bunlardan başlıcaları troll çiftlikleri, bot hesaplar, taklit hesaplar, hackle ve sızdır taktikleri, mikro hedef alma ve elektronik seçim aletlerine müdahaledir.

Sosyal medya önceleri demokrasiyi kuvvetlendiren ve hatta mümkün kılınan bir gelişme olarak görülse de bu olumlu tablo kutuplaşmanın artması ve troll ya da bot hesapların anlaşmazlığı körüklemesiyle değişmiştir. Bu mecralar seçimlere müdahale etmek için gereken kaynak ve ekspertiz yükümlülüklerini azaltmıştır.

Rusya'nın 2016 ABD seçimlerine müdahalesi kötü niyetli aktörlerin takip edebileceği bir taslak vazifesi görmektedir. Özellikle mikro hedef alma taktikleriyle görece az kişi dezenformasyona uğrasa bile dezenformasyona inanması en muhtemel kişiler hedef alındığından seçim sonucuna olan etki yüksek olmaktadır. Örneğin, ABD'deki 2016 seçimlerinde sosyal medya kullanıcılarının yüzde 1'i tüm Rus dezenformasyon kampanya eforlarının yüzde 70'ine maruz kalmışlardır (Eady et al. 2023). Bu seçimde Donald Trump'ın bazı eyaletleri yüzde 0.2 farklarla kazandığı göz önüne alındığında tehdidin ciddiyeti ortadadır.

Hedef Ülke	Yıl	Müdahil Ülke
<i>Arjantin</i>	1946	ABD
<i>İtalya</i>	1948	ABD
<i>Batı Almanya</i>	1953	ABD
<i>İran</i>	1953	ABD
<i>Guatemala</i>	1958	ABD
<i>Endonezya</i>	1963	İngiltere
<i>Şili</i>	1970	ABD
ABD	68-85	SSCB
<i>Arnavutluk</i>	1992	ABD ve İtalya
<i>Bolivya</i>	2002	ABD

Dördüncü bölümde, ABD, NATO ve AB'nin çeşitli ülkelere yaptıkları seçim müdahalesi hem teorik olarak hem de verilen örnekler ile tartışılmıştır. Seçim müdahalelerine en sık başvuran aktörlerden olan ABD'nin seçim müdahalelerinden bağımsız bir NATO müdahalesi tartışmasının zorluğu öncelikle tespit edilmiştir. Bu bağlamda, ABD'nin Soğuk Savaş şartlarındaki menfaatleri verilen her örnek için tanımlanmış ve seçim müdahalesinin realist okul bağlamında ahlak ile olan ilişkisi incelenmiştir. Bu bölüm, girişte oluşturulan kavramsal çerçeveyi detaylandırarak seçim müdahalesi tipleri tartışmasını genişletmektedir. Ayrıca, ABD'nin seçim müdahaleleri ile ilgili sayısal veriler de bu bölümde sunulmaktadır.

Bu bölümde, ABD ve/veya AB'nin gerçekleştirdiği 5 seçim müdahalesi örneği verilmektedir. Bunlar: 1953 Batı Almanya Seçimleri, 1958 Guatemala Seçimleri, 1946 Arjantin Seçimleri, 1953 İran Olayları ve 1963 Endonezya Seçimleridir. Bu örnekler oluşturulan kuramsal çerçeve bağlamında incelenmiş ve yapılan seçim müdahaleleri açıklanmaya çalışılmıştır. Ayrıca, her örnek tarihsel bağlamına oturtulmuş ve müdahalenin müdahil ülke açısından gerekçesi yönünden tartışılmıştır.

Çalışmanın beşinci bölümünde Osmanlı'nın son dönemlerinden günümüze yabancı güçlerin ülkemizde müsebbibi olduğu siyasi, askeri ve ekonomik müdahaleler işlenmiş ve bahse konu olan tarihsel süreç içerisinde ön plana çıkan bazı müdahale örnekleri incelenmiştir. 2002-2023 yılları arasında kapsayan AK Parti döneminde vuku bulmuş siyasi ve askeri müdahalelere ve rejim değişikliği girişimlerine odaklanılmıştır. AK Parti'nin son dönemlerinde başta ABD ve AB ülkeleri olmak üzere Batılı devletler ile çıkar çatışması yaşadığı ortadadır. Çıkarları çerçevesinde siyaset yapmayı düstur edinmiş Batılı ülkeler siyasi, ekonomik ve askeri müdahaleler vasıtasıyla rejim değişikliği girişimlerine seçimlere müdahale yolunu da ekleyerek AK Parti karşıtı pozisyonlarını devam ettirmektedirler.

Daha önce de belirtildiği üzere, yapılan tüm tartışmalar ekseninde Türkiye özelinde muhtemel seçim müdahalelerine karşı bazı öneriler altıncı bölümde sunulmaktadır. Bu sonuç bölümünde de bu öneriler genişletilerek ilerleyen satırlarda sunulmaya devam edilecek ve çalışma sonlandırılacaktır.

6.1. POLİTİKA ÖNERİLERİ

6.1.1. Seçim güvenliği alanında öneriler

- Çalışma boyunca verilen pek çok örnekten de anlaşıldığı üzere, dış müdahaleler genellikle hedef alınan ülkedeki siyasi aktörlerin yardımıyla olmaktadır
- Siyasi partiler, adaylar ve onların seçim kampanyaları ülkenin altyapısı kategorisinde değerlendirilmeli ve kritik sektörler nasıl korunuyorsa o şekilde korunmalıdır.
- Siyasi aktörler dış devletler için amaçlarını gerçekleştirmek üzere kullanılacak potansiyel araçlardır. Artan globalizasyon ve entegrasyon sonucu siyasi partileri dış bağlantılarından izole şekilde düşünmek mümkün değildir. Her partinin uluslararası destekçileri ve müttefikleri olabilir. Bununla birlikte ne tarz davranışların kırmızı çizgiyi aşmak olacağına dair normlar geliştirilmeli ve tüm aktörlerin buna riayet etmesi sağlanmalıdır.
- Siyasi partilerin propaganda ihtiyacı ancak belirli kaynaklara ulaşabilmeleriyle mümkün olmaktadır. Bu da onları hem içerideki çıkar gruplarına yanaşmaya hem de dış devletlerden müttefikler elde etmeye zorlamaktadır. Her partiye aldığı oy oranında hazineden seçim yardımı yapma uygulaması daha işlevsel hale getirilerek bu sorunla daha iyi başa çıkılabilir.

6.1.2. Siyasal iletişim alanında öneriler

- Seçimlere dış müdahalenin engellenmesi teknik olduğu kadar aynı zamanda toplumsal bir sorundur. Hâlihazırda uygulanabilecek ve sorunu kökünden çözecek bir uygulama yoktur. Demokrasiler doğaları gereği değişik fikirlerin özgürce ifade edilebilmelerine bağlıdır. Sosyal mecraların beraberinde getirdiği sorunlara rağmen sağladığı faydalar da ortadadır. Yapılabilecekler kısa vadede gerekli teknik tedbirleri alıp uzun vadede kolektif farkındalığı artırmaktır.

- Yüksek Seçim Kurulu, seçim dönemlerinden önce kısa, basit ve iyi hazırlanmış broşürler hazırlayarak halkı muhtemel tehlikeler konusunda bilinçlendirmelidir.
- Kısa videolar ve diğer içeriklerle çevrimiçi medya okuryazarlığı desteklenmeli ve bireylerin yanlış bilgileri tanıma kapasitesi güçlendirilmelidir. Toplum dezenformasyona karşı direnci dış müdahaleyi önlemedeki en büyük silahtır. Özellikle bireylerin paylaştıkları içeriklerin kaynağına dikkat etmesi gibi alışkanlıklar edinmesine özen gösterilmelidir.

6.1.3. Sosyal medya alanında öneriler

- MİT bünyesinde sosyal medyada dış müdahale emarelerini gözetleyecek ve verileri takip edecek bir ekip kurulmalıdır. İdeal olarak bu ekip, çalışmalarına seçim dönemlerinden önce başlamalıdır.
- Sosyal medya şirketleri telif hakkı içeren konularda agresif davranıp bunu ihlal eden içerikleri otomatik olarak bloklamaktadır. Lakin konu dezenformasyonun önlenmesine geldiğinde benzer teknolojileri kullanmaktan imtina etmektedirler. Örneğin, bir siyasi figürün fotoğrafı ya da bir partinin logosu pek çok platformda profil fotosu olarak rahatlıkla kullanılabilir. Telif hakkı ihlallerini engelleyen teknolojiler dezenformasyonu tamamen engellemese de büyük oranda kontrol altına alabilir. En azından dezenformasyonun maliyetini artıracak kesindir.
- Yalan haberle mücadele etmede ani reaksiyonlardan kaçınıp sansür veya erişim engeli gibi yöntemler olabildiğince az kullanılmalıdır. Akademik çalışmalar sansürlenmeye çalışılan materyalin daha çok ilgi çektiğini göstermektedir.
- Sosyal medya şirketleriyle seçimlere müdahale etmeyi amaçlayan yabancı kaynaklı içeriklerin bertaraf edilmesi konusunda iş birliği yapılmalıdır. Bu tarz şirketler genel olarak Batı dışı hükümetlerle iş birliği

yapmaya istekli değillerdir ama seçim güvenliği konusunda destek istemek makul bir istektir. Taviz verilmeden iş birliği talep edilmelidir.

- Bot ve troll aktivitelerinin kontrol altına alınmasında yapay zekâ önemli bir rol oynayabilir. Bilinen bot ve troll hesapların datalarından hareketle oluşturulabilecek basit algoritmalar bile çok yüksek bir isabet oranıyla (yüzde 90-95) yeni açılan bot ve troll hesapları tanımlayabilir. Bu algoritmanın iyileştirilmesi ile zamanla daha isabetli hâle gelmesi de mümkündür.

6.1.4. Dijital alanda öneriler

- Seçim kampanyalarına yapılan maddi destek, dijital çağda bile en sık kullanılan dış müdahale çeşididir. Teknolojik gelişmeler bu tür müdahalelerin tespitini daha da zorlaştırmıştır. Örneğin, kripto paraların yaygınlaşması maddi desteğin gizli şekillerde yapılmasına imkân vermektedir. Daha geleneksel metotlar ciddi tespit edilme risklerini beraberinde getirirken kripto paraların kullanımı istihbarat örgütlerinin radarına yakalanmama imkânı sağlamaktadır. Mueller raporuna göre 2016 seçimlerine Rus müdahalesinde kullanılan bilgisayar ve diğer donanım malzemeleri bitcoin ile alınmıştır. Bu gibi müdahaleleri engellemek zor olsa da maliyetini artırmak için seçim kampanyalarına Bitcoin ya da diğer takip edilemez ödeme yöntemleriyle bağış yapmak yasaklanmalıdır.
- Seçim sonuçlarını değiştirmek bir yana basit servis engelleyici saldırılar (DDos) bile seçim sonuçlarının açıklanmasını geciktirebilir. Kazananın ilan edilmesindeki gecikmeler toplumsal gerilimi artırarak olumsuz gelişmelere zemin hazırlayabilir. Seçim geceleri tüm siyasi parti teşkilatlarının ayakta olduğu, görece ufak olayların ve hatta söylentilerin bile büyük toplumsal olaylara yol açabileceği gecelerdir. Özellikle partilerin oy oranlarının birbirine yakın olduğu seçimler gergin geçmektedir. Seçimlerdeki şeffaflık sadece kazananın adilce seçilmesine değil kaybedenin de sonucu kabullenmesini beraberinde getirmektedir.

- Oy verme teknolojilerine karşı makul derecede bir şüphe beslemek yararlı olacaktır. Şu an olduğu gibi sonuçların merkezlere bildirilmesi ve toplanması süreci hızlandırmak adına elektronik yollarla yapılsa da oy verme merkezlerinden gelen sonuçlar elektronik sonuçlarla kıyaslanmadan seçim sonuçları ilan edilmemeli ve seçilmiş kişiler mazbatalarını almamalıdır.

6.1.5. Diplomatik alanda öneriler

- 2016 yılında Obama koltuğunu Trump'a devretmeden önce çıkarttığı kararname ile Rus diplomatlara ağır yaptırımlarda bulunmuştur. Soğuk Savaş'tan sonraki en büyük misilleme olarak adlandırılan bu yaptırımlar Amerikan seçimlerine Rus müdahalesinin cezası olarak algılanmıştır. Pek çok analiste göre Obama'nın bu sert tutumu 2020 seçimlerine Rusların daha az agresif olmasına yol açmıştır. Buradan çıkarılacak ders ise seçimlere müdahale söz konusu olduğunda her türlü diplomatik ve hatta ekonomik yaptırımların uygulanmasından çekilmeyeceğini duyurmaktır.
- Müdahil olunan ülkenin ekonomik bağımlılığı ve kırılganlığı finansal seçim müdahalelerinin olasılığını ve etkisini artırmaktadır.
- Yukarıdaki örneklere benzer şekilde, dış politikada tek bir aktöre olan bağımlılık o aktörün seçim müdahalesi yapma imkânını ve olasılığını artırır. Pek çok farklı ülkeyle münasebetler kurulup partnerliklerin geliştirilmesi bu riskin azaltılmasına imkân sağlar.
- Son olarak Türkiye aktif olarak seçimlere müdahale amacı taşıyan devlet ve kurumlarla ilgili istihbarat toplamalıdır. Sorun kapıya gelmeden ve hatta daha sorun hâline gelmeden bertaraf edilmelidir.

SEÇİMLERE DIŞ MÜDAHALE

Türkiye'de yeterince çalışılmamış bir alan olan seçimlere müdahale konusu bu kitapta kavramsal bir çerçeveye oturtularak ele alınıyor. Dış güçlerin seçimlere müdahale ederek ne gibi etkiler yarattıkları ve demokratik süreçleri nasıl manipüle ettikleri tarihsel ve güncel vakalar üzerinden, akademik literatür ve somut örnekler eşliğinde göz önüne seriliyor. ABD'den Rusya'ya çeşitli vakalar çerçevesinde, geleneksel ve dijital yöntemlerle gerçekleştirilen seçim müdahaleleri kapsamlı bir şekilde derinlemesine inceleniyor. Seçim güvenliğine yönelik tehditlerin nasıl engellenebileceği ve etkilerinin nasıl azaltılabileceğine dair öneriler sunuluyor. Türkiye özelinde ise, tarihi perspektiften, Osmanlı'nın son döneminden günümüze kadar seçimlere ve siyasi iradeye yapılan dış müdahaleler tahlil ediliyor. Kitap, politika yapıcılarından akademisyenlere, seçimlerin ve milli iradenin gözetilmesi gerektiğini düşünen her kesim için önemli tavsiyeler içeriyor.

9 786259 852232